

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

LIGITA KULIEŠAITĖ
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS YPATUMAI UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ.
TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Antanas Rudzinskas

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ INSTITUTO ISTORINĖS IŠTAKOS BEI VIETA ŠIUOLAIKINĖSE TEISINĖSE SISTEMOSE.....	9
1.1. Atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą istorinės ištakos romėnų teisėje..	12
1.2. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto reglamentavimas Lietuvoje.....	16
1.3. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto vieta Lietuvos kitų Europos valstybių teisinėse sistemose.....	22
2. NAMINIŲ IR LAISVĖJE GYVENANČIŲ LAUKINIŲ GYVŪNŲ SAMPRATOS, CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ SUBJEKTAI.....	24
2.1. Gyvūno samprata.....	24
2.2. Naminiai gyvūnai ir jų teisinio klasifikavimo reikšmė civilinės atsakomybės už jų padarytą žalą taikymui.....	27
2.3. Subjektas, atsakingas už naminių gyvūnų padarytą žalą.....	30
2.4. Laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai.....	34
2.5. Valstybė, kaip civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą subjektas.....	37
3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ SĄLYGŲ TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE.....	45
3.1. Žala.....	45
3.2. Kaltė.....	55
3.2.1. Civilinė atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą – atsakomybė be kaltės.....	56
3.2.2. Kaltė – būtinoji civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą sąlyga.....	58
3.3. Neteisėti veiksmai.....	62
3.3.1. Neteisėti veiksmai, kaip civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą sąlyga.....	63
3.3.2. Valstybės neteisėti veiksmai, kaip būtinoji civilinės atsakomybės taikymo sąlyga.....	65
3.4. Priežastinis ryšys.....	71
4. NENUGALIMA JĖGA, KAIP CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ NETAIKymo IR ATLEIDIMO NUO JOS PAGRINDAS.....	75

IŠVADOS.....	78
PASIŪLYMAI.....	80
LITERATŪRA.....	81
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	90
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	91
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	92
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	93

IVADAS

Žmonijos ir gyvūnijos ryšys užsimezgė nuo seniausių laikų, kai mūsų protėviai ėmė gaminti pirmuosius darbo ir medžioklės įrankius, o gyvūnai žmogui buvo maisto bei aprangos šaltinis. Ir iki šiol gyvūnijos ištekliai naudojami pramonėje ir žemės ūkyje, medžioklėje bei žūklėje, moksliniuose tyrimuose, gyvūnai laikomi kaip augintiniai, pasitelkiami sporto, pramogų tikslais. Tačiau nors ir atlikdami naudingas ar net būtinas funkcijas, gyvūnai gali kelti pavojų ar net padaryti žalos: jie nuklysta į judrius greitkelius, kuriuose susiduria su automobiliais, užpuola žmones ar vieni kitus, padaro žalos turtui, gali pernešti ligų sukėlėjus ir taip platinti įvairias užkrečiamąsias ligas.

Akivaizdu, kad gyvūnai yra nuolatinis tam tikro pavojaus šaltinis, bet teisė negali, nes tai būtų neįmanoma ir dėl naudos, kurią teikia gyvūnai, tiesiog užkirsti kelią juos laikyti. Tačiau teisė negali leisti susidaryti situacijai, kai asmeniui leidžiama gauti iš laikomo gyvūno naudos (turtinės ar neturtinės), tuo pačiu metu nereikalaudami prisiimti su gyvūnu susijusios rizikos. Tokiu atveju būtų suardyta subjektinių teisių ir pareigų pusiausvyra, kuria paremtos daugelio šiuolaikinių demokratinių valstybių teisinės sistemos. Niekas visuomenėje negali turėti absoliučių (nuo pareigų nepriklausomų) teisių¹. Todėl siekiant išvengti gyvūnų keliamo pavojaus ar bent jau atlyginti jų sukeltus nuostolius, yra numatyti įvairūs teisiniai instrumentai, kurių vienas iš jų taikomas civilinėje teisėje – civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas. Šios civilinės atsakomybės instituto esmė – asmuo būdamas gyvūno savininku ar valdytoju, yra už jį atsakingas, o kartu atsakingas ir už jo padaromą žalą.

Tiriama problema. Šiame darbe nagrinėjami civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą taikymo ypatumai Lietuvos Respublikos (toliau – Lietuva) teismų praktikoje. Analizuojamos temos problemišumą iš esmės atskleidžia dvi aplinkybės.

Visų pirma, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.267 straipsnyje įtvirtintas atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas leidžia išskirti dvi šios atsakomybės taikymo situacijas: kai žalą padaro naminiai gyvūnai arba asmens žinioje esantys laukiniai gyvūnai ir kai žalą padaro laukiniai žvėrys. Pirmuoju atveju, CK 6.267 straipsnio 1 dalis nustato, kad padarytą žalą privalo atlyginti jų – naminių gyvūnų ar asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų – savininkas (valdytojas), jeigu neįrodo, kad buvo šio kodekso 6.270 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės. Asmuo atsako ir už iš jo pabėgusių gyvūnų padarytą žalą. Antruoju atveju, įstatymų leidėjas yra įsipareigojęs laukinių žvėrių padarytos žalos atlyginimo tvarką nustatyti įstatymuose.² Tačiau šis įsipareigojimas yra įvykdytas tik iš dalies Laukinės gyvūnijos

¹ Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2014), 353.

² „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

įstatymo 22 straipsnyje numatant tris laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų, nuosavybės teise priklausančių valstybei, padarytos žalos atlyginimo atvejus: kai žalą žemės, miško ir vandens telkinių sklypų savininkams, valdytojams ir naudotojams dėl žemės ūkio pasėlių, miško ir hidrotechnikos įrenginių pakenkimo padaro medžiojamieji gyvūnai; kai žalą žemės ūkio pasėliams, naminiams gyvūnams ar gyvuliams, miškui, hidrotechnikos įrenginiams ar kitiems objektams, žemės, miško ir vandens telkinių sklypų savininkams, valdytojams ir naudotojams padaro laisvėje gyvenantys griežtai saugomų rūšių laukiniai gyvūnai; kai žalą eismo įvykių metu padaro valstybei nuosavybės teise priklausančiais laukiniai gyvūnai³. Jeigu dviem pirmaisiais atvejais yra numatyta speciali žalos atlyginimo tvarka, tai trečiuoju atveju nustatyta, jog „žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys ir jeigu žala atsirado ne dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų CK 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų, ir išieškoma Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka“⁴. Šiuo atžvilgiu gali būti keliamas klausimas, ar įstatymų nustatytas naminių ir asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų savininkų (valdytojų) ir valstybės, kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės, civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą santykis yra proporcingas?

Antra, minėtas civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą įstatyminio reglamentavimo trūkumas bei skirtingos civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą taikymo jų savininkams sąlygos suponavo situaciją, kurioje itin reikšmingą vaidmenį atskleidžiant civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą sąlygų turinį bei jų taikymą, civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą sąveiką su civiline atsakomybe už naminių gyvūnų padarytą žalą ir jos taikymu atliko ir vis dar atlieka teismų praktika. Tačiau vis dar besikeičianti ir besiformuojanti teismų praktika, dažnai nulemta teisinio reguliavimo trūkumų, savo ruožtu sukelia problemą – teisinio aiškumo nebuvimą: kokioms sąlygoms esant nuo gyvūno, naminio (ir asmens žinioje esančio laukinio) ir laisvėje gyvenančio laukinio, nukentėjęs asmuo gali tikėtis jo padarytos žalos atlyginimo.

Baigiamojo darbo aktualumas ir mokslinis naujumas. Būtent vis dar besikeičianti ir besiformuojanti teismų praktika dėl gyvūnų padarytos žalos atlyginimo lemia šio darbo aktualumą praktiniu požiūriu.

Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto atsiradimas šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje siejamas su Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimu. Matyt, dėl to, kad šis institutas yra gana naujas, mūsų šalies teisės doktrina nagrinėjama tema nėra gausi. O tai sąlygoja šio darbo aktualumą ir teoriniu požiūriu.

³ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

⁴ *Ibid.*

Tiriamos problemos ištirimo lygis. Civilinės atsakomybės samprata, tikslai, bendrosios atsiradimo sąlygos nagrinėtos daugelyje teisės veikalų, pavyzdžiui, prof. V. Mikelėno monografijoje „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“, skirtoje užsienio valstybių lyginamajai teisėtyrai, civilinės atsakomybės problemų analizei bei CK projekto vertinimui, A. Norkūno ir dr. S. Selelionytės-Drukteinienės mokomajame leidinyje „Civilinės atsakomybės praktikumas“, apžvelgiančiame bendrąsias civilinės atsakomybės nuostatas, tačiau ir minėtuose, ir kituose Lietuvos autorių teisės mokslo darbuose apie civilinę atsakomybę už gyvūnų padarytą žalą užsimenama tik fragmentiškai, paprastai analizuojant civilinės atsakomybės sąlygas. Juolab išsamiau nenagrinėti civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymo ypatumai ir jų skirtumai bei to pagrįstumas.

Plačiau civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas nagrinėtas C. van Dam veikale „European tort law“, V. V. Palmer ir F. Werro – „The Boundaries of strict liability in European tort law“ ir kituose užsienio autorių darbuose. Tačiau šiuose darbuose civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą taikymas nagrinėtas tik asmens žinioje esančių gyvūnų padarytos žalos aspektu, nuošalyje paliekant laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo ypatumus.

Dėl mokslinės literatūros tiriamos problemos klausimu trūkumo šiame darbe analizuojama Lietuvos teismų praktika – iki šiol priimti sprendimai ir nutartys bylose, susijusiose su gyvūnų padarytos žalos atlyginimu ir civilinės atsakomybės už tokio pobūdžio žalą taikymu.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiame darbe atliekama analizė, daromos išvados gali būti naudingos tobulinant civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą reglamentavimą ir siekiant sukurti prognozuojamą gyvūnų padarytos žalos atlyginimo sistemą.

Tyrimo tikslas – atskleisti civilinės atsakomybės už asmens žinioje esančių gyvūnų padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą praktinio taikymo ypatumus ir išskirti jų skirtumus, pateikti galimus aktualių problemų sprendimo būdus. Atsižvelgiant į tai, kad nepavyko rasti bylų, kuriose būtų sprendžiami asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų, taip pat valstybei nuosavybės teise priklausančių laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų kitais nei eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo klausimai, nurodyto tikslo siekiama analizuojant Lietuvos teismų praktiką dėl naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant užsibrėžto tyrimo tikslo, keliami šie **uždaviniai**:

1. atskleisti civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto istorines ištakas, šio instituto vietą šiuolaikinių valstybių teisinėse sistemose;

2. atskleisti naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų sampratų turinį, šių gyvūnų klasifikavimo reikšmę civilinės atsakomybės už jų padarytą žalą taikymui;

3. identifikuoti subjektus, atsakingus už naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą, jų civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą teisinius pagrindus;

4. ištirti civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo sąlygų ypatumus Lietuvos teismų praktikoje, nustatyti jų panašumus ir skirtumus;

5. išanalizuoti nenugalimos jėgos, kaip civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą netaikymo ir atleidimo nuo jos pagrindo, taikymo ypatumus.

Tyrimo metodika. Atliekant tyrimą pasitelkti šie metodai: *istorinis* – atskleidžiant atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą istorines ištakas; *lyginamasis* – siekiant sugretinti Lietuvos ir pasirinktų kitų Europos valstybių teisinį civilinės atsakomybės, kylančios naminiam ar laisvėje gyvenančiam laukiniui gyvūnui padarius žalą, reglamentavimą bei taikymo ypatumus, atskleisti jų skirtumus. Lyginamasis metodas taip pat naudojamas lyginant civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymą su civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymu; *lingvistinės teisės normų analizės* – atskleidžiant teisės normų prasmę; *analitinis* – teikiant teisinio reguliavimo ir teismų praktikos kritiką bei pasiūlymus; *apibendrinimo* – formuluojant išvadas. Taip pat pasitelkti *sisteminis* ir *teleologinis* metodai.

Tyrimo struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, penki skyriai bei išvados ir pasiūlymai. Pirmajame skyriuje aptariami atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą ypatumai romėnų teisėje, apžvelgiama civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto vieta ir reglamentavimas Lietuvos bei kitų Europos valstybių teisinėse sistemose. Antrajame skyriuje atskleidžiamos naminių bei laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų sampratos, šių gyvūnų klasifikavimo reikšmė civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą taikymui, taip pat identifikuojami subjektai, atsakingi už naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą. Trečiajame skyriuje analizuojamos civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą sąlygų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Ketvirtasis skyrius skirtas nenugalimos jėgos, kaip civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą netaikymo ir atleidimo nuo jos pagrindo, taikymo ypatumų aptarimui.

Ginamieji teiginiai:

1. Skirtingas civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą sąlygų taikymas valstybei, kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkei, ir naminių gyvūnų savininkams (valdytojams) yra objektyviai ir teisiškai pagrįstas.

2. Esamas civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą teisinis reglamentavimas ir taikymas teismų praktikoje nėra pakankami ir aiškūs užtikrinant asmens teisę į teisingą patirtos žalos atlyginimą.

1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ INSTITUTO ISTORINĖS IŠTAKOS BEI VIETA ŠIUOLAIKINĖSE TEISINĖSE SISTEMOSE

Teisinės atsakomybės samprata kildinama iš pačios teisės prigimties. Etatizmas (normatyvizmas) teisės sampratą susiaurina iki elgesio taisyklės (teisės normos), tad teisė prasideda norma ir baigiasi jos taikymu, o lemia padidėjusį pasitikėjimą prievartos priemonėmis siekiant garantuoti socialinę tvarką⁵. Tačiau, remiantis prof. habil. dr. A. Vaišvila, šiuolaikinių demokratinių valstybių teisinės sistemos orientuojasi į pilietinę teisės sampratą ir teisinę valstybę, todėl pastaroji teisės samprata praranda aktualumą. Šiuolaikinė nepozityvistinė (demokratinė) teisės teorija teisę aiškina kaip subjektinių teisių ir pareigų vienovę (pusiausvyrą) ir ją plėtoja ne kaip valstybės valios priemonę, o kaip priemonę žmogaus teisėms apsaugoti, abipusei santykio dalyvių naudai garantuoti. Asmeniui leidžiama naudotis teisėmis tiek, kiek jis įsipareigoja nepažeisti kito asmens teisių.⁶ Prof. habil. dr. V. Mikelėnas teisinę atsakomybę apibūdino kaip „prievolę, atsirandančią asmeniui, pažeidusiam viešąjį arba privatų interesą. Viena tokios prievolės šalis (pažeidėjas) už padarytą pažeidimą patiria įstatymuose numatytas sankcijas, kita šalis (nukentėjęsysis) turi teisę taikyti šias sankcijas arba reikalauti, kad jas taikytų atitinkamos valstybinės arba visuomeninės institucijos (teismas, arbitražas ar kt.)“⁷. Pateiktą teisinės atsakomybės apibūdinimą galima laikyti atitinkančiu minėtą teisės sampratą, nes kito asmens teisių pažeidimo atveju asmuo įsipareigoja atlyginti padarytą žalą ir taip atkurti pažeistą teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Atskiruose civilinės teisės veikaluose civilinė atsakomybė apibūdinama panašiai – įstatymuose arba sutartyje nustatytos pareigos neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas, veiksmų, kuriuos įstatymas arba sutartis draudžia, atlikimas, piktnaudžiavimas teise arba bendro pobūdžio taisyklės elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas, sukeliantis asmeniui neigiamas turtines pasekmes, kurios pasireiškia tam tikrų turtinių teisių atėmimu arba jo turto sumažinimu⁸. Šios pasekmės pažeidėjui taikomos valstybės prievarta, pavyzdžiui, teismo, arbitražo sprendimu, tačiau civilinės teisės dispozityvumas lemia, kad pats pažeidėjas gali pripažinti pažeidimą ir atlyginti padarytus nuostolius, t. y. civilinė atsakomybė atsiranda be valstybės prievartos. Taigi civilinei atsakomybei būdingi bendrieji aukščiau minėti teisinės atsakomybės bruožai.

Aptartus civilinės atsakomybės (kartu ir teisinės atsakomybės) požymius atspindi CK 6.245 straipsnio 1 dalis, kurioje civilinė atsakomybė apibūdinama kaip „turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą,

⁵ Alfonsas Vaišvila, *supra* note 1, 83.

⁶ *Ibid.*, 350.

⁷ Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 22.

⁸ Dalia Vasarienė, *Civilinė teisė: paskaitų ciklas* (Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002), 211; Valentinas Mikelėnas, Pranciškus Vaitkevičius ir Stasys Vėlyvis, *Civilinė teisė: vadovėlis* (Kaunas: Vija, 1998), 420.

delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)⁹. Taigi CK civilinė atsakomybė aiškiai išreikšta kaip vienas iš pažeistos teisės gynbos būdų, turintis specifinį bruožą – turtinį pobūdį, kadangi paprastai veiksmai ar neveikimas, kurių pagrindu atsiranda civilinė atsakomybė, pažeidžia asmens turtinius interesus. Būtent civilinės atsakomybės turtinis pobūdis, sukeliantis teisės pažeidėjui tam tikrą turto netekimą, sumažėjimą, o ne nukreiptas į pažeidėjo asmenį, išskiria civilinę atsakomybę iš kitų teisinės atsakomybės rūšių.

CK 6.258 straipsnio 2 dalies, 6.263 straipsnio 2 dalies bei kitų CK straipsnių, numatančių draudimą šalims susitarti dėl kitokių negu įskaitinių netesybų ir žalos, padarytos asmeniui, turtui, visišką atlyginimą, analizė leidžia teigti, kad nepaisant to, jog civilinė atsakomybė atlieka prevencijos, informacinę-skatinimo bei nubaudo funkcijas¹⁰, vis dėlto „pagrindinė civilinės atsakomybės funkcija yra kompensacinė, t. y. asmuo, atsakingas už žalą, privalo ją atlyginti, kad nukentėjusysis atsidurtų tokioje padėtyje, kurioje jis būtų, jeigu jam nebūtų buvę padaryta žalos (lot. *restitutio in integrum*)“¹¹.

Civilinė atsakomybė gali būti skirstoma į rūšis pagal įvairius kriterijus. Atsižvelgiant į atsakomybės atsiradimo pagrindus, CK 6.245 straipsnio 2 dalyje išskiriama dviejų rūšių atsakomybė: *sutartinė* – turtinė prievolė, atsirandanti ir taikoma, jeigu yra pažeista sudaryta sutartis ir konkrečiu atveju taikytinas įstatymas nenumato, kad už žalos padarymą turi būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė, ir *deliktinė* (*nesutartinė*). Deliktine atsakomybe, atvirkščiai, yra pripažįstama bet kuri pareiga atlyginti padarytą žalą, išskyrus pareigą atlyginti sutarties pažeidimu padarytą žalą. Šiame darbe nagrinėjant civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą ypatumus aktuali pastaroji civilinės atsakomybės rūšis.

Daugelio šiuolaikinių valstybių teisinės sistemos nustato asmens pareigą atsargiai naudotis savo teisėmis, siekiant nepadaryti žalos kitam asmeniui, ir pareigą atlyginti žalą, jei ji vis dėlto padaroma, Lietuva – ne išimtis. CK 6.263 straipsnis nustato, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos, o jeigu žala atsiranda ir ji yra padaryta asmeniui, jo turtui ar neturtiniams interesams, ją privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo. Šio straipsnio nuostatos ir CK 6.245 straipsnio 4 dalyje pateikta deliktinės civilinės atsakomybės samprata leidžia išskirti šiuos deliktinės prievolės ypatumus: susiklosto neteisėto valinio asmens veiksmo (veikimu, neveikimu), padariusio žalos (turtinės ar neturtinės) kitam asmeniui, (delikto) pagrindus. Deliktinei civilinei atsakomybei atsirasti yra būtina žala; atsiranda kaip nauja prievolė – teisinis

⁹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁰ Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, *Civilinės atsakomybės praktikumas: mokomasis leidinys* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009), 7.

¹¹ „Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-6454-772/2013“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/260095945816476/2-6454-772/2013>.

santykis tarp teisės pažeidėjo (skolininko – asmens, atlikusio neteisėtus veiksmus, susijusius su žala priežastiniu ryšiu) ir nukentėjusiojo (kreditoriaus – asmens, kuriam priklauso teisė reikalauti atlyginti žalą), kadangi iki teisės pažeidimo, sukėlusio žalą, jokie teisiniai santykiai deliktinės atsakomybės teisinio santykio šalių nesiejo. Deliktinė civilinė atsakomybė atsiranda tik teisės pažeidėjui; žala, padaryta asmeniui, turtui, o įstatymų nustatytais atvejais – ir neturtinė žala privalo būti visiškai atlyginta. Visiškas nuostolių atlyginimas reiškia nukentėjusiojo grąžinimą į tokią padėtį, kokia būtų nepadarius žalos (lot. *status quo*).

Šiais deliktinės civilinės atsakomybės ypatumais pasižymi ir atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą. Tiek praktikoje, tiek teorijoje atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą vieningai priskiriama deliktinei civilinei atsakomybei ir diskusijų ar ginčų dėl to kilti neturėtų.

Deliktinė civilinė atsakomybė kaip ir daugelis teisės institutų gali būti grupuojami ar skirstomi į rūšis pagal įvairius kriterijus. Atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą priskiriama prie netiesioginės deliktinės civilinės atsakomybės¹², kadangi žalą tiesiogiai sukelia ne pats asmuo, o jo žinioje esantis gyvūnas. Atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą kartu su statinių savininko (valdytojo) atsakomybe priskiriama prie atsakomybės už daiktais, esančiais asmens žinioje, padarytą žalą¹³. Remiantis kaltės kriterijumi, teisinėje literatūroje atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą yra priskiriama prie griežtos atsakomybės¹⁴, t. y. be kaltės. Laikydamas gyvūną asmuo mėgaujasi tam tikra gaunama nauda, bet taip pat privalo jį prižiūrėti ir užtikrinti, kad nebūtų padaryta žala kitiems asmenims. Nors civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą yra artima atsakomybei, padarytai daiktais (didesnio pavojaus šaltinio, statinio), tačiau priežastys kodėl gyvūnai laikomi nuolatinio pavojaus šaltiniu yra visai kitos. Jos slypi gyvūno instinktyviame elgesyje ir polinkyje įniršti, todėl gyvūnus privalu prižiūrėti netgi atidžiau nei negyvus daiktus¹⁵. Ši ypatybė lemia civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą išskirtinumą kitų deliktų tarpe.

Siekiant išsamiai ir nuosekliai išanalizuoti civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą taikymo ypatumus, pirmiausia derėtų rasti šio delikto istorines ištakas bei aptarti dabartinį (esamą) reglamentavimą Lietuvos ir kitų Europos valstybių teisinėse sistemose.

¹² Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, *supra* note 10, 131.

¹³ Dangutė Ambrasienė et al., *Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009), 216.

¹⁴ *Ibid.*, 189; Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, *op. cit.*, 106.

¹⁵ Vernon V. Palmer and Franz Werro, *The boundaries of strict liability in European tort law* (Durham (N.C.): Carolina Academic Press; Bern: Stämpfli; Bruxelles: Bruylant, 2004), 428.

1.1. Atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą istorinės ištakos romėnų teisėje

Civilinės teisės raida prasidėjo nuo Romos teisės. Romėnų teisė veikė daugelio valstybių teisę, todėl neatsitiktinai civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto ištakų ieškoma senovės Romoje.

Vienas iš šiuolaikinės civilinės atsakomybės bruožų yra tai, jog tam tikrais atvejais asmuo turi pareigą atsakyti ir ne tik už savo, bet ir kitų asmenų ar valdomų daiktų padarytą žalą. Toks deliktinės atsakomybės principas labai aiškiai išreikštas dar senojoje (753 m. pr. Kr. – III a. pr. Kr. vid.) Romos civilinėje teisėje (*ius civile*). Dvylikos lentelių įstatymai, sudaryti 450 m. pr. Kr., be atsakomybės už šeimos tėvui pavaldžių asmenų ir vergų padarytus deliktus, taip pat reglamentavo ir atsakomybę už gyvulių padarytą žalą¹⁶.

Atsakomybei už gyvulių padarytą žalą reglamentuoti skirta Aštuntosios lentelės šeštojo įstatymo nuostata: keturkojo gyvulio savininkas privalėjo nukentėjusiajam perduoti žalą padariusį gyvulį arba atlyginti jo patirtus nuostolius (piniginiu ekvivalentu išreikštą padarytos žalos vertę)¹⁷. Matyti, kad ši atsakomybės rūšis pasireiškėdavo kaip alternatyvi prievolė: atlyginti padarytą žalą arba perduoti ją sukėlusį gyvulį nukentėjusiajam. Taigi jau Dvylikos lentelių įstatymuose aiškiai išreikštas pažeistos teisės gynimo būdas, suteikiant galimybę žalą padariusio gyvulio savininkui pareikšti *actio de pauperie* (keturkojo gyvulio kam nors padaryta žala buvo vadinama *pauperies* (vargas, neturtas))¹⁸.

Dvylikos lentelių įstatymuose įtvirtintos nuostatos dėl atsakomybės už gyvulių padarytą žalą formuluotė gali būti paaiškinta tuo, kad ankstyvojoje Romoje padariusiu deliktą buvo laikomas gyvulys, todėl nukentėjusiajam vadovaujantis asmeninio keršto principu buvo leidžiama atkeršyti pačiam gyvuliui. Tačiau jeigu gyvulys turėjo savininką, paprasčiausiai jį nužudydamas, nukentėjusysis būtų pažeidęs savininko teises, todėl jis galėjo reikalauti žalą padariusio gyvulio perdavimo (*noxae deditio*), beje, išlikusio būdingu atsakomybės už gyvulių padarytą žalą bruožu per visą romėnų teisės istoriją.¹⁹ Perduodant tokį gyvulį nukentėjusiajam (naujam šeimnininkui), kartu buvo perkeliama ir atsakomybė²⁰. Senasis šeimnininkas nuo šio

¹⁶ Marius Jonaitis ir Stasys Vėlyvis, „XII lentelių įstatymai ir kai kurios atskirų šiuolaikinės teisės šakų bei institutų nuostatos“, *Jurisprudencija* 1, 103 (2008): 12.

¹⁷ Marius Jonaitis ir Stasys Vėlyvis, *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras: metodinė mokymo priemonė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 95.

¹⁸ Marius Jonaitis ir Stasys Vėlyvis, *supra* note 16, 12.

¹⁹ Reinhard Zimmermann, *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition* (Oxford: Oxford University Press, 1996), 1099.

²⁰ Perdavimas romėnų teisėje buvo vienas iš išvestinių nuosavybės teisės įgijimo būdų. Žr. Ipolitas Nekrošius, Vytautas Nekrošius ir Stasys Vėlyvis, *Romėnų teisė* (Vilnius: Justitia, 2007), 136.

momento jau neatsakė už gyvulio padarytą žalą. Tačiau gyvulio savininkui buvo leidžiama ginti savo interesus ir išpirkti teisę į kerštą padengiant nuostolius, kuriuos patyrė nukentėjusioji šalis.²¹

Laikui bėgant supratimas, jog deliktą padarė gyvulys išblėso. Nuostolių atlyginimą imtą laikyti tinkamesne pažeistų teisių gynimo priemone, todėl žalą padariusio gyvulio perdavimas nukentėjusiajam tapo būdu išvengti pagrindinės prievolės atlyginti nuostolius (*noxam sarcire*). Dėl šios priežasties tiek klasikiniu (I-III a.), tiek ir poklasikiniu (smukimo) (III a. vid. – 565 m.) romėnų teisės istorijos laikotarpiu jau ne gyvulio savininkas, o ieškovas reikšdamas *actio de pauperie* turėjo pasirinkimą: jis galėjo reikalauti nuostolių atlyginimo arba gyvulio perdavimo.²²

Šiuolaikinių romėnų teisės specialistų manymu, *actio de pauperie* buvo reiškiamas tik žalą padariusio naminio gyvulio savininkui²³. Tačiau gyvulio savininko atsakomybė galėjo kilti tik, jeigu jis tokiu buvo *litis contestatio*, bylos nagrinėjimo stadijoje *in iure* surašomo baigiamojo akto, kuriuo nustatomi ginčo objektas, ginčytinos aplinkybės ir kuris pateikiamas tolesniam faktų tyrimui bei bylos išsprendimui²⁴, metu, o ne žalos padarymo momentu. Jeigu gyvulys žūdavo prieš *litis contestatio*, teisė pareikšti *actio de pauperie* išnykdavo.²⁵ Vadinasi, atsakomybė už padarytą žalą sekė paskui ją sukėlusį naminių gyvulių ir perleidus nuosavybę į jį, galėjo kilti naujam tokio gyvulio savininkui, nepaisant to, kad naujasis gyvulio savininkas faktiškai nebuvo už jį atsakingas žalos padarymo metu.

Actio de pauperie buvo galima pasinaudoti šeimos tėvui pavaldžių vaikų ir laisvo žmogaus kūno sužalojimo, taip pat turto sugadinimo atvejais. Pastaruoju atveju pareikšti ieškinį galėjo ne tik savininkas, bet ir bet kuris kitas turto išsaugojimu suinteresuotas asmuo,²⁶ pvz., esant pasaugos santykiams, turto saugotojas.

Remiantis Dvylikos lentelių įstatymais, žala, už kurią galėjo kilti atsakomybė, turėjo būti padaryta keturkojų (*quadrupes*). Galima numanyti, kad šiuo terminu nustatytas ribojimas reikšti *actio de pauperie* kitais nei keturkojų gyvulių padarytos žalos atvejais. Pažymėtina, kad klasikiniu romėnų teisės istorijos laikotarpiu šis apribojimas buvo panaikintas. *Lex Aquilia*, įstatymas, nustatantis atsakomybę už asmeniui teisės pažeidimu padarytą žalą²⁷, numatė pažeistų teisių gynimo priemonę – *actio utilis*, leidžiančio taikyti teisės analogiją, tokiu būdu suteikdamas

²¹ Reinhard Zimmermann, *op. cit.*, 1136.

²² Reinhard Zimmermann, *supra* note 19, 1100.

²³ Henry J. Roby, *Roman private law in the times of Cicero and of the Antonines* (Cambridge: University Press, 1902), 198.

²⁴ Adolf Berger, *Encyclopedic dictionary of Roman law* (Philadelphia: The American philosophical society, 1991), 566.

²⁵ Reinhard Zimmermann, *op. cit.*, 1100.

²⁶ Henry J. Roby, *op. cit.*, 198.

²⁷ Adolf Berger, *op. cit.*, 547.

galimybę pareikšti ieškinį, jeigu žala padaroma naminių dvikojų gyvūnų, tokių kaip vištos, žąsys ar antys²⁸.

Kai kurių autorių teigimu, atsakomybė už šunų padarytą žalą numatė *lex Pesolania*. Šuns savininko atsakomybė už padarytą žalą kilo, jeigu dienos metu nepririštas šuo lakstė aikštėse ar viešuoju keliu.²⁹ Tačiau derėtų paminėti, kad dar kiti autoriai apskritai abejoja šio teisės akto egzistavimu³⁰.

Savininko kaltė už jo gyvulio padarytą žalą pasireiškė kaip kitiems nuostolius atnešęs gyvulio, esančio jo žinioje, elgesys³¹. Todėl galima daryti išvadą, kad romėnų teisė už naminių gyvulių padarytą žalą numatė griežtą jų savininkų atsakomybę, t. y. be kaltės.

Nors gyvulio savininko atsakomybė už jo padarytą žalą buvo griežta, tačiau romėnų teisė nustatė tam tikras sąlygas jai kilti. Teise pareikšti *actio de pauperie* buvo galima pasinaudoti tik tais atvejais, kai žala sukeliamą gyvuliui elgiantis neįprastai (priešingai savo prigimčiai)³² (*contra naturam*). Taikant šią sąlygą buvo vertinamas ne kiekvieno atskiro gyvulio būdas, o atsižvelgiama į gyvūnų rūšiai, kuriai priklausė žalą padaręs gyvulys, būdingą elgesį. Verta paminėti, kad savininkas buvo atsakingas už žalą, kurią, pvz., įspyręs sukėlė arklys ar badydamasis padarė jautis, nors vargu ar toks gyvulių elgesys yra nenatūralus jų rūšiai. Tačiau iš naminių gyvulių buvo tikimasi ramaus ir paklusnaus elgesio, t. y. arklys neturėtų spardyti, o bulius – badyti. Jeigu naminis gyvulys vis dėlto nesiėlgė paklusniai, kaip kad iš jo buvo galima tikėtis, ir taip sukėlė žalą, vadinasi, prasiveržė jo laukinė prigimtis, o su tuo susijusią riziką turėjo prisiimti tokio gyvulio savininkas. Tačiau jeigu žalą gyvulys padarė, nes buvo mušamas ar kitaip išprovokuotas, toks jo elgesys nebuvo laikomas prieštaraujančiu ramiai naminių gyvulių prigimčiai ir naikino gyvulio savininko atsakomybę.³³

Romėnų teisėje egzistavo ir kita atsakomybės dėl naminių gyvulių padarytos žalos priemonė – *actio de pastu*, kuris sprendė specifinės žalos, padarytos ieškovo žemės sklype besiganiusių gyvulių, priklausančių kitam asmeniui, atlyginimo klausimą, tačiau apie jį mažai žinoma. Kai kurių romėnų teisės specialistų manymu, nukentėjusiojo žemės sklype besiganiusių ir žalą padariusių gyvulių savininkas už padarytą žalą atsakė be kaltės, bet išlikę teisės šaltiniai nepateikia vienareikšmiško atsakymo, ar tai buvo dar vienas griežtos atsakomybės atvejis, paremtas vien žalos padarymo faktu, ar atsakovas buvo baustinas tik tada, kai gyvulius į ieškovo sklypą nuvarė tyčia³⁴.

²⁸ Reinhard Zimmermann, *op. cit.*, 1101.

²⁹ Henry J. Roby, *supra* note 23, 198.

³⁰ Bernard S. Jackson, „Liability for animals in Roman law: an historical sketch,“ *The Cambridge law journal* 37, 1 (1978): 122.

³¹ Reinhard Zimmermann, *supra* note 19, 1100.

³² Marius Jonaitis ir Stasys Vėlyvis, *supra* note 16, 12.

³³ Reinhard Zimmermann, *op. cit.*, 1103.

³⁴ *Ibid.*, 1107.

Aukščiau aptartos teisinės priemonės: *actio de pauperie* ir *actio de pastu* gynė nukentėjusiojo interesus, jeigu žalą padarė naminiai gyvūnai – paprastai priklausantys kam nors nuosavybės teise, kuriems nebūdinga laukinė (agresyvi, nenuspėjama, pavojinga) prigimtis ar būdas (*feritas*). Minėta, kad tie, kurių elgesyje pasireiškė *feritas*, buvo laikomi besielgiančiais kitaip nei iš jų buvo galima tikėtis. Todėl nuolat besispardantis arklys ar besibadantis jautis, būdami nirtaus būdo, teisiniu požiūriu vis tiek buvo laikomi naminiais gyvūnais. Šiame kontekste reikėtų pažymėti, kad romėnų teisė be naminių gyvūnų skyrė ir laukinius. Laukinių gyvūnų kategorija apėmė *feritas* gyvūnus ir visus gyvūnus, nesančius kieno nors nuosavybės³⁵.

Kaip minėta, dėl naminių gyvūnų padarytos žalos buvo numatyta galimybė pareikšti *actio de pauperies*. Tačiau teisės aktai atsakomybės už laukinių gyvūnų padarytą žalą nenumatė, o Romoje nebuvo bendrosios taisyklės, kad kiekvienas teisei priešingas veiksmas, pažeidžiantis kieno nors teises, sukuria tam tikrą prievolę, todėl nustatytas konkretus deliktų, sukeliančių prievoles, ratas³⁶. Atsakomybės už laukinių gyvūnų padarytą žalą problema, tiksliau, šios atsakomybės nebuvimas, buvo išspręsta pretoriams išleidus *edictum de feris*³⁷. Šio edikto atsiradimą sąlygojo vis didesnis liūtų, gepardų, krokodilų ir kitų laukinių gyvūnų poreikis visuomenės pramogai rengiamoms kovoms tarp žmogaus ir laukinių gyvūnų (*venationes*), žmonės, besiverčiantys laukinių gyvūnų pasirodymais, turtingų romėnų noras laikyti egzotinius žvėris kaip augintinius ir supratimas, kad šių gyvūnų buvimas tankiai apgyvendintuose miestuose kėlė ne mažesnę pavojų nei naminių gyvūnų³⁸.

Edictum de feris numatė atsakomybę už vilkų, meškų, panterų, liūtų ir kitų pavojingų gyvūnų padarytą žalą. *Edictum de feris* draudė minėtus gyvūnus laikyti viešose vietose. Jeigu asmuo (nebūtinai gyvūnų savininkas) tokį draudimą pažeidė ir nurodytas laukinių gyvūnų rūšis atgabeno į šalia viešojo kelio esančias apylinkes ar juos ten laikė, buvo atsakingas už bet kokią jų padarytą žalą, nepriklausomai nuo to ar jis ėmėsi priemonių galimai žalai išvengti.³⁹ Tokiu būdu atsakomybė už laukinių gyvūnų padarytą žalą buvo grindžiama ne kalte, o vien tik faktine laukinio gyvūno, sukėlusio žalą, laikymo aplinkybe, kuri reiškė rizikos prisiėmimą, jeigu toks gyvūnas padarytų žalos⁴⁰. Kitaip tariant, tai yra dar vienas griežtos atsakomybės atvejis. Už laisvo žmogaus nužudimą *edictum de feris* numatė 200 solidų baudą, nemirtiną laisvojo žmogaus sužeidimų atvejais ediktas teisėjui nurodė priteisti tinkamą žalos dydį atitinkančią sumą, o žalos

³⁵ D. I. C. Ashton-Cross, „Liability in Roman law for damage caused by animals,“ *The Cambridge Law Journal* 11, 3 (1953): 395.

³⁶ Ipolitas Nekrošius, Vytautas Nekrošius ir Stasys Vėlyvis, *Romėnų teisė* (Vilnius: Justitia, 2007), 257.

³⁷ Pretoriaus ediktas dėl atsakomybės už žalą, padarytą ne naminių gyvūnų (šunų, vilkų, meškų, panterų, liūtų ir kt.), laikomų privačių asmenų. Žr. Adolf Berger, *Encyclopedic dictionary of Roman law* (Philadelphia: The American philosophical society, 1991), 448.

³⁸ Reinhard Zimmermann, *supra* note 19, 1106.

³⁹ Henry J. Roby, *supra* note 23, 199.

⁴⁰ Reinhard Zimmermann, *op. cit.*, 1106.

turtui padarymo atvejais atsakovas turėjo sumokėti ieškovui dvigubai. Nei vienos iš minėtų teisinių pasekmių atsakovas negalėjo išvengti perduodamas gyvūną nukentėjusiajam. Laukinio gyvūno išprovokavimas nukentėjusiojo veiksmais, buvo atsakomybė už tokio gyvūno padarytą žalą naikinanti sąlyga,⁴¹ atitinkanti nūdienos teisėje egzistuojančią asmens atsakomybę naikinančią sąlygą – nukentėjusiojo asmens tyčią ar didelį neatsargumą.

Jeigu laukinis gyvūnas pabėgdavo, savininkas už jo padarytą žalą neatsakydavo, kadangi jau nebebuvo jo savininku⁴². Tai reiškia, kad už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą niekas neatsakė. Tokie gyvūnai romėnų teisėje buvo laikomi bešeimininkiais (*res nullius*).

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto šaknys glūdi romėnų teisėje.

1.2. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto reglamentavimas Lietuvoje

Recepuojant romėnų teisę, civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas prigijo daugelio valstybių civilinėje teisėje. Ne išimtis ir Lietuva.

Lietuvos civilinės teisės raida neatsiejama nuo Lietuvos valstybingumo raidos, kurios pradžia siekia dar XIII amžių. Svarbiausi Lietuvos teisės šaltiniai, kuriuose buvo įtvirtintos ir civilinės teisės normos, buvo Kazimiero teisynas (1468 m.) ir Pirmasis (1529 m.), Antrasis (1566 m.) bei Trečiasis (1588 m.) Lietuvos Statutai. Atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą kaip atskiras institutas buvo numatyta jau 1529 m. Pirmajame Lietuvos Statute. Šio Statuto dvylikto skyriaus 13 straipsnis nustatė, kad šuns šeimininkas turi sumokėti bajorui kaip už negarbę, o paprastam žmogui kaip už žaizdą, jeigu jo užsiundytas šuo ką nors įkastų. To paties skyriaus 14 straipsnis numatė šuns šeimininko atsakomybę ir pareigą atlyginti nuostolius arba išduoti kaltininką, jei šuo įkastų ar padarytų kokią nors žalą arkliui, jaučiui ar kuriam kitam gyvuliui.⁴³ Iš esmės nepakitusios šios nuostatos išliko ir vėlesniuose Lietuvos Statutuose.

Vėliau Lietuva prarado savarankiškumą, todėl sustojo ir jos teisės sistemos savarankiška plėtra. XX a. pirmojoje pusėje, atkūrus Lietuvos valstybę, Lietuva neturėjo to laikmečio poreikius atitinkančių civilinės teisės aktų, todėl buvo recepuota kitų šalių civilinė teisė, o pradėti Lietuvos civilinės teisės kodifikacijos darbai per nepriklausomybės metus nespėti baigti. Praradus nepriklausomybę, iki 1990 m., kol ji buvo atkurta, Lietuvoje galiojo 1964 m. priimtas

⁴¹ Reinhard Zimmermann, *supra* note 19, 1107.

⁴² Henry J. Roby, *supra* note 23, 199.

⁴³ *Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos 1529 metų statutas* (Chicago (III.): Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1971), 233-234.

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas.⁴⁴ Sovietų valdomos Lietuvos teisės aktuose buvo įtvirtinta, kad „gyvūnija yra valstybinė nuosavybė – bendras visos tarybinės liaudies turtas“⁴⁵. Matyt, dėl šios priežasties nebuvo ir atskiro instituto, skirto civilinei atsakomybei už gyvūnų padarytą žalą nustatyti.

Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto atsiradimas šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje siejamas su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu, o būtent su Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. balandžio 30 d. nutarimu Nr. 166 „Dėl medžioklės ūkio tvarkymo Lietuvos Respublikoje“, kuris nustatė, kad valstiečių ūkiams bei gyventojų žemės sklypams laukinių gyvulių padarytą žalą atlygina medžioklės plotų naudotojai⁴⁶ ir vėlesniais Medžioklės Lietuvos Respublikoje nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1276 „Dėl medžioklės tvarkymo Lietuvos Respublikoje“, kurių 35 punktas nustatė, jog „laukinių kanopinių žvėrių padarytą žalą žemės ūkio pasėliams ir miškui atlygina medžioklės plotų naudotojai, disponuojantys medžioklės produkcija“⁴⁷. Tačiau toks reglamentavimas nenumatė žalos, padarytos asmeniui, atlyginimo galimybės. Nors po 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę iš esmės perredaguotas Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas, tačiau jame vis dar nebuvo numatyto atskiro civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto.

Civilinės teisės reforma, sietina su naujojo CK priėmimu (2000 m. liepos 18 d.) ir įsigaliojimu (2001 m. liepos 1 d.), turėjo įtakos iš esmės visoms Lietuvos privatinės teisės sritims, iš jų ir deliktų teisei. Be kita ko, naujojo CK 6.267 straipsnyje buvo įtvirtintas civilinės atsakomybės už laukinių ir naminių gyvūnų padarytą žalą institutas. Minėto straipsnio 1 dalis, skirta atsakomybei už naminių gyvūnų ir asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padarytai žalai reglamentuoti, nustato, kad „naminių gyvūnų arba asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą privalo atlyginti jų savininkas (valdytojas), jeigu neįrodo, kad buvo šio kodekso 6.270 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės. Asmuo atsako ir už iš jo pabėgusių gyvūnų padarytą žalą“, o 2 dalis nustato, kad „laukinių žvėrių padaryta žala atlyginama įstatymų nustatyta tvarka“⁴⁸.

Pažymėtina, kad naminių (ir asmens žinioje esančių laukinių) gyvūnų padarytą žalą reguliuoja tik CK 6.267 straipsnio 1 dalis. Tuo tarpu šio straipsnio 2 dalis, nustatanti civilinę atsakomybę už laukinių žvėrių padarytą žalą, yra blanketinė norma, o atsakomybė nustatoma

⁴⁴ Vytautas Andrulis et al., *Lietuvos teisės istorija: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2002), 382-385.

⁴⁵ „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos gyvūnijos apsaugos ir naudojimo įstatymas“, *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios* 17, 214 (1981).

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 166 „Dėl medžioklės ūkio tvarkymo Lietuvos Respublikoje“, *Valstybės žinios* 16, 430 (1991).

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1276 „Dėl medžioklės tvarkymo Lietuvos Respublikoje“, *Valstybės žinios* 99, 1938 (1994).

⁴⁸ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 4-7 dalyse, Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo (toliau – Medžioklės įstatymas) 18 straipsnyje, Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymo (toliau – Saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas) 26 straipsnio 4 dalyje.

Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 5 dalis numato, kad „medžiojamųjų gyvūnų padaryta žala žemės, miško ir vandens telkinių sklypų savininkams, valdytojams ir naudotojams dėl žemės ūkio pasėlių, miško ir hidrotechnikos įrenginių pakenkimo atlyginama Medžioklės įstatymo nustatyta tvarka“⁴⁹. Šią tvarką numato Medžioklės įstatymo 18 straipsnis: laisvėje gyvenančių medžiojamųjų gyvūnų padarytą žalą žemės, miško ir vandens telkinių sklypų savininkams, valdytojams ir naudotojams šio straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytais atvejais atlygina medžioklės plotų naudotojai arba valstybės vardu šio straipsnio 4 dalyje nurodytos institucijos, jeigu neįrodoma, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens tyčios ir kitų Civilinio kodekso 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų; laisvėje gyvenančių medžiojamųjų gyvūnų padaryta žala žemės, miško ir vandens telkinių sklypų, kuriuose nėra uždrausta medžioti, savininkams, valdytojams ir naudotojams, kai pakenkdami žemės ūkio pasėliams, miškui ir hidrotechnikos įrenginiams ją padarė medžiojamieji gyvūnai, kuriuos medžioti yra uždrausta ištisus metus, arba kai žalą ūkiniams gyvūnams padarė vilkai atlyginama Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymo ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo nustatyta tvarka⁵⁰. Ją valstybės vardu atlygina Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija⁵¹ ir savivaldybės⁵².

Laukinės gyvūnijos 22 straipsnio 7 dalis numato, kad „valstybei nuosavybės teise priklausančių laisvėje gyvenančių griežtai saugomų rūšių laukinių gyvūnų padarytą žalą žemės ūkio pasėliams, naminiams gyvūnams ar gyvuliams, miškui, hidrotechnikos įrenginiams ar kitiems objektams, žemės, miško ir vandens telkinių sklypų savininkams, valdytojams ir naudotojams atlygina valstybė, jeigu neįrodoma, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens tyčios arba kitų Civilinio kodekso 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų“⁵³.

Galiausiai Laukinės gyvūnijos 22 straipsnio 6 dalis numato, kad „valstybei nuosavybės teise priklausančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padaryta žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys ir jeigu žala atsirado ne dėl

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas“, *Valstybės žinios* 65, 2634 (2002).

⁵¹ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas“, *Valstybės žinios* 92, 2872 (2000).

⁵² „Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas“, *Valstybės žinios* 61, 2760 (2003).

⁵³ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų Civilinio kodekso 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų, ir išieškoma Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka⁵⁴.

Pažymėtina, kad išskyrus pastarąjį atvejį, valstybei nuosavybės teise priklausančių laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padaryta žala yra atlyginama specialia tvarka: padarytą žalą pagal specialią padarytos žalos apskaičiavimo metodiką apskaičiuoja atitinkamos savivaldybės administracijos direktoriaus sudaryta nuostolių skaičiavimo komisija, o padaryta žala atlyginama iš tam tikslui skirtų programų lėšų. Šalis, nesutinkanti su apskaičiuotu žalos dydžiu, turi teisę Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka nuostolių skaičiavimo komisijos sprendimą apskųsti teismui.⁵⁵ Kadangi tokiu atveju reikalavimai panaikinti viešojo administravimo subjekto priimtą individualų administracinį aktą kyla iš administracinių teisinių santykių ir yra susiję su teisės aktų teisėtumo tyrimu, šiems ginčams būdingų problemų autorė šiame darbe nenagrinėja.

Taigi įstatymas numato tris laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atvejus ir nenumato, kad laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padaryta žala galėtų būti atlyginama, kai ji asmeniui padaroma kitais atvejais, pavyzdžiui, sveikatos sužalojimo atveju, kai tai atsitinka ne eismo įvykio metu. Tuo tarpu, kaip minėta, CK 6.267 straipsnio 2 dalis nustato, kad laukinių žvėrių padaryta žala atlyginama įstatymo nustatyta tvarka. Kitaip tariant, šioje normoje įtvirtintas imperatyvas, jog asmuo turi teisę reikalauti žalos atlyginimo ir kad žala turi būti atlyginama įstatymo nustatyta tvarka. Vadinasi, Laukinės gyvūnijos įstatyme įtvirtinus tik tris minėtus žalos atlyginimo atvejus, CK 6.267 straipsnio 2 dalies nuostata, kuria įstatymų leidėjas prisiėmė pareigą nustatyti laukinio žvėries padarytos žalos atlyginimo tvarką, įgyvendinta tik iš dalies. Jeigu asmeniui būtų padaryta žala kitais, Laukinės gyvūnijos įstatyme nenumatytais atvejais, tektų susidurti su įstatymo spraga.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“⁵⁶. Aiškindamas šios konstitucinės nuostatos turinį, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas. Įtvirtinant šį konstitucinį principą siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta“⁵⁷. Lietuvos

⁵⁴ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

⁵⁵ *Ibid.*; „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas“, *Valstybės žinios* 65, 2634 (2002).

⁵⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Lietuvos Aidas* 220 (1992).

⁵⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo Nr. 1004 „Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo“ 3.1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui“, *Valstybės žinios* 7, 130 (1997); „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami

Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad „šis konstitucinis principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai. [...] iš Konstitucijos neišplaukia, jog įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta turtinė ir (arba) neturtinė žala neatlyginama“⁵⁸. Priešingai, kaip pažymėjo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas: „Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti“⁵⁹. Nepaisant to, įstatymų leidėjas, pasinaudodamas savo diskrecijos teise reguliuoti santykius, susijusius su asmeniui padarytos turtinės ir (arba) neturtinės žalos atlyginimu, Laukinės gyvūnijos įstatyme nustatė išsamų (baigtinį) sąrašą atvejų, kuriais laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų, nuosavybės teise priklausančių valstybei, padaryta žala turi būti atlyginama. Kitaip tariant, Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 4 dalimi nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris sudaro įstatymines prielaidas valstybei išvengti pareigos teisingai atlyginti turtinę ir (arba) neturtinę žalą, padarytą laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų, kitais nei Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 5-7 dalyse nustatytais atvejais.

Atsižvelgiant į aptartą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimą, t. y. jog „būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas ir kad jis neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai“⁶⁰, autorės manymu, Laukinės gyvūnijos įstatyme įtvirtintas laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo reguliavimu ne tik neįgyvendinama CK 6.267 straipsnio 2 dalis, tokiu teisiniu reguliavimu yra nepaisoma konstitucinės žalos atlyginimo sampratos, o tai savo ruožtu yra nesuderinama su Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalimi.

Žvelgiant per asmenų lygiateisiškumo principo prizmę, taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad naminių gyvūnų savininkai (valdytojai) (ir asmenys, kurių žinioje yra laukiniai gyvūnai) už tokių gyvūnų padarytą žalą atsako visais atvejais, t. y. CK 6.267 straipsnio 1 dalis apima bet kokius žalos padarymo atvejus. Taigi teisinio reglamentavimo prasme naminių gyvūnų savininkų (valdytojų) (ir asmenų, kurių žinioje yra laukiniai gyvūnai) civilinės atsakomybės ribos yra platesnės nei valstybės – laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės, kuri šiuo atžvilgiu už

valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“; „*Valstybės žinios* 181, 6708 (2004).

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“; „*Valstybės žinios* 90, 3529 (2006).

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

tokių gyvūnų padarytą žalą atsako tik trimis atvejais: 1) kai medžiojamieji gyvūnai padaro žalą žemės, miško ir vandens telkinių sklypų savininkams, valdytojams ir naudotojams pakenkdami žemės ūkio pasėliams, miško ir hidrotechnikos įrenginiams; 2) kai valstybei nuosavybės teise priklausantys laukiniai gyvūnai žalą padaro eismo įvykių metu ir 3) kai valstybei nuosavybės teise priklausantys laisvėje gyvenantys griežtai saugomų rūšių laukiniai gyvūnai žalą padaro žemės ūkio pasėliams, naminiams gyvūnams ar gyvuliams, miškui, hidrotechnikos įrenginiams ar kitiems objektams. Atsižvelgiant į tai, svarstyti, ar tokiu teisiniu reguliavimu nėra pažeidžiamas ir konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas, sakantis, kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“⁶¹, nes atskiriems gyvūnų savininkams nustatytos nevienodos civilinės atsakomybės ribos už jiems nuosavybės teise priklausančių gyvūnų padarytą žalą. Tuo labiau, kad valstybė civiliniuose teisiniuose santykiuose laikytina lygiaverčiu dalyviu, tad jai kaip ir kitiems civilinės teisės subjektams analizuojamu atveju turėtų būti taikomos tokios pačios civilinės atsakomybės ribos.

Apibendrinant šį poskyrį, konstatuotina, kad civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas rado savo vietą Lietuvos teisėje, tačiau jo įstatyminis reglamentavimas turi esminių trūkumų, kadangi atskiriems gyvūnų savininkams – naminių (ir asmens žinioje esančių laukinių) gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų – nustatytos skirtingos civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą ribos. Naminių gyvūnų savininkams (valdytojams) (ir asmenims, kurių žinioje yra laukiniai gyvūnai) šios ribos yra kur kas platesnės nei laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės – valstybės, nes valstybė šių gyvūnų padarytą žalą atlygina tik trimis Laukinės gyvūnijos įstatymo nurodytais atvejais, kai tuo tarpu naminių gyvūnų savininkai (valdytojai) (ir asmenys, kurių žinioje yra laukiniai gyvūnai) už šių gyvūnų padarytą žalą atsako visais atvejais.

Siekiant užtikrinti asmenų lygiateisiškumo principo, siūlytina atsisakyti šiuo metu galiojančios Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 4 dalies nuostatos ir numatyti, kad kitais šio įstatymo 5-7 dalyse nenurodytais atvejais valstybei nuosavybės teise priklausančių laukinių gyvūnų padaryta žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys ir jeigu žala atsirado ne dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų CK 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų, ir išieškoma Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.

⁶¹ Žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Lietuvos Aidas* 220 (1992), 29 straipsnį.

1.3. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto vieta kitų Europos valstybių teisinėse sistemose

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, kompetencija tam tikrose srityse buvo perduota išimtinai Europos Sąjungai ar ja yra dalijimasi, tačiau deliktinių santykių atvejais, taikomi delikto (žalos padarymo) vietos įstatymai. Nepaisant to, siekiant stipresnės ilgalaikės Europos integracijos, Europos civilinio kodekso studijų grupė paruošė ambicingą ir prieštaringai vertinamą Europos civilinio kodekso projektą. Šio projekto 3:203 straipsnyje gyvūno laikytojui (ang. *keeper*) numatoma civilinė atsakomybė už gyvūno padarytą iš esmės bet kokio pobūdžio žalą⁶². Pažymėtina, kad šis kodeksas vis dar nėra priimtas ir abejotina, ar artimiausiu metu tai gali būti padaryta.

Kaip ir rengiant naująjį CK, taip ir rengiant Europos civilinio kodekso projektą, didelę įtaką civilinei atsakomybei sureguliuoti ir tokio reglamentavimo už gyvūnų padarytą žalą įtvirtinimui turėjo Vakarų Europos jurisdikcijų tradicijos šioje srityje.

Daugelis Europos valstybių yra numačiusios civilinę atsakomybę už gyvūnų padarytą žalą kaip atskirą institutą savo teisinėse sistemose.

Prancūzijos Respublikoje (toliau – Prancūzija) ir Vokietijos Federacinėje Respublikoje (toliau – Vokietija), kaip ir Lietuvoje, civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą įtvirtinta civiliniuose kodeksuose, atitinkamai 1385 ir 833 straipsniuose. Anglijoje civilinės atsakomybės už kai kurių kategorijų gyvūnų padarytos žalos reglamentavimui yra skirtas atskiras ir gana didelės apimties teisės aktas – 1971 m. priimtas Gyvūnų įstatymas. Šių valstybių civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą ypatumai autorės pasirinktais aspektais išsamiau nagrinėjami tolimesniuose šio darbo skyriuose greta analizuojamų civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą praktinio taikymo aspektų Lietuvos civilinėje teisėje. Prancūzija pasirinkta, nes ši valstybė laikoma civilinės teisės tradicijos pradininke, turinčia galias teises tradicijas, o Vokietija – kaip klasikinis kontinentinės teisės pavyzdys. Bendrosios teisės tradicijos atstove pasirinkta Anglija, kadangi būtent Anglijos teisėje glūdi bendrosios teisės tradicijos šaknys.

Civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą taip pat yra įtvirtinta Italijos, Graikijos, Portugalijos ir Austrijos Respublikų, Ispanijos ir Nyderlandų Karalysčių bei daugelio kitų Europos valstybių civiliniuose kodeksuose šiam institutui skiriant atskirą straipsnį⁶³.

Pažymėtina, kad tiek Europos civilinio kodekso projekte, tiek Anglijos, Prancūzijos ir kitų minėtų valstybių teisės aktuose įtvirtintas civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas nėra taikomas žalą padarius laisvėje gyvenantiems laukiniams gyvūnams. Dalis

⁶² „Tort Law (revised final)“, žiūrėta 2016 02 03, http://www.sgecc.net/pages/en/texts/index.draft_articles.htm.

⁶³ Vernon V. Palmer and Franz Werro, *supra* note 15, 429.

valstybių savo teisinėse sistemose yra įtvirtinusios specialius laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo mechanizmus, pavyzdžiui, Prancūzijoje yra numatyta teisė į pelėnų padarytos žalos kompensaciją, kurią išmoka valstybė, Belgijos Karalystėje yra įsteigtas valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas fondas, kuris atlygina saugomų gyvūnų rūšių ar gyvūnų, kilusių iš saugomų vietovių, padarytą žalą⁶⁴, tačiau kaip minėta, šiuo pagrindu susiklostantys teisiniai santykiai ir jiems būdingi aspektai šiame darbe nenagrinėjami.

Apibendrinant šį skyrių, galima konstatuoti, kad civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto ištakos siekia senovės Romos laikus – romėnų teisėje jau buvo numatyta atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą. Nors kai kurių romėnų teisės normų, reglamentuojančių atsakomybę už gyvūnų padarytą žalą, pobūdis kazuistinis, o tokios nuostatos, kaip žalą sukėlusio gyvūno perdavimas nukentėjusiajam, šių dienų teisinėse valstybėse nėra aktualios, tačiau tai, kad civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą, kaip atskiras institutas, yra įtvirtinta daugelio Europos valstybių, tame tarpe ir Lietuvos, teisinėse sistemose, manytina, rodo dar iš romėnų teisės laikų paveldėtą suvokimą, kad gyvūnai gali pasielgti nenusipėjamai ir todėl negali būti visiškai kontroliuojami, o tai sąlygoja šios civilinės deliktinės atsakomybės rūšies išskirtinumą iš kitų deliktų bei atskiro jos reglamentavimo tikslingumą.

⁶⁴ Cyrille de Klemm, *Compensation for damage caused by wild animals* (Strasbourg: Council of Europe, 1996), 35, 42.

2. NAMINIŲ IR LAISVĖJE GYVENANČIŲ LAUKINIŲ GYVŪNŲ SAMPRATOS, CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ SUBJEKTAI

Atsakomybės už daiktų padarytą žalą filosofinis pagrindimas remiasi asmenybės tęstinumu, persikūnijimu bei atgimimu aplinkinio pasaulio objektuose. Turtas yra asmenybės periferija, asmens tąsa daiktuose. Asmuo, naudodamasis daiktais, tarsi susilieja su jais, transformuoja į juos dalį savęs.⁶⁵ Atsižvelgiant į tai, kad gyvūnai, kaip nuosavybės (valdymo) teisės objektai, pagal įstatymą yra prilyginami daiktams ir tarsi plėtojant pastarąją filosofinę koncepciją civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą kontekste, įstatymai nustato, kad asmuo atsako ne tik už savo veiksmais padarytą žalą, bet ir už žalą, padarytą jam nuosavybės teise priklausančių (ar jo valdomų) gyvūnų. Jeigu gyvūnas yra tarsi asmens dalis, tai asmuo, kaip savarankiškas teisės subjektas, turi atsakyti už savo „dalies“ veiksmus. Todėl neatsitiktinai naminių ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų sampratos bei už šių gyvūnų padarytą žalą atsakingų subjektų ypatumai nagrinėjami tame pačiame šio darbo skyriuje.

Objekto teisinis apibrėžimas yra būtinas, jeigu su objektu siejamos tam tikros teisiškai reikšmingos aplinkybės, įvykiai – teisiniai faktai. Civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą kaip prievolinis teisinis santykis atsiranda gyvūnui (nagrinėjamu atveju – naminiam ir laisvėje gyvenančiam laukiniam gyvūnui) padarius žalos. Tinkamo asmens, atsakingo už gyvūnų padarytą žalą, nustatymas turi tiesioginę įtaką civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą, kaip materialiojo teisinio santykio, subjektų – nukentėjusiojo ir skolininko teisėms ir pareigoms, o tai sąlygoja atsakingo už žalą subjekto identifikavimo svarbą.

2.1. Gyvūno samprata

Siekiant atskleisti naminių ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų sampratas, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, kas yra gyvūnas apskritai.

CK nėra gyvūno sąvokos apibrėžimo, todėl šio reikia ieškoti kituose Lietuvos teisės aktuose. Gyvūno sąvokos apibrėžimas pateikiamas Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo (toliau – Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas) 2 straipsnio 4 dalyje: „Gyvūnas – bet kokios rūšies ūkinis ar laukinis gyvūnas arba gyvūnas augintinis“⁶⁶. Lietuvos Respublikos pašarų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis gyvūną apibrėžia kaip žmogaus poreikius

⁶⁵ Meir Dan-Cohen, „Responsibility and the boundaries of the self,” *Harvard law review* 105, 5 (1992): 975.

⁶⁶ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas,” *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

tenkinantį naminį arba laukinį gyvūną⁶⁷. Tapačiai sąvoka „gyvūnas“ yra apibrėžiama ir Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje⁶⁸.

Nurodytuose įstatymuose pateikti gyvūno apibrėžimai, autorės manymu, yra gana migloti ir logiškai ydingi, kadangi šiais apibrėžimais išskiriama gyvūnų klasifikacija: naminiai ir laukiniai gyvūnai, tačiau nėra atskleidžiami gyvūnams būdingi bruožai, kurie juos skirtų nuo kitų iš gamtos pasisavintų arba gamybos procese sukurtų materialaus pasaulio dalykų – daiktų. Be to, apibrėžiant *gyvūną* kaip (žmogaus poreikius tenkinantį) bet kokios rūšies ūkinį ar laukinį *gyvūną* arba *gyvūną* augintinį, daroma loginė klaida – nežinoma sąvoka – „gyvūnas“ apibrėžiama ta pačia nežinoma sąvoka „gyvūnas“ (lot. *idem per idem*), todėl tai negali būti laikoma šio objekto apibrėžimu.

Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos narė, taip pat aktyvi tarptautinės bendruomenės narė, gyvūno sąvokos išaiškinimų galima ieškoti ir aptikti kai kuriuose tarptautiniuose bei Europos Sąjungos teisės aktuose. Tačiau ir čia daroma jau minėta loginė klaida, be to, vertinant šiuose teisės aktuose pateiktus gyvūno apibrėžimus, dera pastebėti, kad juose pateikiama gyvūno sąvoka priklauso nuo teisės akto paskirties ir reguliavimo srities. Todėl, pavyzdžiui, 1992 m. gruodžio 17 d. Tarybos direktyvos 92/119/EEB, nustatančios Bendrijos bendrąsias tam tikrų gyvūnų ligų kontrolės priemones ir konkrečias priemones nuo kiaulių vezikulinės ligos, 2 straipsnyje *gyvūnas* – tai tam tikros rūšies naminis gyvūnas, kuris gali būti tiesiogiai veikiamas atitinkamos ligos, arba bet kuris laukinis stuburinis gyvūnas, kuris gali būti užkrečiamosios ligos priežastimi kaip užkrato nešiotojas arba infekcijos židiny⁶⁹, o Europos Konvencijos dėl ūkinės paskirties gyvūnų apsaugos, ratifikuotos Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Europos konvencijų gyvūnų apsaugos klausimais ratifikavimo, 1 straipsnyje pateikta sąvoka „gyvūnas“ reiškia gyvūnus, veisiamus ar laikomus maistui, vilnai, odai arba kailiui ar kitiems ūkininkavimo tikslams⁷⁰. 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1/2005 dėl gyvūnų apsaugos juos vežant ir atliekant susijusias operacijas ir iš dalies keičiančiame Direktyvas 64/432/EEB ir 93/119/EB ir Reglamentą (EB) Nr. 1255/97 vartojama gyvūno sąvoka apima visus gyvus stuburinius gyvūnus⁷¹. Tuo tarpu nors 2009 m. rugsėjo 24 d. Tarybos reglamente (EB) Nr.

⁶⁷ „Lietuvos Respublikos pašarų įstatymas“, *Valstybės žinios* 34, 952 (2000).

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 2, 15 (1992).

⁶⁹ 1992 m. gruodžio 17 d. Tarybos direktyva 92/119/EEB, nustatanti Bendrijos bendrąsias tam tikrų gyvūnų ligų kontrolės priemones ir specialias priemones, susijusias su kiaulių vezikuline liga (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 3 skyrius, 14 tomas), 71.

⁷⁰ „Europos Konvencija dėl ūkinės paskirties gyvūnų apsaugos“, *Valstybės žinios* 40, 1293 (2004).

⁷¹ 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2005 dėl gyvūnų apsaugos juos vežant ir atliekant susijusias operacijas ir iš dalies keičianti Direktyvas 64/432/EEB ir 93/119/EB ir Reglamentą (EB) Nr. 1255/97 (OL 2005 L 3), 1.

1099/2009 dėl žuomų gyvūnų apsaugos esanti gyvūno sąvoka taip pat apima stuburinius, tačiau yra siauresnė, kadangi kaip nepatenkančius į šią sąvoką išskiria roplius ir varliagyvius⁷².

Kaip matyti, bendro gyvūno sąvokos apibrėžimo teisės aktai nepateikia, taip pat gana menkai išskiria gyvūnams būdingus bruožus.

Nors tik gyvūnams būdingi bruožai teisės aktuose pateikiamose gyvūno sąvokose nėra nurodomi ar nurodoma tik dalis jų, vis dėlto teisės aktus analizuojant sistemiškai, galima aptikti nuostatų, leidžiančių išskirti netiesioginių gyvūnams būdingų bruožų.

Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje, nustatančioje įstatymo paskirtį, gyvūnas apibūdinamas kaip jusli būtybė, gebanti daugintis, jausti skausmą, kančią ar baimę⁷³. Vadinasi, tai yra gyva būtybė, galinti patirti sužalojimus, susirgti ar žūti. Europos konvencijos dėl eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos preambulėje be minėtų požymių išskiriamas ir gebėjimas turėti atmintį⁷⁴, o 2009 m. rugsėjo 24 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1099/2009 dėl žuomų gyvūnų apsaugos preambulėje – mokėjimas judėti bei gyvūno sąmoningumas – gebėjimas jausti emocijas ir kontroliuoti valingus judesius⁷⁵. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tiek Lietuvos, tiek tarptautiniuose ar Europos Sąjungos teisės aktuose pateikti gyvūno apibrėžimai galėtų būti taikytini ne definicine, o tik sistetine prasme. Pabandžius apibendrinti minėtus bruožus, galima būtų teigti, kad gyvūnas – tai pats judantis, gebantis daugintis ir jaučiantis gyvas organizmas (būtybė). Remiantis šia gyvūno samprata, pakankamai akivaizdu, kad gyvūnu laikytini šuo, katė, beždžionė, gyvatė ir pan. Vabzdžiai taip pat laikytini gyvūnais. Tai, kad vabzdžiai laikyti gyvūnais patvirtina ir teismų praktika. Teismas sprendamas dėl įpareigojimo iškelti avilius su bitėmis, uždraudimo laikyti bites neturint leidimo bei neturtinės žalos priteisimo neabejojo dėl bičių priskyrimo gyvūnams ir taikė CK 6.267 straipsnio 1 dalies normą, reglamentuojančią gyvūnų savininko ar kito asmens, kurio buvo prižiūrimas gyvūnas, civilinę atsakomybę už gyvūno padarytą žalą⁷⁶.

Taigi, nors universalus gyvūno sąvokos apibrėžimas teisės aktuose nėra įtvirtintas, sisteminė teisės aktų analizė leidžia išskirti tam tikrus gyvūnui būdingus bruožus ir manyti, kad gyvūnas – tai pats judantis, gebantis daugintis ir jaučiantis gyvas organizmas (būtybė). Gyvūnais taip pat laikomi vabzdžiai.

⁷² 2009 m. rugsėjo 24 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1099/2009 dėl žuomų gyvūnų apsaugos (OL 2009 L 303), 1.

⁷³ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

⁷⁴ „Europos konvencija dėl eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos“, *Valstybės žinios* 49, 1878 (2007).

⁷⁵ 2009 m. rugsėjo 24 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1099/2009 dėl žuomų gyvūnų apsaugos (OL 2009 L 303), 1.

⁷⁶ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-541-553/2015“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/147336100293779/2A-541-553/2015>.

2.2. Naminiai gyvūnai ir jų teisinio klasifikavimo reikšmė civilinės atsakomybės už jų padarytą žalą taikymui

Nors CK 6.267 straipsnio, nustatančio atsakomybę už gyvūnų padarytą žalą, 1 dalyje atskirai išskiriami naminiai gyvūnai, šiuo metu galiojantys Lietuvos įstatymai nepateikia naminių gyvūnų sąvokos. Tačiau ši problema gali būti sprendžiama pasitelkiant istorinį teisės aiškinimo metodą.

Priimant naująjį CK, galiojo Lietuvos Respublikos gyvūnų globos, laikymo ir naudojimo įstatymas, kurio iki 2013 m. sausio 1 d. galiojusios redakcijos 2 straipsnio 3 dalimi naminiams gyvūnams buvo priskirti visi istoriškai prijaukinti (domestikuoti) gyvūnai⁷⁷. Todėl galima daryti prielaidą, kad CK 6.267 straipsnio 1 dalyje sąvoka „naminiai gyvūnai“ įtvirtinta siekiant įstatymų tarpusavio suderinamumo. Šio įstatymo 2 straipsnio 4 ir 5 dalyse atitinkamai buvo išskirtos ir naminių gyvūnų kategorijos: „ūkinės paskirties gyvūnai – visi gyvūnai, laikomi ir veisiami maistui, kailiams, vaistams ir kitai produkcijai gauti, namams saugoti, darbo ir kitiems tikslams“⁷⁸ (pavyzdžiui, arkliai, karvės, kiaulės) bei „dekoratyviniai gyvūnai – visi prijaukinti (domestikuoti) gyvūnai, laikomi tenkinti žmonių estetinius, auklėjimo ir mokymo poreikius“⁷⁹ (pavyzdžiui, katės, šunys).

Nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujam Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo redakcijai nei sąvokos „naminiai gyvūnai“, nei jos apibrėžimo šiame įstatyme nebeliko. Analizuojant įstatymo leidėjo ketinimus ir šio įstatymo keitimą lėmusias priežastis, matyti, kad sąvokos „naminiai gyvūnai“ eliminavimu iš įstatymo siekta ją pakeisti į sąvoką „gyvūnai augintiniai“⁸⁰. Tokiu būdu siekta įstatymo normas suderinti su Europos konvencija dėl namuose laikomų gyvūnų apsaugos, kuri buvo ratifikuota Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Europos konvencijos dėl namuose laikomų gyvūnų apsaugos ratifikavimo. Šios konvencijos 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta sąvoka „namuose laikomas gyvūnas“, kuri reiškia bet kurį malonumui ar bendravimui namų valdoje žmogaus laikomą ar žmogui laikyti skirtą gyvūną⁸¹. Atrodo, kad įstatymo pakeitimo projekto autoriai neįvertino šios sąvokos turinio, kadangi sugretinus minėtą Europos konvencijos dėl namuose laikomų gyvūnų apsaugos normą bei anksčiau ir šiuo metu galiojančias Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo redakcijas, panašiau, kad ne naminių gyvūnų sąvoka, o sąvoka „dekoratyviniai gyvūnai“ buvo pakeista naująja sąvoka „gyvūnas augintinis“ – gyvūnas, laikomas estetiniams ir bendravimo poreikiams tenkinti.

⁷⁷ Aktualios teisės akto redakcijos, galiojančios nuo 2013 m. sausio 1 d., pavadinimas – Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas.

⁷⁸ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ „Gyvūnų globos, laikymo ir naudojimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas“, žiūrėta 2016 02 05, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403130&p_query=&p_tr2=2.

⁸¹ „Europos konvencija dėl namuose laikomų gyvūnų apsaugos“, *Valstybės žinios* 80, 2839 (2004).

Paminėtina, kad įsigaliojus naujam Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo redakcijai sąvoką „ūkinės paskirties gyvūnas“ pakeitė sąvoka „ūkinis gyvūnas“, kurios turinys iš esmės nepakitė. Tai – „gyvūnas, laikomas ar veisiamas maistui, kailiams, vaistams ir kitai produkcijai gauti, darbo ir kitais ūkininkavimo tikslais“⁸².

Taigi galima daryti išvadą, kad naminiams gyvūnams yra laikomi istoriškai prijaukinti gyvūnai – arkliai, jaučiai, šunys ir kiti, kurie atsižvelgiant į jų laikymo paskirtį (tikslą), klasifikuojami į dvi grupes: gyvūnus augintinius ir ūkinius gyvūnus.

Pažymėtina, kad naminių gyvūnų klasifikavimas į minėtas grupes reiškėms civilinės atsakomybės taikymui už jų padarytą žalą neturi. CK 6.267 straipsnio 1 dalis tiek gyvūnų augintinių, tiek ūkinių gyvūnų padarytos žalos atvejais numato griežtą jų savininkų (valdytojų) civilinę atsakomybę, t. y. civilinė atsakomybė kyla be kaltės. Pažymėtina, kad nors asmens žinioje esantis laukinis gyvūnas nelaikomas naminiu gyvūnu, tačiau remiantis CK 6.267 straipsnio 1 dalimi, civilinė atsakomybė už jo padarytą žalą asmeniui taip pat kyla be kaltės.

Prancūzijoje civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą taip pat nepriklauso nuo gyvūno priskyrimo tam tikrai grupei. Prancūzijos civilinio kodekso 1385 straipsnio nuostata apima visus gyvūnus, nuo bičių iki laukinių gyvūnų (išskyrus, laisvėje gyvenančius – *aut. pastaba*), ir numato griežtą civilinę atsakomybę⁸³.

Priešingai yra Vokietijoje. Vokietijos teisėje civilinė atsakomybė skiriasi priklausomai nuo gyvūno, padariusio žalos, priskyrimo tam tikrai grupei. Vokietijos civilinio kodekso 833 straipsnis nustato, kad tais atvejais, kai žalą padaro naminis (prijaukintas ar neprijaukintas⁸⁴) gyvūnas, laikomas komerciniais ar profesiniais tikslais (vok. *Nutztier*), civilinė atsakomybė asmeniui kyla tik esant jo kaltei. Griežta civilinė atsakomybė taikoma tais atvejais, kai žalą padaro savo malonumui laikomas gyvūnas (augintinis) (vok. *Luxustier*). Pastariesiems priskiriami visi gyvūnai, kurie nėra laikomi ekonominiais tikslais.⁸⁵ Pažymėtina, kad tokia diferencijuota civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą Vokietijos civiliniame kodekse buvo įtvirtinta 1908 m., pasidavus žemės ūkio lobistų, kurie priešinosi griežtos civilinės atsakomybės taikymui, kai žala padaroma ūkinių gyvūnų, spaudimui. Pabrėžtina, kad praktikoje dažnai sudėtinga atskirti kuriai gyvūnų grupei turėtų būti priskiriamas žalą padaręs gyvūnas, todėl toks gyvūnų skirstymas yra kritikuojamas ir jo siūloma atsisakyti.⁸⁶ Apskritai abejotina, ar ekonominiais sumetimais laikomas šuo kelia mažesnę grėsmę nei šuo, laikomas kaip augintinis.

⁸² „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

⁸³ „Code civil“, žiūrėta 2016 02 05, <http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>.

⁸⁴ Raymond Youngs, *English, French and German comparative law* (London; Sydney: Cavendish Publishing, 1998), 257.

⁸⁵ „German Civil Code (BGB)“, žiūrėta 2016 02 05, http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/index.html.

⁸⁶ Cees van Dam, *European tort law* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 405.

Gyvūnų (ir jų galimos padaryti žalos atvejų) klasifikavimas taip pat turi reikšmės civilinės atsakomybės už jų padarytą žalą taikymui bendrojoje teisėje. Pagal anglų 1971 m. Gyvūnų įstatymą griežta civilinė atsakomybė taikoma už žalą, padarytą gyvulių, nuklydusių į svetimas žemės valdas, už žalą, padarytą pavojingų gyvūnų, ir už žalą, padarytą šunų, šiems papjovus ar sužalojus galviją⁸⁷. Paskutinis griežtos civilinės atsakomybės taikymo atvejis yra gana kontraversiškas ir leidžia teigti, kad galvijai yra labiau saugomi nuo šunų nei žmonės. Dar sudėtingiau suprantama griežta civilinė atsakomybė už nepavojingų gyvūnų⁸⁸ padarytą žalą nustatyta to paties įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje. Gyvūno laikytojui taikoma griežta atsakomybė, jeigu yra tenkinamos visos trys sąlygos: gyvūnas pasižymėjo rizika padaryti konkrečią ar žymią žalą; žalos padarymas yra susijęs su gyvūno savybėmis, kurios nebūdingos šio gyvūno rūšiai ar yra būdingos tik tam tikrais atvejais ar esant tam tikroms aplinkybėms; galiausiai šios savybės turėjo būti žinomos asmeniui, laikiusiam gyvūną⁸⁹. Kitais atvejais civilinė atsakomybė atsiranda pagal bendrus nerūpestingumo (ang. *negligence*) delikto principus. Taigi nepavojingų gyvūnų padarytos žalos atvejais civilinės atsakomybės pobūdį lemia individualios gyvūno savybės. Minėtos ir kitų 1971 m. Gyvūnų įstatymo nuostatų, kurios anglų teisininkų apibūdinamos kaip gremėzdiškos, netinkamos ir sunkiai aiškinamos⁹⁰, aiškumo ir tikslumo trūkumas lemia tebevykstančią painiavą. Pavyzdžiui, byloje dėl arklio, kuris išgąsdintas ištrūko iš aptvaro ir išbėgęs į kelią sukėlė eismo įvykį, Lordų rūmai susidūrė su problema, ar arklio elgesys, šiam išsigandus ir dėl to ištrūkus į kelią, gali būti laikomas neįprastu arkliams⁹¹. Kitoje byloje dėl žalos, padarytos arklio įkandimu, atlyginimo teismai susidūrė su problema, ar arklio savininkui gali būti taikoma griežta civilinė atsakomybė, jeigu jam buvo žinomas arklio polinkis kandžioti kitus arklius, bet ne žmones⁹². Pažymėtina, kad iškilus tokiems ir panašiams neaiškumams, sprendimai neretai priimami tik pačia mažiausia dauguma dėl nuomonių išsiskyrimo. Taigi anglų teismai susiduria su praktinėmis 1971 m. Gyvūnų įstatymo nuostatų taikymo problemomis, kurios kelia nesibaigiančias diskusijas teisininkų tarpe⁹³ ir reikalauja šių sunkiai suprantamų ir taikomų nuostatų peržiūrėjimo.

⁸⁷ „Animals Act 1971“, žiūrėta 2016 02 05, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/22>.

⁸⁸ Pagal 1971 m. Gyvūnų įstatymo 6 straipsnio 1 dalį pavojingų gyvūnų grupei priskiriami gyvūnai, atitinkantys šias dvi sąlygas: priklausantys rūšims, kurios įprastai nėra prijaukintos Britų salose, ir kurių suaugę individai pasižymi savybėmis, tikėtina galinčiomis lemti žalos padarymą ar kurių padaryta žala tikėtina būtų žymi. Vadinasi, gyvūnai nepasižymintys minėtais bruožais, taip pat naminiai gyvūnai, gali būti laikomi nepavojingais.

⁸⁹ „Animals Act 1971“, žiūrėta 2016 02 05, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/22>.

⁹⁰ Roderick Bagshaw and Nicholas J. McBride, *Tort law* (Harlow: Pearson: Longman, 2005), 756.

⁹¹ „Opinions of the lords of appeal for judgment in the cause Mirvahedy (FC) (Respondent) v. Henley and another (Appellants)“, žiūrėta 2016 02 05, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldjudgmt/jd030320/mirva-1.htm>.

⁹² Simon Deakin, Angus Johnston and Basil Markesinis, *Markesinis and Deakin's tort law* (Oxford: Clarendon Press; New York (N.Y.): Oxford University Press, 2008), 642.

⁹³ *Ibid.*, 639-643.

Kaip matyti, valstybės, nusprendusios griežtą civilinę atsakomybę ir civilinę atsakomybę esant asmens kaltei už naminių gyvūnų padarytą žalą sieti su vienokiu ar kitokiu jų klasifikavimu ir tai įtvirtinusios teisės aktuose, susiduria su praktinėmis tokių nuostatų taikymo problemomis. Taip pat abejonių kelia jų tikslingumas ir pagrįstumas. Autorės nuomone, Lietuvos CK 6.267 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reglamentavimas, kuris neišskiria jokių naminių gyvūnų, beje ir asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų, ir todėl civilinės atsakomybės už šių gyvūnų padarytą žalą sąlygos jų savininkams (valdytojams) yra vienodos, t. y. be kaltės, yra aiškesnis ir taikymo prasme priimtinesnis.

2.3. Subjektas, atsakingas už naminių gyvūnų padarytą žalą

Civilinės atsakomybės subjektu – skolininku už naminių gyvūnų padarytą žalą CK 6.267 straipsnio 1 dalyje yra nurodytas naminių gyvūnų savininkas (valdytojas). Naminių gyvūnų savininkas (valdytojas) atsako už savo naminių gyvūnų padarytą žalą net ir tuo atveju, kai tie gyvūnai pabėga⁹⁴. Kadangi iš šios normos formuluotės matyti, kad nustatant tinkamą subjektą, atsakingą už naminio gyvūno padarytą žalą, svarbus asmens teisinis ryšys su šiuo gyvūnu, šį aspektą verta aptarti plačiau.

CK 6.267 straipsnyje, priešingai nei 6.266 ar 6.270 straipsniuose, taip pat numatančiuose savininko (valdytojo) civilinę atsakomybę už jo valdomą turtą, nėra teisinio išaiškinimo, kas yra „naminio gyvūno savininkas (valdytojas)“ deliktinės atsakomybės prasme. Be to, CK 6.267 straipsnio 1 dalyje greta vartojamas ir terminas „asmens žinioje esantis“, kurio išaiškinimo apskritai nerasime jokiuose Lietuvos teisės aktuose. Šių sąvokų išaiškinimų kol kas nėra pateikęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Be to, pastebėtina, kad CK 6.267 straipsnio 1 dalies sąvokos nesutampa su Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatyme naudojama sąvoka „gyvūno laikytojas“. Pagal šio įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktus būtent gyvūno laikytojai privalo užtikrinti, kad jų laikomi gyvūnai nekeltų grėsmės žmonių, kitų gyvūnų gyvybei, sveikatai ar turtui ir nepažeisti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų⁹⁵, o iš to sektų – ir atlyginti jų laikomų gyvūnų padarytą žalą.

Siekiant išsiaiškinti, kaip turėtų būti suprantamas naminio gyvūno savininkas (valdytojas) deliktinės atsakomybės prasme, šiuo tikslu pasitelkiama daiktinė teisė ir teismų praktika, nagrinėjant bylas dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo.

⁹⁴ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

⁹⁵ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas,“ *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

Naminio gyvūno savininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, kuriam gyvūnas priklauso nuosavybės teise. Tačiau CK 6.267 straipsnio 1 dalies gramatinė konstrukcija („savininkas (valdytojas)“) leidžia teigti, kad valdytojas nebūtinai sutampa su savininku ir nuosavybės teisės turėjimas nėra pagrindinis faktorius nustatant civilinės atsakomybės už naminio gyvūno padarytą žalą subjektą.

Subjektinės daiktinės teisės prasme valdymo samprata Lietuvoje turi kelias prasmes: valdymas kaip savarankiška daiktinė teisė ir valdymas kaip išvestinė teisė, kuri yra sudėtinė daiktinės teisės (nuosavybės teisės) dalis arba prievolės elementas⁹⁶.

Daikto valdymas kaip savarankiška daiktinė teisė apibūdinamas CK 4.22 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią galima išskirti šiuos du valdymui kaip savarankiškai teisei būdingus kriterijus: 1) faktinį daikto turėjimą ir 2) valdytojo įsitikinimą, kad niekas neturi daugiau už jį teisių šį daiktą⁹⁷. Štai vienoje iš bylų dėl naminio gyvūno padarytos žalos atlyginimo atsakovas gynėsi nurodydamas, kad nėra autoįvykį sukėlusio šuns savininkas, tačiau pripažino, jog jis šuniu pasirūpino kaip priklydusiu. Tai, teismo vertinimu, nepaneigė aplinkybės, jog atsakovas buvo žalą padariusio šuns valdytoju⁹⁸. Akivaizdu, kad šuns valdymo kaip savarankiškos daiktinės teisės kriterijai egzistavo: 1) šuo buvo pririštas atsakovo įmonės teritorijoje, ant šuns antkaklio buvo užrašytas atsakovo telefono numeris, o tai traktuotina faktiniu šuns turėjimu; 2) šuo buvo priklydęs, tad tikėtina, jog atsakovas suvokė, kad niekas kitas neturi teisių į šį šunį.

Pagal CK 4.22 straipsnio 2 dalį „daikto valdymas nelaikomas savarankiška daiktine teise, kai faktinis daikto turėtojas daikto valdytoju ar savininku pripažįsta kitą asmenį“⁹⁹, pavyzdžiui, nuomos ar panaudos teisiniuose santykiuose. Tačiau tai nereiškia, kad toks asmuo neturi subjektinės teisės valdyti turimą daiktą apskritai. Nors šių asmenų valdymas yra pagrįstas prievoline subjektine teise, jie santykiuose su trečiaisiais asmenimis gali būti traktuojami kaip valdytojai. Šio valdymo skiriamasis požymis yra tas, kad šiuo atveju valdymo teisė nėra savarankiška, o išvestinė. Tai reiškia, kad valdytojas šią teisę įgijo pagal sandorį iš tokio asmens, kuris turi savarankišką daiktinę teisę į tą daiktą.¹⁰⁰ Vienoje iš autorės analizuotų bylų teismas žalos, padarytos, kai dailiojo jojimo treniruotės metu pasibaidžius žirgui vaikas nuo jo nukrito ir patyrė traumą, atlyginimą priteisė iš treniruotes organizavusios įstaigos, kuriai žirgas, nuo kurio nukrito vaikas (ieškovė), buvo perduotas panaudos sutartimi¹⁰¹. Ir atvirkščiai, kitoje byloje

⁹⁶ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010), 44-45.

⁹⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

⁹⁸ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-36-524/2014“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/797017?nr=1>.

⁹⁹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁰⁰ Egidijus Baranauskas et al., *op. cit.*, 43.

¹⁰¹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1141476?nr=1>.

teismas, nenustatęs, kad automobilį apgadinęs šuo koku nors teisiniu pagrindu būtų perduotas atsakovo, kuriam šuo priklauso nuosavybės teise, darbdavei, atmetė argumentus, kad atsakovu šioje byloje turėjo būti jo darbdavys, o ne šuns savininkas¹⁰².

Vis dėlto pastebėtina, kad ginčus dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo sprendžiantys teismai asmens, atsakingo už tokio gyvūno padarytą žalą, klausimo neanalizuoja išskirtinai daiktinės teisės aspektu. Paprastai teismų praktikoje pažymima, kad atsakingu už naminio gyvūno padarytą žalą yra asmuo, kurio buvo prižiūrimas gyvūnas ar kuris buvo atsakingas už jo priežiūrą.

Byloje dėl padarytos žalos, kai į kelią išbėgęs šuo apgadinimo automobilį, priteisimo, atsakovė teigė, kad ji įvykusio autoįvykio metu nebuvo teisėta šuns, kuris padarė žalą, valdytoja, motinos prašymu buvo tik išėjusi su motinai priklausančiu šunimi pasivaikšioti. Atsakovė vedžiojo šunį, šuo buvo atsakovės priežiūroje, kai ir įvyko šuns susidūrimas su ieškovo automobiliu, todėl teismas, nustatęs minėtas aplinkybes, laikė atsakovę teisėta naminio gyvūno, kuriuo buvo padaryta žala, valdytoja.¹⁰³

Kitoje iš nagrinėtų bylų atsakovai ginčijo ieškovės (nukentėjusiosios) pareikštą ieškinį dėl žalos, kuri kilo ją užpuolus ir apkandžiojus šuniui, atlyginimo, tuo, kad žalą padaręs šuo priklausė ginčo šalių motinai, o kadangi po jos mirties ginčo šalių, t. y. ir ieškovės, kuri yra atsakovų sesuo, buvo paveldėtas, tai ieškovė, kaip ir atsakovai, yra lygiateisė šuns, kuris jai įkando, savininkė, ir lygiai taip pat atsako už jo padarytą žalą. Tačiau teismas nustatęs, kad būtent atsakovai, o ne ieškovė rūpinosi ieškovę užpuolusiu ir apkandžiojusiu šunimi, jį maitino, sprendė, kad būtent atsakovai yra teisėti šio šuns valdytojai, todėl yra atsakingi ir už jo padarytą žalą.¹⁰⁴

Taigi naminio gyvūno valdytojas pagal CK 6.267 straipsnio 1 dalį turėtų būti suprantamas kaip asmuo, prižiūrintis naminį gyvūną ir todėl galintis daryti jam poveikį. Asmuo jį gali prižiūrėti nuolat arba laikinai. Tuo atveju, kai naminio gyvūno savininkas ir valdytojas sutampa, naminio gyvūnų padarytą žalą privalo atlyginti jo savininkas¹⁰⁵. Jeigu nuosavybės teisė į naminį gyvūną nesutampa su jo valdymo faktu, už naminio gyvūno padarytą žalą atsako jo valdytojas.

¹⁰² „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-81-163/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1000951?nr=1>.

¹⁰³ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1311-390/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/727295?nr=1>.

¹⁰⁴ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2451-392/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/448939?nr=1>.

¹⁰⁵ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2065-611/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/663672?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-541-553/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1053185?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-930-163/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1056977?nr=1>.

Tačiau tam tikrais atvejais civilinė atsakomybė už naminio gyvūno padarytą žalą gali kilti tiek žalą padariusio gyvūno savininkui, tiek šio gyvūno valdytojui. Šiame poskyryje jau minėtoje byloje dėl žalos, padarytos, kai dailiojo jojimo treniruotės metu pasibaidžius žirgui vaikas nuo jo nukrito ir patyrė traumą, atlyginimo teismas konstatavo solidariąją treniruotes organizavusios įstaigos ir žirgo savininkės atsakomybę. Nagrinėtoje byloje nebuvo galima nustatyti, kuri žalos dalis priskirtina kiekvienam iš atsakovų, kadangi žirgas, nuo kurio nukrito ieškovė, panaudos sutartimi perduotas treniruotes organizavusiai įstaigai, o šio žirgo savininkė – trenerė, treniravusi ieškovę ir per kurios treniruotę ieškovė nukrito.¹⁰⁶

Atsižvelgiant į aptartą teismų praktiką, darytina išvada, kad deliktinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą subjektu yra gyvūno savininkas ar kitas asmuo, kurio buvo prižiūrimas gyvūnas nuolat arba laikinai, kitaip tariant, asmuo, kurio žinioje buvo žalą padaręs gyvūnas. Tai faktiškai sutampa su Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje patektu gyvūno laikytojo sąvokos išaiškinimu: „Gyvūno laikytojas – asmuo, kuris yra gyvūno savininkas ar jį laiko atlygintinai ar neatlygintinai“¹⁰⁷. Gyvūno laikymas to paties straipsnio 7 dalyje apibrėžiamas kaip „gyvūno gyvenimo, mitybos, zoohigienos sąlygų sudarymas“¹⁰⁸. Pagal CK 6.267 straipsnio 1 dalį taip pat atsako žirgynai ir kitokios organizacijos, naudojančios gyvūnus savo veikloje ar juos prižiūrinčios. Pažymėtina, kad teismų praktika naminių gyvūnų savarankiškais valdytojais CK 6.267 straipsnio prasme nepripažįsta asmenų, kurie gyvūnais naudojasi prižiūrimi šių gyvūnų savininkų (jų atstovų), pavyzdžiui, bylose dėl žalos, patirtos nukritus nuo žirgų jodinėjant žirgynuose, kai nukentėję asmenys jodinėjo prižiūrimi trenerių¹⁰⁹.

Iš esmės panašiai, su tam tikromis išlygomis civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą subjektas – skolininkas traktuojamas ir Anglijoje, Vokietijoje bei Prancūzijoje.

Remiantis 1971 m. Gyvūnų įstatymo 6 straipsnio 3 dalimi, Anglijoje už gyvūno padarytą žalą paprastai atsako jo laikytojas (ang. *keeper*). Priešingai nei Lietuvos CK 6.267 straipsnyje, reglamentuojančiame atsakomybę už gyvūnų padarytą žalą, čia pat išaiškinta, kad asmuo laikomas gyvūno laikytoju (prižiūrinčiu asmeniu), jeigu jis yra gyvūno savininkas arba valdytojas, arba „namų ūkio galva“¹¹⁰, jeigu gyvūno savininku ar valdytoju yra jaunesnis nei 16

¹⁰⁶ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1141476?nr=1>.

¹⁰⁷ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas,“ *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1156-611/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/187211?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1141476?nr=1>.

¹¹⁰ Asmuo, kuris išlaiko ir prižiūri šeimą – vieną ar daugiau asmenų, susijusių su juo kraujo, globos ar santuokos ryšiais. Žr., „The free dictionary by Farlex,“ žiūrėta 2016 02 08, <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Head+of+Household>.

metų asmuo. Laikytoju nelaikomas asmuo, jeigu gyvūną valdyti jis pradėjo siekdamas išvengti žalos atsiradimo ar grąžinti gyvūną jo savininkui.¹¹¹

Vokietijoje pagal Civilinio kodekso 833 straipsnį už gyvūno padarytą žalą taip pat yra atsakingas gyvūno laikytojas (valdytojas) (vok. *Tierhalter*)¹¹². Laikytojas (valdytojas) paprastai yra gyvūno savininkas, tačiau laikytoju (valdytoju) gali būti laikomas ir asmuo, asmeniniais interesais prižiūrintis gyvūną žymų laiko tarpą. Pažymėtina, kad tam, jog asmuo būtų pripažintas gyvūno laikytoju (valdytoju), jo faktinis valdymas turi pasižymėti subjektyviu elementu – siekiu šį gyvūną laikyti (valdyti) kaip savą. Todėl, pavyzdžiui, asmuo, išsinuomojęs žirgą keletui dienų iš jodinėjimo mokyklos ir juo jodinėjantis be priežiūros nelaikomas šio gyvūno laikytoju (valdytoju) Vokietijos civilinio kodekso 833 straipsnio prasme, o už jo padarytą žalą atsakytų kitais pagrindais.¹¹³

Prancūzijoje atsakomybė pagal Civilinio kodekso 1385 straipsnį kyla gyvūno savininkui ar asmeniui, naudojusiam gyvūną¹¹⁴. Civilinė atsakomybė pagal minėtą straipsnį faktiškai kyla asmeniui, prižiūrinčiam gyvūną (pran. *gardien*)¹¹⁵, todėl civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą gali būti taikoma veterinarams, dresuotojams ar vežėjams, gabenantiems gyvūnus¹¹⁶.

Apibendrinant, galima teigti, kad civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą subjektu yra žalą padariusio gyvūno valdytojas (laikytojas), kuriuo gali būti gyvūno savininkas ar kitas gyvūną nuolat ar laikinai prižiūrintis ar savo veikloje naudojantis asmuo.

2.4. Laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai

Laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno sąvoka nėra apibrėžta nei viename iš šiuo metu galiojančių įstatymų. Siekiant atskleisti laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno sampratos turinį, šią sąvoką autorė išskiria į du atskirus elementus: „laisvėje gyvenantis“ ir „laukinis gyvūnas“, kurių turinys toliau nagrinėjamas ir atskleidžiamas.

Nors CK 4.59 straipsnio pavadinimas „Laukiniai gyvūnai“, tačiau čia laukinio gyvūno sąvokos išaiškinimas nepateikiamas. Vis dėlto laukinio gyvūno sąvokos apibrėžimų galima aptikti kituose Lietuvos teisės aktuose. Tiek Laukinės gyvūnijos įstatymo 2 straipsnio 6 dalyje, tiek Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo 2 straipsnio 23 dalyje, tiek ir Saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje įtvirtintos laukinio gyvūno sąvokos apibrėžtys yra

¹¹¹ „Animals Act 1971,“ žiūrėta 2016 02 08, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/22>.

¹¹² „German Civil Code (BGB),“ žiūrėta 2016 02 08, http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0022.

¹¹³ Cees van Dam, *supra* note 86, 406.

¹¹⁴ „Code civil,“ žiūrėta 2016 02 08, <http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>.

¹¹⁵ Cees van Dam, *op. cit.*, 406.

¹¹⁶ Raymond Youngs, *supra* note 84, 256.

identiškos: „Laukinis gyvūnas – laisvėje gyvenantis arba nelaisvėje laikomas *laukinio gyvūno rūšies* bet kurios biologinio vystymosi stadijos individas“¹¹⁷. Tačiau šis įstatymuose įtvirtintas apibrėžimas dėl loginio neapibrėžtumo (nežinoma sąvoka „laukinis gyvūnas“ aiškinama ta pačia sąvoka) nėra visiškai aiškus, be to, susiduriama su dar vienu „nežinomu“ – sąvoka „*laukinio gyvūno rūšis*“. Pagal Laukinės gyvūnijos įstatymo 2 straipsnio 12 dalį „laukinių gyvūnų rūšis – visuma vienos kilmės panašiomis morfologinėmis, fiziologinėmis, biocheminėmis, ekologinėmis ir etologinėmis ypatybėmis pasižyminčių laukinių gyvūnų individų, paplitusių tam tikroje teritorijoje, turinčių identišką kariotipą, galinčių tarpusavyje kryžmintis ir vesti vaisingus palikuonis. Rūšies sąvoka apima ir žemesnio rango taksonominius vienetų“¹¹⁸. Nors šis moksliniais terminais apipintas, greičiausiai iš biologijos, ar tiksliau, zoologijos, mokslo, „pasiskolintas“ apibrėžimas yra gana sudėtingas ir leidžia išskirti tokius bruožus, kaip gebėjimas keisti savo buvimo vietą ir daugintis, tačiau juo neišskiriama esminių tik laukiniams gyvūnams būdingų ypatybių, minėti bruožai yra būdingi apskritai visai gyvūnijai.

Autorės manymu, esminę laukinių gyvūnų ypatybę, skiriančią juos nuo kitų gyvūnų, yra išskyręs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, pasisakydamas apie laukinę gyvūniją – laisvėje ir nelaisvėje gyvenančių gyvūnų visumą: „Laukinė gyvūnija – itin plati, apibendrinamoji sąvoka, apimanti visas *nedomestifikuotų* gyvūnų rūšis“¹¹⁹. Tai reiškia, kad sąvoka „laukiniai gyvūnai“ taikoma visoms gyvūnų rūšims, kurios nėra istoriškai prijaukintos (domestifikuotos), pavyzdžiui, vilkai, ežiai, bebrai ir kiti. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad „laukinės gyvūnijos [...] savitumas yra dar ir tas, kad ji yra labai dinamiška, laisvėje esantys laukiniai gyvūnai keičia savo buvimo vietą“¹²⁰.

Nagrinėjamos sąvokos antrasis elementas „laisvėje gyvenantys“ apibūdina aplinką, kurioje gyvūnai gyvena. Remiantis CK 4.59 straipsniu ir Laukinės gyvūnijos įstatymo 3 straipsnio 2 dalimi, galima daryti išvadą, kad „nelaisvė“ yra priešinga laisvei sąvoka ir yra sietina su žmogaus veiklos rezultatu – sąlygų tiesiogiai veikti gyvūnus sudarymu, todėl laisve turėtų būti suprantama natūrali gamtinė aplinka, kurioje gyvūnai nėra prižiūrimi ir kontroliuojami žmogaus. Taigi iš to seka, kad laisvėje gyvenantis laukinis gyvūnas – tai istoriškai neprijaukintas gyvūnas, kurio laisvės žmogus nėra apribojęs.

Nors šiame poskyryje nagrinėta laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno sąvoka, atkreiptinas dėmesys, kad CK 6.267 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas terminas „žvėris“, o ne

¹¹⁷ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997); „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997); „Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrųjų įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2727 (1997).

¹¹⁸ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

¹¹⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 63, 2235 (2005).

¹²⁰ *Ibid.*

„gyvūnas“. Nors kai kuriuose galiojančiuose teisės aktuose¹²¹ šis terminas taip pat yra sutinkamas, tačiau žvėries ar laukinio žvėries sąvoka nei viename iš jų nėra apibrėžta. Šiuo atžvilgiu gali iškilti CK 6.267 straipsnio 2 dalies dėl civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytos žalos taikymo problema. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiama termino „žvėris“ pirmoji reikšmė – laukinis žinduolis¹²². Taip pat ir biologijos moksle žvėrimis laikomi žinduoliai, taigi laukiniais žvėrimis – laukiniai žinduoliai. Tad kyla klausimas, ar sąvoka „laukiniai žvėrys“ CK 6.267 straipsnio 2 dalyje pasirinkta sąmoningai, numatant, kad žala gali būti atlyginama tik tais atvejais, kai ją padaro laisvėje gyvenantys laukiniai žinduoliai, ir taip išskiriant paukščius, roplius, vabzdžius bei kitas laukinių gyvūnų klases? O galbūt šis terminas turėtų būti suprantamas tik kaip sąvokos „laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai“ atitikmuo?

Kaip jau buvo ne kartą minėta šiame darbe, CK 6.267 straipsnio 2 dalis yra blanketinė norma, todėl atsakomybę už laukinių žvėrių padarytą žalą, jos subjektus ir jos atsiradimo sąlygas turi reglamentuoti kiti teisės aktai. Tačiau Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnyje ar Medžioklės įstatymo 18 straipsnyje, reglamentuojančiuose žalos atlyginimą, sąvokos „laukiniai žvėrys“ nerastume. Priešingai, čia atitinkamai vartojamos sąvokos „laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai“ ir „laisvėje gyvenantys medžiojamieji gyvūnai“. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare, aiškinant CK 6.267 straipsnio 2 dalį, nurodoma, kad laukiniais žvėrimis laikomi laukiniai gyvūnai, gyvenantys laisvėje ir niekieno neprižiūrimi¹²³. Atrodo, kad ši sąvoka panašiai yra traktuojama ir teismų praktikoje, kadangi teismų nutartyse¹²⁴, priimtose sprendžiant laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo klausimą, šios dvi sąvokos: laukiniai žvėrys ir laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai, vartojamos lygiareikšmiai, nedarant tarp jų skirtumo.

Peršasi išvada, kad civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą kontekste terminas „žvėris“ žymi gyvūno ypatybę – laisvėje gyvenantis, todėl laukiniai žvėrys turėtų būti suprantami kaip laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai, o CK 6.267 straipsnio 2 dalyje laukinių žvėrių sąvoka buvo įtvirtinta taip norint pabrėžti, kad tai yra *laisvėje gyvenantys* laukiniai gyvūnai ir kartu nubrėžti skirtumą tarp CK 6.267 straipsnio 1 dalies, kurioje taip pat minimi laukiniai gyvūnai (tik esantys asmens žinioje), ir 2 dalies.

¹²¹ „Lietuvos Respublikos žemės įstatymas“, *Valstybės žinios* 34, 620 (1994); „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas“, *Valstybės žinios* 96, 1872 (1994); „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas“, *Valstybės žinios* 65, 263 (2002).

¹²² *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012), 966.

¹²³ Valentinas Mikelėnas, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas* (Vilnius: Justitia, 2003), 371.

¹²⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-509/2009“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/167316835463412/3K-3-509/2009>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011“, prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b894295f-c330-479a-9ca5-9f994a084bcd>.

Vis dėlto siekiant teisinio aiškumo ir teisės aktų suderinamumo¹²⁵ bei teisėkūros principų – aiškumo ir sistemiškumo¹²⁶ – įgyvendinimo, siūlytina, atsižvelgiant į įstatymuose naudojamas sąvokas, keisti CK 6.267 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą sąvoką „laukiniai žvėrys“ į sąvoką „laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai“.

2.5. Valstybė, kaip civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą subjektas

Nagrinėta Lietuvos teismų praktika atskleidė, kad civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą subjektu, t. y. skolininku – asmeniu, atsakingu už padarytą žalą, yra Lietuvos valstybė, todėl tai reikalauja platesnio valstybės, kaip šio materialiojo teisinio santykio subjekto, aptarimo.

Konstitucinis teisingumo principas suponuoja, be kita ko, tai, kad žalą turi atlyginti ją padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo¹²⁷. Žalą gali padaryti ne tik privatus asmuo, bet ir kiti teisės subjektai. Tarp tokių subjektų yra viešasis asmuo – valstybė. Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalis nustato, kad „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“¹²⁸. Prof. habil. dr. V. Mikelėnas yra pažymėjęs, kad „ši nuostata reiškia valstybės ir jos institucijų pareigą savo veikloje vadovautis visuomenės interesais, nepažeisti asmenų teisių ir interesų. Pastarosios pareigos pažeidimas, sukėlęs asmeniui žalą, turi būti laikomas naujos valstybės pareigos – pareigos atlyginti padarytą žalą pagrindu“.¹²⁹ Taigi Lietuva, kaip ir daugelis kitų vakarų Europos valstybių, yra atsisakiusi valstybės imuniteto¹³⁰ santykiuose tarp valstybės ir privačių asmenų, o tai reiškia, kad valstybė gali būti traukiama civilinėn atsakomybėn.

Nagrinėta teismų praktika atskleidė, kad teismai atsižvelgdami į tai, jog pagal Laukinės gyvūnijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalį laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai nuosavybės teise

¹²⁵ Teisės aktų rengimo rekomendacijų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2013 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 1R-298, 6.5 papunktyje nustatyta, kad „teisės aktų terminai turi būti tikslūs ir taisyklingi, derėti su jau galiojančių nacionalinių [...] teisės aktų terminais“.

¹²⁶ Žr. „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas“, *Valstybės žinios* 110, 5564 (2012), 3 straipsnio 6 ir 7 punktus.

¹²⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo išmokų už neturtinę žalą“,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/149404?nr=36>.

¹²⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Lietuvos Aidas* 220 (1992).

¹²⁹ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 7, 394.

¹³⁰ Pagal valstybės imuniteto doktriną valstybė, kaip aukščiausias suverenas, pripažįstama esančia už civilinės jurisdikcijos ribų ir jai negali būti taikomi tokie patys atsakomybės principai, kokie taikomi privatiems asmenims: Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 370.

priklauso valstybei, valstybės civilinę atsakomybę už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą, sieja su jos, kaip šių gyvūnų savininkės, statusu¹³¹.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad nuosavybė atlieka socialinę funkciją, ji įpareigoja¹³². Kadangi gyvūnai pagal įstatymą prilyginami daiktams, o jų savininkas, įgyvendindamas nuosavybės teisę, privalo laikytis teisės aktų reikalavimų¹³³, nestebina, kad remiantis šia idėja, suvokiami ir civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl laukinių gyvūnų ir transporto priemonių susidūrimų, santykiai. Ypač ankstesniame šio darbo poskyryje išsiaiškinus, kad už naminių gyvūnų padarytą žalą yra atsakingi šių gyvūnų savininkai (ar valdytojai). Čia paminėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje, sprendžiant dėl laukinio gyvūno padarytos žalos atlyginimo ir susidūrus su anksčiau paminėta įstatymo spraga, pagal įstatymo analogiją ginčo teisiniams santykiams taikoma būtent CK 6.267 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad laukinių gyvūnų padarytą žalą privalo atlyginti jų savininkas (valdytojas)¹³⁴.

Pastaroji teismų pozicija leidžia teigti, kad valstybei, kaip visos laisvėje esančios laukinės gyvūnijos savininkei, gali kilti pareiga atlyginti bet kokią bet kokių laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą, pavyzdžiui, dėl gyvatės ar vapsvos įgėlimo, sutrikdžiusio sveikatą, ar dėl graužikų ar vabzdžių nuniokotų pasėlių, net ir tuo atveju, kai tokios žalos atlyginimo tvarka nėra nustatyta. Žinoma, prieš tai nustačius visas būtinasias civilinei atsakomybei kilti sąlygas, kurios nagrinėjamos tolesniuose šio darbo skyriuose.

Kaip matyti, valstybės civilinė atsakomybė už laukinių gyvūnų padarytą žalą (gali būti) siejama su jos, kaip šių gyvūnų savininkės, statusu, įtvirtintu Laukinės gyvūnijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje. Todėl pravartu šią nuostatą, tiesiogiai įtvirtinančią valstybinę laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų nuosavybę, ir jos ištakas panagrinėti kiek detaliau.

1940 m. okupavus Lietuvą, Sovietų Sąjungos teisės aktais buvo suvalstybinti visi natūralios gamtinės aplinkos objektai, tame tarpe ir laukinė gyvūnija. Štai Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos gyvūnijos apsaugos ir naudojimo įstatyme, Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1989 m. lapkričio 30 d. nutarime Nr. 276 „Dėl Medžioklės ūkio tvarkymo Lietuvos TSR

¹³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/372840?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/778127?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1049403?nr=7>.

¹³² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Telekomunikacijų, Operatyvinės veiklos įstatymų ir Baudžiamojo proceso kodekso“,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/41616?nr=1>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas „Dėl valstybinių profesinių sąjungų valdyto turto“,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/41628?nr=1>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Medžioklės įstatymo“,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/49694?nr=10>.

¹³³ Žr. „Lietuvos Respublikos civilinio kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000), 4.41 straipsnį.

¹³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/226557?nr=1>.

teritorijoje nuostatų“ buvo įtvirtinta, kad „gyvūnija yra valstybinė nuosavybė – bendras visos tarybinės liaudies turtas“¹³⁵. Iki tol galiojusiuose Lietuvos teisės aktuose nebuvo įtvirtinta, kad (taigi ir laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai) nuosavybės teise priklauso valstybei. Todėl nėra nediskutuotina prielaida, kad dabartinis Lietuvoje nustatytas valstybės dalyvavimo nuosavybės teisiniuose santykiuose į laukinius gyvūnus modelis automatiškai perimtas iš Sovietų Sąjungos. Kita vertus, galima kelti ir kitą prielaidą. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 11 d. priimto Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“ 45 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad „žemė, jos gelmės, vidaus ir teritoriniai vandenys, miškai, kita augmenija, gyvūnija bei kiti gamtos ištekliai yra Lietuvos nacionalinis turtas ir išimtinė Lietuvos Respublikos nuosavybė“¹³⁶. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad minėtomis nuostatomis buvo siekiama įtvirtinti pirmiausia tai, kad tam tikri objektai, kaip Lietuvos nacionalinis turtas, nuosavybės teise gali priklausyti tik vienintelei valstybei – Lietuvai ir negali priklausyti jokioms kitoms valstybėms¹³⁷. Pažymėtina, kad šių nuostatų esmė eilę metų buvo perimama kitų teisės aktų¹³⁸, tad tikėtina, kad būtent šiuo tikslu Laukinės gyvūnijos įstatyme nustatyta valstybės nuosavybės teisė į laukinius gyvūnus.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs: „Laukinės gyvūnijos, kaip Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, savitumas yra dar ir tas, kad ji yra labai dinamiška, laisvėje esantys laukiniai gyvūnai keičia savo buvimo vietą, dėl to laukinės gyvūnijos, kaip visumos, valdymas ir disponavimas ja (kaip daiktu) yra neįmanomas“¹³⁹. Tai reiškia, kad laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno neįmanoma visiškai kontroliuoti ir valdyti kaip naminio gyvūno ar nelaisvėje gyvenančio laukinio gyvūno, t. y. kaip daikto. Tad kyla abejonių, ar laukinis gyvūnas, gyvenantis savo natūralioje gamtinėje aplinkoje, gali būti nuosavybės teisės objektu, nes autorės nuomone, nuosavybės teisės objektu gali būti tik tas daiktas, kuriuo savininkas gali naudotis, disponuoti ir valdyti. Tačiau pastebėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja kiek kitokią nei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nuomonę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad vertinant valstybės, kaip laukinių gyvūnų savininkės, veiksmų

¹³⁵ „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos gyvūnijos apsaugos ir naudojimo įstatymas,“ *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios* 17, 214 (1981).

¹³⁶ „Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo,“ *Lietuvos Aidas* 11 (1990).

¹³⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Medžioklės įstatymo“,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/49694?nr=10>.

¹³⁸ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 166 „Dėl medžioklės ūkio tvarkymo Lietuvos Respublikoje“,“ *Valstybės žinios* 16, 430 (1991); „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 397 „Dėl medžioklės Lietuvos Respublikoje“,“ *Valstybės žinios* 22, 525 (1993); „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1276 „Dėl medžioklės tvarkymo Lietuvos Respublikoje“,“ *Valstybės žinios* 9, 1983 (1994).

¹³⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Medžioklės įstatymo“,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/49694?nr=10>.

teisėtumą, turi būti atsižvelgta ir į nuosavybės objekto ypatumus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad laukinių gyvūnų, kaip valstybės nuosavybės objekto, specifika lemia jų savininko ribotas galimybes juos valdyti, todėl į tai turi būti atsižvelgiama sprendžiant dėl gyvūnų savininko veiksmų, imantis priemonių žalai, sukeliama laukinių gyvūnų išvengti, pakankamumo.¹⁴⁰ Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas švelnina Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo laisvėje gyvenančios laukinės gyvūnijos valdymo sampratą ir faktiškai pasisako, kad šių gyvūnų valdymo teisės įgyvendinimas yra ribotas, tačiau ne neįmanomas.

Idėja, kad nuosavybė įpareigoja, įgyvendinama daugelio valstybių teisės sistemose, todėl pravartu panagrinėti kitų pasirinktų Europos valstybių: Anglijos, Prancūzijos ir Vokietijos reglamentavimą nuosavybės teisės į laisvėje gyvenančius laukinių gyvūnų aspektu bei jo įtaką laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimui.

Priešingai nei Lietuvoje, pagal Vokietijos civilinio kodekso 960 straipsnio 1 dalį laisvėje esantys laukiniai gyvūnai yra bešeimininkiai¹⁴¹. Šis statusas nulemia kitokius nei Lietuvoje teisinius santykius dėl laisvėje esančio laukinio gyvūno eismo įvykio metu padarytos žalos atlyginimo – asmuo šios žalos atlyginimo negali tikėtis iš valstybės, žala atlyginama automobilio ar kito turto draudimo sutarties pagrindu, išmokant draudimo išmokas. Taigi riziką dėl laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno padarytos žalos nukentėjusiajam (draudėjui, naudos gavėjui) prisiima draudikas. Taip pat egzistuoja galimybė tokios žalos atlyginimo reikalauti iš kelio savininko (pavyzdžiui, valstybės institucijos), jeigu būtų pažeista pareiga įspėti ir informuoti apie laisvėje gyvenančius laukinius gyvūnus ar įrengti kelio aptvėrimus¹⁴².

Panašios pozicijos laikomasi ir bendrosios teisės valstybėse. Anglijoje laukinių gyvūnų padaryta žala apskritai nėra atlyginama¹⁴³. To teisinis pagrindimas – laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai niekam nepriklauso, tad nėra iš ko reikalauti žalos atlyginimo¹⁴⁴.

Prancūzijos teisės aktuose taip pat nėra tokios nuostatos, kurioje būtų įtvirtinta, jog laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai nuosavybės teise priklauso valstybei. Kaip ir Vokietijoje, laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno eismo įvykio metu padaryta žala asmeniui atlyginama jo sudarytos draudimo sutarties pagrindu. Kita vertus, patirtų nuostolių atlyginimo galima tikėtis, jeigu būtų įrodyta žemės sklypo, iš kurio į kelią pateko gyvūnas, savininko, ar medžioklės plotų naudotojų

¹⁴⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/216629?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/226557?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/372840?nr=1>.

¹⁴¹ „German Civil Code (BGB),“ prieiga per internetą: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0022.

¹⁴² Cees van Dam, *supra* note 86, 243, 407.

¹⁴³ „Opinions of the Lords of Appeal for judgment in the cause Mirvahedy (FC) (Respondent) v. Henley and another (Appellants),“ žiūrėta 2016 02 05, prieiga per internetą: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldjudgmt/jd030320/mirva-4.htm>.

¹⁴⁴ Cyrille de Klemm, *supra* note 64, 30.

kaltė, pasireiškusi leidimu pernelyg išsiplėsti gyvūnų populiacijai ar gyvūno išgąsdinimu, ar persekiojimu medžioklės metu. Patirtų nuostolių atlyginimo taip pat galima tikėtis, jeigu eismo įvykis įvyko dėl kelio trūkumų – netinkamos kelio priežiūros, pavyzdžiui, neįrengto įspėjamojo kelio ženklo. Tokiu atveju yra remiamasi Prancūzijos civilinio kodekso 1386 straipsniu, numatančiu statinio savininko atsakomybę, o civilinės atsakomybės subjektu – skolininku tampa kelio savininkas – atsakinga valstybės institucija.¹⁴⁵

Beje, Lietuvos teismuose nagrinėtose bylose dėl žalos, padarytos į kelią išbėgusio ir eismo įvykį sukėlusio laukinio gyvūno, atlyginimo šalys taip pat apeliavo į statinių savininko (valdytojo) atsakomybės taikymą.

Pagal CK 6.266 straipsnio 1 dalį „žalą, padarytą dėl konstrukcijų, įskaitant kelius, trūkumų privalo atlyginti šių objektų savininkas (valdytojas), jeigu neįrodo, kad buvo šio kodekso 6.270 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės“¹⁴⁶. Remiantis Lietuvos Respublikos kelių įstatymo 2 straipsnio 4 dalimi: „Kelias – inžinerinis statinys, skirtas transporto priemonių ir pėsčiųjų eismui. Kelio elementai yra šie: žemės sankasa, važiuojamoji dalis, kelkraščiai, skiriamoji juosta, kelio grioviai ir kitos vandens nuleidimo sistemos, sankryžos, autobusų sustojimo aikštelės, poilsio aikštelės, pėsčiųjų ir dviračių takai, kelio statiniai, techninės eismo reguliavimo priemonės, želdiniai, esantys kelio juostoje, kelio oro sąlygų stebėjimo ir transporto eismo apskaitos, apšvietimo ir kiti įrenginiai su šių elementų užimama žeme“¹⁴⁷. To paties straipsnio 19 dalyje pateikta techninės eismo reguliavimo priemonės sąvoka – tai „kelio ženklai, šviesoforai, atitvarai, kelių ženklinimas ir kitos techninės priemonės eismui reguliuoti“¹⁴⁸. Taigi kelio elementais, jo dalimis, be kita ko, laikytini kelio ženklai. Atsižvelgiant į tai, įspėjamojo kelio ženklo ar aptvėrimų neįrengimas, kai egzistavo objektyvios aplinkybės, pagrindžiančios šių techninių priemonių pastatymo būtinybę, autorės manymu, galėtų būti traktuojamas kaip kelio trūkumas. Tokiu atveju laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno eismo įvykio metu padarytą žalą privalėtų atlyginti statinio (kelio) savininkas (valdytojas) CK 6.266 straipsnio pagrindu.

Antra vertus, Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo (toliau – Saugaus eismo automobilių keliais įstatymas) 11 straipsnio 7 dalies 5 punkte nustatyta, kad „kelio savininkas (valdytojas) privalo atlyginti žalą asmenims, atsiradusią dėl teisės aktų nustatyta tvarka neatliktų kelio savininko pareigų“¹⁴⁹.

Ilgą laiką teismai nepasisakė dėl galimybės tokio pobūdžio bylose valstybei civilinę atsakomybę taikyti kaip kelio savininkei. Vis tik vėliausioje kasacinio teismo praktikoje – civilinėje byloje, kurioje draudimo bendrovė prašė priteisti žalos, patirtos išmokėjus draudimo

¹⁴⁵ Annie Charlez, „Grand gibier et collisions automobiles“, žiūrėta 2016 02 08, <http://www.syndicatdelachasse.com/actu06/fev/grand-gibier-collisions-auto.htm>.

¹⁴⁶ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos kelių įstatymas“, *Valstybės žinios* 44, 1076 (1995).

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas“, *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000).

išmoką draudėjui, kurio automobilis buvo apgadintas per eismo įvykį dėl briedžio, išbėgusio į kelią, atlyginimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vadovavosi precedento reikšmę turinčiose kasacinėse bylose išdėstytais išaiškinimais dėl valstybės, kaip laukinių gyvūnų savininkės, civilinės atsakomybės už šių gyvūnų padarytą žalą teisinio reglamentavimo ir dar kartą patvirtino, kad valstybės civilinė atsakomybė už laukinių gyvūnų padarytą žalą siejama su jos, kaip šių gyvūnų, statusu, nors apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad valstybei atsakomybė tenka kaip kelio (turto) savininkei¹⁵⁰.

Taigi Lietuvoje priešingai nei aptartose kitose Europos valstybėse, beje, turinčiose žymiai gilesnes teises tradicijas nei Lietuva, laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai nėra laikomi šeimininkiais, jų nuosavybės teisė priklauso valstybei. Apskritai didžioji dauguma pasaulio valstybių yra perėmusios romėnišką laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų statuso sampratą – laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai yra laikomi *res nullius* – daiktais, kurie neturi savininko. Iš to seka, kad niekas negali būti atsakingas už tokių gyvūnų padarytą žalą, kadangi jie neturi savininko ar valdytojo. Laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padaryta žala laikoma natūralia rizika, už kurią niekas neatsako.¹⁵¹ Tuo tarpu Lietuvoje už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą yra atsakinga valstybė, civilinę atsakomybę už padarytą žalą siejant su jos kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės statusu.

Kažin, ar kas ryžtųsi pareikšti ieškinį valstybei dėl gyvatės ar vapsvos įgėlimo, tačiau atsižvelgiant į Laukinės gyvūnijos įstatyme įtvirtintą valstybės nuosavybės teisės į laisvėje gyvenančią laukinę gyvūniją institutą bei susiklosčiusią teismų praktiką, tokia galimybė, bent jau teorinė, išties egzistuoja. Dėl šios priežasties bei atsižvelgiant į anksčiau iškeltas abejones dėl laisvėje gyvenančio laukinio gyvūno kaip nuosavybės teisės objekto, svarstyтина, ar nevertėtų atsisakyti Laukinės gyvūnijos ir Medžioklės įstatymų¹⁵² nuostatų, nurodančių, kad laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai yra valstybės nuosavybė. Beje, atkreiptinas dėmesys, kad Konstitucijos 47 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kokie objektai išimtinę nuosavybės teise priklauso Lietuvai – tai žemės gelmės, taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai¹⁵³. Laukinė gyvūnija tarp šių objektų neminima.

¹⁵⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1049403?nr=7>.

¹⁵¹ Cyrille de Klemm, *supra* note 64, 34.

¹⁵² Medžioklės įstatymo 3 straipsnyje nustatyta, kad laisvėje gyvenantys medžiojamieji gyvūnai nuosavybės teise priklauso valstybei. Medžiojamieji gyvūnai pagal šio įstatymo 2 straipsnio 7 dalį yra laukiniai gyvūnai, kurie Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklėse yra priskirti medžiojamiesiems dėl visuomeniniais ir asmeniniais tikslais grindžiamos vertės ir atsižvelgiant į šalies medžioklės kultūros tradicijas. Taigi laisvėje gyvenantys medžiojamieji gyvūnai yra laisvėje gyvenančios laukinės gyvūnijos dalis. Žr. „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas,“ *Valstybės žinios* 65, 2634 (2002).

¹⁵³ „Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Lietuvos Aidas* 220; 33, 1014 (1992).

1982 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos, ratifikuotos Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Jungtinių tautų jūrų teisės konvencijos ir Susitarimo dėl 1982 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos XI dalies įgyvendinimo ratifikavimo, 77 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „pakrantės valstybė naudoja suvereniomis teisėmis į kontinentinį šelfą, kiek tai susiję su jo tyrimu bei jo gamtos turtų eksploatavimu“¹⁵⁴. Biologinės įvairovės konvencijos, ratifikuotos Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. I-985 „Dėl Biologinės įvairovės konvencijos ratifikavimo“, 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „ryšium su suverenių teisių valstybėms į savo gamtos išteklius pripažinimu, teisė nustatyti genetinių išteklių prieinamumą priklauso nacionalinėms vyriausybėms ir reguliuojama nacionalinių įstatymų“¹⁵⁵. Taigi pagal tarptautinę teisę valstybės turi suverenitetą savo gamtos ištekliams ir turtams. Todėl net ir atsisakius nuostatų, jog laisvėje esantys laukiniai gyvūnai nuosavybės teise priklauso valstybei, laisvėje gyvenančios laukinės gyvūnijos, kaip natūralios gamtinės aplinkos dalies, naudojimo reglamentavimas galėtų būti vykdomas remiantis valstybės suvereniteto jos gamtos turtams, tame tarpe, laisvėje gyvenančiai laukinei gyvūnijai, principu, o ne per valstybės nuosavybės teisės į laisvėje gyvenančius laukinius gyvūnus institutą. Be to, atsisakius valstybės nuosavybės teisės į laisvėje gyvenančią laukinę gyvūniją, gamtos išteklių naudojimo ir ryšio tarp valstybės ir kitų laukinės gyvūnijos išteklių naudotojų teisiniu pagrindu galėtų būti ir Konstitucijos 54 straipsnio 1 dalis, pagal kurią „valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių“¹⁵⁶. Pažymėtina, kad panašaus pobūdžio pasiūlymas buvo pateiktas svarstant Laukinės gyvūnijos įstatymo pakeitimo įstatymą¹⁵⁷. Deja, jam pritarta nebuvo.

Apibendrinant šį skyrių konstatuotina, kad civilinė atsakomybė tiek už naminių – istoriškai prijaikintų gyvūnų, tiek ir už laisvėje gyvenančių laukinių – istoriškai neprijaikintų gyvūnų, kurių laisvės žmogus nėra apribojęs, padarytą žalą pirmiausia remiasi idėja, jog nuosavybė įpareigoja. Todėl teismų praktikoje civilinė atsakomybė už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą yra siejama su jos, kaip šių gyvūnų savininkės statusu. Už naminių gyvūnų padarytą žalą taip pat atsakingas tokio gyvūno savininkas, išskyrus,

¹⁵⁴ „Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija“, *Valstybės žinios* 107, 4786 (2003).

¹⁵⁵ „Biologinės įvairovės konvencija“, *Valstybės žinios* 69, 1662 (1995).

¹⁵⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Lietuvos Aidas* 220; 33, 1014 (1992).

¹⁵⁷ „Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komiteto 2010 m. balandžio 14 d. išvados dėl Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto (Nr. XIP-1758)“, žiūrėta 2016 02 08, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.370069?positionInSearchResults=42&searchModelUUID=6a3e9%20339-%20ed99-44d4-bc43-bfb4098f09f5>.

kai gyvūnas perduotas nuolat ar laikinai prižiūrėti ar savo veikloje naudoti kitam asmeniui (gyvūno prižiūrėtojai (laikytojai)).

3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ SĄLYGŲ TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Kaip ir bet kuri prievolė, civilinė atsakomybė atsiranda dėl civilinės subjektinės teisės pažeidimo, tačiau tik esant tam tikriems juridiniams faktams, jų visetui – civilinės atsakomybės sąlygoms. CK reglamentuojamos civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygos. Tai žala ir nuostoliai, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė. Atskirų civilinės atsakomybės sąlygų reikšmė civilinės atsakomybės atsiradimui nėra vienoda. Šiame skyriuje analizuojama šių sąlygų reikšmė, turinys ir taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą atsiradimui.

3.1. Žala

Žala yra būtinas civilinės atsakomybės pagrindas, nes nesant žalos arba nuostolių civilinės atsakomybės teisinis santykinis neįmanomas. Tai reiškia, kad atsakomybė gali būti taikoma tik tada, kai teisės pažeidėjas, neįvykdydamas prievolės ar ją įvykdydamas netinkamai, padaro žalą. Žala civilinės teisės moksle apibūdinama kaip „teisės saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas arba pakenkimas neteisėtais veiksmais, sukėlęs neigiamų pasekmių, kurias pagal įstatymus galima įvertinti turtine išraiška. Žala nesiejama su ekonomine objekto verte“¹⁵⁸. Ji atsiranda ir tada, kai padaroma ekonomiškai apskritai negalintiems būti įvertintiems, nematerialiems objektams ar nors ir turinčiai materialią išraišką vertybei, tačiau taip pat negalintiems būti įvertinti pinigais. Taigi žala padaroma teisės ginamoms ar saugomoms vertybėms, objektams ar interesams, o žalos padarymas reiškia konkrečios subjektinės teisės pažeidimą. Taikant civilinę atsakomybę, žalos atlyginimas, nepaisant to, kokios vertybės ar intereso (materialaus ar nematerialaus) pakenkimu pasireiškia žala, visada yra turtinis, piniginio pobūdžio. Todėl žala, įvertinta pinigais, yra vadinama nuostoliais.

Analizuota teismų praktika atskleidė, kad civilinė atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą kyla padarius žalą tiek turtui (pavyzdžiui, automobilio apgadinimas¹⁵⁹, ūkinių

¹⁵⁸ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 191.

¹⁵⁹ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-247-524/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/371991?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-930-163/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1056977?nr=1>.

gyvūnų ar gyvūno augintinio praradimas¹⁶⁰), tiek asmeniui (pavyzdžiui, nežymus sveikatos sutrikdymas¹⁶¹), o taip pat ir neturtinę žalą, kuri pasireiškė fiziniu skausmu, dideliais dvasiniais išgyvenimais, nepatogumais, emocine depresija, stipriu stresu, bendravimo galimybių sumažėjimu¹⁶². Laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padaryta žala eisimo įvykių metu apsiriboja transporto priemonių apgadinimu, t. y. žala turtui¹⁶³.

Pabrėžtina, kad diskusijų dėl žalos sąvokos nei teisės teorijoje, nei teismų praktikoje praktiškai nėra, ir tai įgalina pateikti ją įstatymuose. Teismų praktikoje yra pažymėta, kad „CK 6.249 straipsnyje įtvirtinta tradicinė turtinės žalos samprata. [...] Žala – ne tik turto, kurį nukentėjusysis žalos padarymo metu faktiškai turėjo, sumažėjimas, bet ir turto, kurį nukentėjusysis galėjo gauti ateityje, jeigu nebūtų teisės pažeidimo (t. y. negautas nukentėjusiojo pelnas). Tiesioginė žala yra suprantama kaip tiesioginis neteisėto veiksmo rezultatas, atsirandantis iš karto, pažeidėjui tiesiogiai veikiant tam tikrą objektą. [...] Tai žalingų pasekmių tiesiogiai nulemtos ir dėl to būtinos išlaidos nuostoliams pašalinti“¹⁶⁴. Vienoje iš analizuotų bylų ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti iš atsakovo žalos atlyginimą už atsakovo šuns papjautus ieškovui priklausančius buliukus, t. y. tiesioginę žalą¹⁶⁵. Kitoje byloje ieškovė prašė priteisti iš atsakovo tiesioginės turtinės žalos atlyginimą – išlaidas dėl šuns padaryto sveikatos sužalojimo, patirtas perkant vaistus, darant masažus, mankštas, važinėjant pas gydytojus¹⁶⁶. Tiesioginei žalai taip pat priskirtina žala, atsiradusi transporto priemonei susidūrus su į kelio važiuojamąją dalį išbėgusiu laisvėje gyvenančiu laukiniu gyvūnu ir pasireiškusi transporto priemonės apgadinimu¹⁶⁷. Netiesioginė žala yra dėl neteisėtų veiksmų patiriamos išlaidos arba

¹⁶⁰ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-770-485/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/370247?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-121-104/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/493074?nr=1>.

¹⁶¹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-246-464/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/331544?nr=1>.

¹⁶² „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/352877?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-875-524/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/386384?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/1141476?nr=1>.

¹⁶³ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1740-431/2014,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/957397?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415-653/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/1045395?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/1049403?nr=1>.

¹⁶⁴ „Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-6454-772/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/260095945816476/2-6454-772/2013>.

¹⁶⁵ „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-542-368/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/448995?nr=1>.

¹⁶⁶ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-46-115/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/148795?nr=1>.

¹⁶⁷ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415-653/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/t/1045395?nr=1>.

turto sumažėjimas. Ji atsiranda kaip padarytos žalos papildomas rezultatas arba yra būtina siekiant žalos atlyginimo.¹⁶⁸ Remiantis CK 6.249 straipsnio 1 ir 4 dalimis, tai negautos pajamos, žalos prevencijos ar sumažinimo, civilinės atsakomybės ir žalos įvertinimo, nuostolių išieškojimo ne teismo tvarka išlaidos¹⁶⁹. Negautos pajamos CK 6.249 straipsnyje apibrėžiamos kaip „kreditoriaus numatytos ir realiai tikėtinos gauti sumos, kurias gauti sutrukdė neteisėti skolininko veiksmai“¹⁷⁰. Štai vienoje iš bylų ieškovas prašė priteisti iš atsakovo, be kita ko, turtinę žalą, kurią patyrė atsakovo žirgyne, kai pasibaidžius atsakovui priklausančiam žirgui, ieškovas buvo numestas ant žemės. Kritimo metu ieškovas patyrė traumas – jam lūžo dešinė ranka, buvo sumušta koja ir galva. Dėl šio įvykio ieškovas laikinai prarado darbingumą, už kurį nei darbdavys, nei Valstybinė socialinio draudimo fondo valdyba jam nesumokėjo, kadangi neturėjo būtino pašalpai gauti trijų mėnesių darbo stažo. Teismas ieškovo negautą darbo užmokestį pripažino netiesiogine žala ir ieškinį šioje dalyje tenkino.¹⁷¹ Byloje dėl žalos, patirtos automobiliui susidūrus su staiga į kelio važiuojamąją dalį išbėgusiu briedžiu, ieškovas šalia tiesioginės žalos – apgadinto automobilio vertės, išskyrė ir netiesioginę žalą – automobilio vertinimo išlaidas¹⁷².

Apibendrinus, galima teigti, kad gyvūno padaryta žala, už kurią kyla gyvūno savininko (valdytojo) civilinė atsakomybė, gali būti įvairių rūšių.

Prof. habil. dr. V. Mikelėnas yra pažymėjęs, kad „siekiant realizuoti visiško žalos atlyginimo principą, nuostoliai turi būti tiksliai apskaičiuojami. Nukentėjusysis negali atsidurti nei geresnėje, nei blogesnėje padėtyje negu ta, kurioje jis būtų buvęs, jeigu žala nebūtų buvusi padaryta“¹⁷³. Paprastai teismai atsižvelgia į sužaloto daikto nuvertėjimą, nes žalos atlyginimu siekiama sugadinto turto vertę atkurti iki tos vertės, kuri buvo prieš teisės pažeidimą¹⁷⁴.

Siekiant tinkamo visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimo, žalą patyręs asmuo privalo įrodyti jam padarytos žalos dydį. Todėl ieškovams nepateikus jokių įrodymų ar

¹⁶⁸ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 192.

¹⁶⁹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1156-611/2010“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/187211?nr=1>.

¹⁷² „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-606-431/2014“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/823594?nr=1>.

¹⁷³ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 7, 145.

¹⁷⁴ „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-22-212/2010“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/157216?nr=1>.

objektyvių duomenų apie patirtą turtinę žalą, teismai pagrįstai atmetė ieškovų reikalavimus¹⁷⁵ ar priteisė mažiau nei buvo prašoma¹⁷⁶.

Taigi nagrinėjamosiose bylose dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo teismai atsižvelgdami į turto nusidėvėjimą ir objektyviai vertindami ieškovų reikalavimų pagrįstumą, kurį privalo įrodyti ieškovai, tinkamai taiko visiško nuostolių atlyginimo principą, užtikrindami, kad civilinė atsakomybė atliktų kompensacinę, o ne nubaudimo funkciją.

CK 6.249 straipsnio 5 dalis nustato, kad „žala apskaičiuojama pagal kainas, galiojančias teismo sprendimo priėmimo dieną, jeigu įstatymai arba prievolės esmė nereikalauja taikyti kainų, buvusių žalos padarymo ar ieškinio pareiškimo dieną“¹⁷⁷. Teismų praktikoje yra išaiškinta, kad žalos atlyginimo dydis dėl transporto priemonės sunaikinimo nustatomas pagal sunaikintos transporto priemonės rinkos vertę žalos padarymo metu¹⁷⁸. Kitoje byloje, kurios esmė – atsakovei priklausantis šuo užpuolė ir sužalojo ieškovei priklausantį šunį, dėl ko pastarąjį teko eutanazuoti, teismas sprendė, kad dėl šuns praradimo ieškove patyrė turtinę žalą, lygią šuns įsigijimo kainai¹⁷⁹.

Gana dažnai susiduriama su visiško žalos atlygimo ir teisingo žalos atlyginimo principų konfliktu. Tai reiškia, kad žala turi būti atlyginama ne mechaniškai, taikant visiško atlyginimo principą, o stengiantis atlyginti *protingai* ir *sąžiningai*. Teismas privalo siekti nukentėjusiojo ir žalą padariusio asmens interesų balanso.¹⁸⁰ Dėl šių priežasčių visiško nuostolių atlyginimo principas turi išimčių. Viena iš išimčių numatyta CK 6.282 straipsnio 3 dalyje, kuri suteikia teismui teisę sumažinti atlygintinos žalos dydį, atsižvelgiant į žalą padariusio asmens sunkią turtinę padėtį, išskyrus atvejus, kai žala padaryta tyčia¹⁸¹. Kadangi ši teisės norma yra išimtis iš bendrosios taisyklės, ji gali būti taikoma tik išimtiniais atvejais. Žalą padariusio asmens sunki turtinė padėtis yra vertinamoji, CK nepateikia jos vertinimo kriterijų, todėl teismui apie tai paliekama spręsti pačiam. Teismas byloje dėl į kelio važiuojamąją dalį išbėgusios karvės padarytos žalos atlyginimo pažymėjo, kad CK 6.282 straipsnio 3 dalis taikoma tuomet, kai žalą padarė fizinis asmuo ir reikšmės turi ne bet kokia, o tik sunki turtinė padėtis, t. y. asmuo visiškai neturi turto ar pajamų, kurie užtikrina jo kasdienių poreikių maistui, būstui ir pan. tenkinimą.

¹⁷⁵ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-420-611/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/160523?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-901-340/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/659427?nr=1>.

¹⁷⁶ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-770-485/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/370247?nr=1>.

¹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁷⁸ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-35-343/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/227243?nr=1>.

¹⁷⁹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-121-104/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/493074?nr=1>.

¹⁸⁰ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 7, 146.

¹⁸¹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

Taip pat pabrėžė, kad asmens sunki turtinė padėtis negali būti pagrindu visiškai atleisti jį nuo deliktinės atsakomybės.¹⁸²

Apžvelgus minėtą teismų praktiką dėl naminių gyvūnų padarytos turtinės žalos atlyginimo, galima daryti išvadą, kad didesnių problemų nustatant atlygintinos žalos dydį nekyla.

Didesnių problemų teismų praktikoje paprastai kyla nustatant neturtinės žalos dydį.

Jau minėta, kad neteisėtais veiksmais gali būti pakenkiama nematerialioms, piniginės išraiškos neturinčioms vertybėms. Tokias vertybes taip pat saugo ir gina teisė. Tai – gyvybė, sveikata, kūno neliečiamybė ir t. t., kuriuos pažeidus žala padaroma asmeninėms neturtinėms vertybėms. Žala šioms vertybėms nėra susijusi su turtiniais praradimais, o pasireiškia dvasinio pobūdžio netekimais, kurie įvertinti pinigais gali būti bent iš dalies kompensuoti. Teismų praktikoje pažymėta, kad „turtinės žalos visiško atlyginimo principas reiškia, kad nukentėjusįjį reikia grąžinti į tokia padėtį, kokia būtų jam nesant sužalotam. Tačiau neturtinės žalos atlyginimo atveju šio principo pritaikyti neįmanoma“¹⁸³. Vargu ar galima kalbėti apie visiško nuostolių atlyginimo principo realizavimą sveikatos sužalojimo arba gyvybės atėmimo atveju. Taigi neturtinės žalos padarymo atvejais priteisiamų nuostolių dydis nukentėjusiajam niekada nekompensuoja ir nekompensuos jo patirtų dvasinių praradimų.

Teisinėje literatūroje neturtinė žala paprastai apibrėžiama kaip asmens patirtas fizinis ir dvasinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, galimybės aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime praradimas, gyvenimo džiaugsmo praradimas ir t. t.¹⁸⁴ Iš esmės panašus neturtinės žalos apibrėžimas įtvirtintas CK 6.250 straipsnyje, kuris numato, kad „neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kitos aplinkybės teismo įvertintos pinigais“¹⁸⁵.

Dauguma autorių mano, jog neturtinės žalos atlyginimas yra kompensacija už patirtus išgyvenimus, dvasinius praradimus bei kitokias kančias. Tačiau egzistuoja ir oponuojantis požiūris, kurio šalininkai įrodinėja neturtinės žalos atlyginimą esant bauda.¹⁸⁶ Pastarasis požiūris vertintinas kritiškai. Apie neturtinės žalos atlyginimo paskirtį yra pasisakęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas: „Piniginės kompensacijos už neturtinę žalą paskirtis – sudaryti materialines prielaidas iš naujo sukurti tai, ko negalima sugrąžinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko žmogui neretai apskritai niekas – jokie pinigai, joks materialus turtas – negali

¹⁸² „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-22-212/2010“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/157216?nr=1>.

¹⁸³ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-875-524/2012“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/386384?nr=1>.

¹⁸⁴ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 7, 189.

¹⁸⁵ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁸⁶ Valentinas Mikelėnas, *op. cit.*, 189.

atstoti“¹⁸⁷. Neturtinės žalos atlyginimas nėra bausmė šią žalą padariusiam asmeniui, bet nukentėjusiųjų asmenų tam tikrų neturtinių praradimų kompensavimas¹⁸⁸, neturtinės žalos atlyginimo instituto paskirtis – teisingai kompensuoti patirtą dvasinį skausmą, neigiamus išgyvenimus, nepatogumus ir kt.¹⁸⁹ – yra pažymėta ir sprendžiant teisinius ginčus dėl gyvūnų padarytos žalos atlyginimo.

Teismų praktikoje yra pastebėta, kad paprastai nukentėjusysis subjektyviai įvertina ir nurodo jam padarytos neturtinės žalos dydį, todėl asmens prašomas priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydis negali būti vertinamas kaip iš anksto žinomas ir nustatytas¹⁹⁰. Taip pat pažymėta, kad „teismo pareiga yra nustatyti teisingą kompensaciją už patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus, praradimus, parenkant tokią piniginę satisfakciją, kuri kiek galima teisingiau kompensuotų nukentėjusiojo neturtinėms vertybėms padarytą žalą“¹⁹¹, vadovaujantis CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintais neturtinės žalos piniginio įvertinimo kriterijais: „Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus“¹⁹². Lingvistinė minėtos CK nuostatos analizė leidžia daryti išvadą, kad neturtinės žalos dydžio nustatymas paliktas teismo nuožiūrai, numatant tik neturtinės žalos nustatymo kriterijus, kurių sąrašas nėra baigtinis. Kitos reikšmės bylai turinčios aplinkybės yra pripažįstamos teismo. Kasacinio teismo praktika, suformuota sprendžiant ginčus dėl neturtinės žalos atlyginimo, iš esmės su tuo sutinka, konstatuodama, kad įstatyme nustatytas nebaigtinis neturtinės žalos dydžiui nustatytų reikšmingų kriterijų sąrašas laikytinas pagrindiniu (universaliu) sąrašu tokių kriterijų, kurie turėtų būti teismo ištirti ir įvertinti kiekvienu konkrečiu atveju. Kadangi neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus

¹⁸⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 90, 3529 (2006).

¹⁸⁸ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1141476?nr=1>.

¹⁸⁹ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-875-524/2012“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/386384?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1024043?nr=1>.

¹⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-417/2013“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/125713545975953/3K-3-417/2013>.

¹⁹¹ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1024043?nr=1>.

¹⁹² „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus, į kurių visumą įeina ir aplinkybės, dėl kurių neturtinės žalos atlyginimo dydis gali būti nustatytas ir mažesnis už reikalaujamą.¹⁹³ Taigi neturtinės žalos dydį lemia bylos aplinkybių, kurios pagal įstatymą ar teismo pripažinimu turi įtakos neturtinės žalos dydžiui, visuma.

Analizuojant teismų praktiką dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo, pastebėta, kad daugeliu atveju žala padaroma asmens sveikatai. Teismų praktikoje laikomasi principo, kad kuo aiškesnė ir svarbesnė yra vertybė, tuo stipriau ji ginama¹⁹⁴. Asmens sveikata, kaip psichinės ir fizinės gerovės būseną, suvokiama kaip viena fundamentaliausių ir vertingiausių asmeninių neturtinių vertybių, kurios pažeidimas gali sukelti stiprius dvasinius išgyvenimus, ypač sunkius bei skausmingus padarinius, todėl žalos sveikatai padarymo atvejais teismų praktikoje paprastai priteisiamos didesnės piniginės kompensacijos nei pažeidus kitokias neturtines vertybes¹⁹⁵.

Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymas sveikatos sutrikdymo bylose yra specifinis tuo, kad teismas, atsižvelgdamas į bendruosius CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus, turi atsižvelgti ir į specifinius kriterijus: pakenkimo sveikatai laipsnį ir pobūdį; sveikatos sutrikdymo trukmę; netekto darbingumo laipsnį; ligos progresavimo tikimybę; prognozes; atsiradusius sveikatos sutrikdymo turinius ir neturtinius padarinius; galinčius ateityje atsirasti įvairius nukentėjusiojo asmens gyvenimo pokyčius (profesinėje, visuomeninėje, asmeninėje ir kt. srityse); kitas aplinkybes, turinčias įtakos fizinių ir dvasinių išgyvenimų mastui, stiprumui, reikšmingas, nustatant jų piniginių-kompensacinių ekvivalentą¹⁹⁶. Į šiuos kriterijus atsižvelgiama nustatant neturtinės žalos atlyginimo dydį ir bylose dėl gyvūnų padarytos žalos atlyginimo. Pavyzdžiui, bylose, kuriose teismai sprendė neturtinės žalos dydžio nustatymo klausimą šuns užpuolimu padarius kąstines žaizdas, tirti ir vertinti padaryti sužalojimai ir jų padariniai, paskirtas gydymas ir jo trukmė bei kilusios komplikacijos, nedarbingumo trukmė, netekto darbingumo laipsnis¹⁹⁷. Šie kriterijai teismams leido bent sąlyginai, turint omenyje, kad

¹⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/98142>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2010,“ *Teismų praktika* 34 (2010).

¹⁹⁴ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/352877?nr=1>.

¹⁹⁵ *Ibid.*; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2451-392/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/448939?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1024043?nr=1>.

¹⁹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-170/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/156885>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2010,“ *Teismų praktika* 34 (2010).

¹⁹⁷ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2451-392/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/448939?nr=1>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-350/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/691894?nr=1>.

neturtinės žalos tiksliai įvertinti neįmanoma, įvertinti nukentėjusiajam sukeltą fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus, išgastį, emocinę būseną, patirtus buitinius nepatogumus ir nustatyti kiek įmanoma teisingesnę piniginę satisfakciją.

Neturtinės žalos dydis svyruoja priklausomai nuo sveikatos sutrikdymo laipsnio. Esant nežymiam sveikatos sutrikdymui, nesukėlusiam ilgalaikių padarinių, teismų nustatomas atlygintinės neturtinės žalos dydis yra mažesnis nei esant sunkiam sveikatos sutrikdymui¹⁹⁸. Autorė pastebi, kad dar didesnis neturtinės žalos dydis nustatomas, kai naminiai gyvūnai sužaloja vaiką¹⁹⁹.

Nustatant neturtinės žalos dydį, kitomis turinčiomis reikšmės bylai aplinkybėmis teismų praktikoje pripažįstamas atsakovų elgesys po įvykio. Vienoje iš bylų atsakovams neatsiprašius ieškovų bei nesiėmus kitų priemonių įvykio pasekmėms sušvelninti, žalai atlyginti, tai buvo motyvas nustatyti didesnę neturtinės žalos dydį²⁰⁰. Kitoje byloje, kurioje atsakovės šuo bėgdamas (žaisdamas) atsitrenkė į vaiką, dėl ko šis pargriuvo ir susižalojo, neturtinės žalos dydis buvo sumažintas atsižvelgiant į tai, kad atsakovė pristatė vaiką į gydymo įstaigą, jį lankė, prižiūrėjo²⁰¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad neturtinės žalos dydį ar apskritai neturtinės žalos pripažinimą teismų praktikoje taip pat lemia faktas, ar nukentėjusysis buvo sužalotas naminio gyvūno tiesiogiai. Teismas atsižvelgdamas į tai, kad ieškovei sveikata buvo sutrikdyta ne dėl įkandimo šuns, kuris to padaryti faktiškai ir nebandė, o dėl nukentėjusiosios neadekvačios reakcijos pamačius jį atbėgant, dėl ko pargriuvo ir susižalojo, neturtinės žalos dydį sumažino²⁰². Kitoje panašioje byloje teismas sprendė, kad tenkinti ieškovės ieškinio reikalavimų dėl neturtinės žalos iš atsakovės priteisimo apskritai nėra pagrindo²⁰³.

¹⁹⁸ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-246-464/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/331544?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1238-460/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/778634?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/352877?nr=1>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 4 d. nutartis,“ priimta civilinėje byloje Nr. 2A-350/2013, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/691894?nr=1>.

¹⁹⁹ „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-758-212/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/183734?nr=1>; „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-165-230/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/193225?nr=1>.

²⁰⁰ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/352877?nr=1>.

²⁰¹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-397-601/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/195750?nr=1>.

²⁰² „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-46-115/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/148795?nr=1>.

²⁰³ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-173-395/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/151319?nr=1>.

Taip pat pažymėtina, kad neturtinės žalos kompensaciją didinančiu faktoriumi yra pripažįstamas recidyvas – ankstesnis atsakovo nubaudimas už gyvūno nepriežiūrą²⁰⁴.

Svarbu paminėti, kad nustatydamas neturtinės žalos dydį teismas taip pat privalo atsižvelgti į teismų praktiką²⁰⁵. Iš pateiktos teismų praktikos analizės dėl naminių gyvūnų padarytos neturtinės žalos atlyginimo matyti, kad teismų praktika yra gana vieninga vertinant neturtinės žalos dydžiui nustatyti reikšmingus kriterijus ir priteistini neturtinės žalos dydžiai bylose, kuriose reikšmingomis, nustatant neturtinės žalos dydį, pripažįstamos panašios aplinkybės, žymiai nesiskiria.

Pažymėtina, kad neturtinė žala pagal savo pobūdį yra asmeninė, tiesiogiai susijusi su neigiamus išgyvenimus patyrusiu asmeniu. Tačiau atskirais atvejais neturtinė žala, patirta dėl sveikatos sužalojimo, gali būti priteisiama ir tiesiogiai sveikatos sužalojimų nepatyrusiems, bet dėl padaryto sveikatos sužalojimo emocinį skausmą, sukrėtimą, baimę ir netikrumo dėl ateities jausmą išgyvenusiems fiziškai nukentėjusiam artimiesiems asmenims. Teismų praktikoje dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo tokiais asmenimis buvo pripažįstami sveikatos sužalojimą patyrusio mažamečio vaiko tėvai, atsižvelgiant į ypatingą dvasinį ir fizinį mažamečio vaiko ir tėvų ryšį, jeigu šis emocinis ryšys su vaiku yra neabejotinai labai glaudus²⁰⁶.

Dvasiniai išgyvenimai paprastai yra neišvengiama kiekvieno neteisėto veiksmo pasekmė, tačiau CK 6.250 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais“²⁰⁷. Taigi įstatymo leidėjas yra griežtai sureguliuavęs atvejus, kada yra atlyginama neturtinė žala. Neturtinė žala atlyginama ne visais, o tik išvardytais atvejais. Pažymėtina, kad CK 6.247 straipsnis, nustatantis atsakomybę už naminių gyvūnų padarytą žalą, nenumato galimybės nukentėjusiajam asmeniui atlyginti neturtinę žalą, išskyrus, kaip jau buvo minėta, jei šių gyvūnų žala būtų padaryta asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo. Taigi, šiuo atveju įstatymas nenumato galimybės, asmeniui, patyrusiam turtinę žalą dėl atsakovo naminio gyvūno nepriežiūros, prisiteisti ir neturtinę žalą. Tai buvo pažymėta ir byloje, kurioje ieškovė siekė prisiteisti neturtinę žalą už atsakovo šuns išpjautus viščiukus²⁰⁸. Kitoje byloje, ieškovė prašė

²⁰⁴ „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-119-280/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/511636?nr=1>.

²⁰⁵ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-875-524/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/386384?nr=1>; „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-119-280/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/511636?nr=1>.

²⁰⁶ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/352877?nr=1>.

²⁰⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²⁰⁸ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-770-485/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/370247?nr=1>.

priteisti neturtinę žalą, kurią patyrė atsakovei priklausančiam šuniui užpuolus ir sužalojus ieškovei priklausančią šunį, dėl ko pastarąjį teko eutanazuoti. Atmesdamas ieškovės prašymą apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad natūralu, jog ieškovė, matydama, kaip atsakovės šuo užpuolė jos šunį, galėjo patirti stresą, taip pat netekusi savo šuns, prarado malonumą džiaugtis savo augintiniu, tačiau tai yra pasekmės, susijusios ne su ieškovės sveikatos sužalojimu, o su šuns (turto) praradimu.²⁰⁹ Šios pozicijos laikytasi ir kitose panašaus pobūdžio bylose²¹⁰.

Galiausiai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią teismų formuotą praktiką pakeitė. Teismas pažymėjo, kad „net ir tais atvejais, kai įstatymas tiesiogiai nenustato neturtinės žalos atlyginimo, asmuo turi teisę kreiptis, o teismas – priteisti neturtinės žalos atlyginimą tiesiogiai taikydamas Konstituciją, jei neturtinė vertybė, kuri buvo pažeista, yra pakankamai svarbi ne tik konkrečiam asmeniui, bet ir visuomenei. [...] Gyvūno praradimas nėra tik turto praradimas, bet tai susiję ir su neturtinių vertybių – bendravimo poreikių užtikrinimo – pažeidimu, todėl sudaro pagrindą taikyti atsakomybę už patirtą žalą. Šios neturtinės žalos dydžiui nustatyti svarbu įvertinti asmens ryšį su augintiniu, kiek ilgai šeimininkas rūpinosi augintiniu ir pan.“²¹¹. Autorės manymu, šis teismo suformuotas precedentas yra neabejotinai sveikintinas ir turės reikšmės nagrinėjant ne tik gyvūnų padarytos neturtinės žalos atlyginimo atvejus, bet ir kitas bylas.

Apibendrinant šį poskyrį, konstatuotina, kad civilinei atsakomybei už gyvūnų padarytą žalą atsirasti būtina žala. Gyvūno padaryta žala, už kurią kyla gyvūno savininko ar valdytojo civilinė atsakomybė, gali būti įvairių rūšių, tačiau išskiriant naminių gyvūnų padarytą žalą ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą, pastebėtina, kad pagal savo pobūdį naminių gyvūnų padaroma žala yra kur kas įvairesnė. Ji padaroma tiek turtui, tiek asmeniui, patirti nuostoliai gali būti tiesioginiai ir netiesioginiai. Neretai naminių gyvūnų padaryta žala pasireiškia asmens sveikatos sužalojimu, o tai sąlygoja nukentėjusiojo teisę ir į neturtinės žalos atlyginimą. Tuo tarpu teismų nagrinėtose bylose dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo reiškiami reikalavimai atlyginti žalą, padarytą išimtinai turtui, patirti nuostoliai šiuo atveju gali būti tiesioginiai ir netiesioginiai. Teismų praktika nagrinėjant bylas dėl gyvūnų padarytos tiek turtinės, tiek neturtinės žalos nustatymo yra gana vieninga, nenukrypstant nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų. Tačiau pastaroji išvada gali būti daroma tik dėl teismų praktikos nagrinėjant naminių gyvūnų padarytos žalos

²⁰⁹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-121-104/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/493074?nr=1>.

²¹⁰ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-703-273/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/662462?nr=1>; „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-307-210/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/699342?nr=1#pa0>.

²¹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-417/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/706088?nr=1>.

atvejus, kadangi byloje dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo teismai paprastai lieka nepasisakę dėl žalos dydžio vertinimo ir nustatymo.

3.2. Kaltė

CK 6.248 straipsnio 1 dalis nustato, kad „civilinė atsakomybė atsiranda tik esant skolininko kaltei, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės“. Kaltė civilinėje teisėje suprantama kaip asmens elgesio neatitiktis objektyviems elgesio standartams, kai asmuo nesiigia taip, kaip būtų galima protingai iš jo tikėtis²¹², kaip subjektyvusis (faktinis) nesąžiningumas – asmens nesugebėjimas konkrečioje situacijoje būti reikiamai rūpestingam, apdairiam ir atidžiam²¹³. Panašios nuomonės yra ir V. Mizaras, teigdamas, kad „kaltė suvokiama kaip asmens faktinio elgesio objektyvi neatitiktis reikiamam apdairumui ir rūpestingumui, kuris buvo būtinas konkrečiomis aplinkybėmis, kad asmuo nepadarytų žalos“²¹⁴. Taigi taikant civilinę atsakomybę, kaltė nustatoma remiantis ne subjektyviais, o objektyviais kriterijais, t. y. vertinama ar faktiškai asmuo konkrečioje situacijoje elgėsi taip, kaip jo vietoje būtų objektyviai pasielgęs protingas, apdairus, rūpestingas asmuo (lot. *bonus pater familias*). Jeigu ne, asmuo gali būti pripažintas kaltu dėl padarytos žalos. Analogiškas kaltės apibūdinimas įtvirtintas ir CK 6.248 straipsnio 3 dalyje, kurioje numatyta, kad asmuo laikomas kaltu, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina²¹⁵.

Atsakomybė dėl kaltės yra bendroji deliktinės atsakomybės taisyklė. Tačiau tam tikrais atvejais net būdamas maksimaliai apdairus ir rūpestingas asmuo negali visiškai išvengti žalos. Tai padidėjusios rizikos veikla, kurią vykdant reikia priimti galimas neigiamas pasekmes esant mažiausiai klaidai arba net tuo atveju, kai elgesys nebuvo klaidingas, nebuvo kaltas, tačiau dėl priimtų rizikos reikia priimti ir pasekmes²¹⁶. Taigi kaltės, kaip vieno iš civilinės atsakomybės pagrindų, nustatymo būtinumas, pripažįstant asmenį atsakingu už padarytą žalą, turi išimčių, įstatymų nustatytais atvejais atsakomybė atsiranda ir be kaltės. Atvejai, kai civilinė atsakomybė atsiranda ir taikoma, nesant žalą padariusio asmens veiksmuose kaltės, vadinami

²¹² Vytautas Mizaras, „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos“, iš *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys* (Vilnius: Justitia, 2007), 61; Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 188.

²¹³ Algis Norkūnas, „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas“, *Jurisprudencija* 28, 20 (2002), 120.

²¹⁴ Vytautas Mizaras, *op. cit.*, 61.

²¹⁵ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²¹⁶ Algis Norkūnas ir Simona Selelioniūtė-Drukteinienė, *supra* note 10, 61.

griežta civilinė atsakomybė. Remiantis kaltės kriterijumi, teisinėje literatūroje²¹⁷ atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą, grindžiant rizikingos veiklos vykdymu, yra priskiriama prie griežtos atsakomybės. Tačiau civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą priskyrimas prie griežtos atsakomybės yra teisingas tik iš dalies.

3.2.1. Civilinė atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą – atsakomybė be kaltės

CK 6.267 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „naminių gyvūnų [...] padarytą žalą privalo atlyginti jų savininkas (valdytojas), jeigu neįrodo, kad buvo šio kodekso 6.270 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės“²¹⁸, t. y. kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusiojo asmens tyčios arba didelio neatsargumo. Vadinasi, pagal šią normą asmens civilinė atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą yra priskiriama prie civilinės atsakomybės be kaltės taikymo atvejų, o naminio gyvūno savininkas (valdytojas) negali gintis, remdamasis atsikirtimais, susijusiais su jo kaltės nebuvimu.

Tai ne kartą nagrinėdami ginčus dėl žalos, padarytos naminių gyvūnų, atlyginimo yra pažymėję ir teismai²¹⁹. Byloje dėl žalos, padarytos, kai ieškovams jodinėjant atsakovo žirgyne atsakovui priklausančiais žirgais ir šiems pasibaidžius, ieškovai buvo numesti ant žemės ir kritimo metu patyrė traumas, atlyginimo teismas konstatavo, kad atsakovo kaltės dėl to, kad ieškovai nukrito nuo žirgų nėra. Ir čia pat pažymėjo, kad pagal CK 6.267 straipsnio 1 dalį naminio gyvūno savininkas atsako už naminio gyvūno padarytą žalą nepriklausomai nuo to ar yra jo kaltė, todėl atsakovas turi atlyginti ieškovams padarytą turtinę žalą pagal CK 6.267 straipsnio 1 dalį.²²⁰

Vis dėlto pastebėtina, kad gana dažnai teismai, sprenddami bylas dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo, apskritai neužsimena, kad civilinė atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą kyla be kaltės. Dar daugiau, pasitaiko atvejų, kai skolininko kaltė yra konstatuojama. Štai byloje, kurioje buvo sprendžiamas nuostolių, patirtų ieškovui (draudikui) vykdant draudimo sutarties sąlygas ir išmokėjus draudimo išmoką draudėjui po to, kai jam priklausančio automobilis buvo apgadintas, susidūrus su staiga į važiuojamojo kelio dalį

²¹⁷ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 216; Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, *supra* note 10, 106.

²¹⁸ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²¹⁹ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-36-524/2014“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/797017?nr=1>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-164-565/2013“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/730319?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-930-163/2015“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1056977?nr=1>.

²²⁰ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1156-611/2010“, prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/187211?nr=1>.

išbėgusia karve, atlyginimo klausimas, teismas konstatavo atsakovo – karvės savininko – kaltę²²¹. Naminio gyvūno savininko (valdytojo) kaltė buvo patvirtinta ir kitose bylose²²². Dar kitoje byloje dėl neturtinės žalos atlyginimo, iš kiemo ištrūkusiems šunims apkandžiojus mažametį, teismas sprendė, kad nėra atsakovės – šių šunų savininkės – kaltės dėl atsiradusios žalos ir, kad nesant civilinės atsakomybės sąlygų viseto, civilinė atsakomybė negalima²²³. Tai yra ydingos teismų praktikos pavyzdžiai, kai kuriais atvejais netgi turėję lemiamos reikšmės nukentėjusiojo asmens teisei į padarytos žalos atlyginimą, kadangi įstatymas aiškiai numato, kad už naminių gyvūnų padarytą žalą savininkas (valdytojas) atsako be kaltės.

Skolininko kaltės nustatymas gali būti pateisinamas tik tuo atveju, kai nukentėjęs asmuo pareiškia reikalavimą atlyginti neturtinę žalą. Neturtinė žala yra savarankiška civilinės atsakomybės rūšis. Jos dydžio nustatymo kriterijai nurodyti CK 6.250 straipsnio 2 dalyje. Vienas iš jų – žalą padariusio asmens kaltė. Tai, kad ši civilinės atsakomybės sąlyga yra reikšminga nustatant naminio gyvūno padarytos neturtinės žalos dydį yra ne kartą pažymėta teismų praktikoje²²⁴. Taip pat pažymėtina, kad nustatant nukentėjusiojo patirtos neturtinės žalos dydį esminę reikšmę turi ne tik kaltės buvimas ar nebuvimas, bet ir kaltės forma²²⁵. Kaltės formos yra tyčia arba neatsargumas, kuris savo ruožtu skirstomas į paprastą ir didelį neatsargumą²²⁶. Pagal formuojamą teismų praktiką, tik esant itin dideliame neatsargumui, tyčiai, yra pagrindas gerokai padidinti neturtinės žalos dydį²²⁷. Esant aplinkybėms, jog atsakovo kaltė buvo neatsargi, tai laikytina kompensaciją mažinančiu kriterijumi²²⁸.

²²¹ „Panevėžio apygardos teismas Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-22-212/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/157216?nr=1>.

²²² „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-132-450/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/506937?nr=1>; „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-307-210/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/699342?nr=1>.

²²³ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-2323-221/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/778214?nr=1>.

²²⁴ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-46-115/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/148795?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-417/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/706088?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1024043?nr=1>.

²²⁵ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-420-611/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/160523?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/352877?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1238-460/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/778634?nr=1>.

²²⁶ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 189.

²²⁷ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1024043?nr=1>.

²²⁸ „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-119-280/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/511636?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1024043?nr=1>.

Taigi nors civilinė atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą priskirtina griežtos atsakomybės kategorijai, tačiau kaltė ir jos formos negali būti užmiršamos nustatant ir vertinant naminių gyvūnų padarytą neturtinę žalą. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad civilinė atsakomybė už šių gyvūnų padarytą žalą kyla be atsakingo už šią žalą asmens kaltės, autorės nuomone, kaltės nebuvimas neturėtų būti veiksniumi, atleidžiančiu nuo neturtinės žalos atlyginimo.

3.2.2. Kaltė – būtinoji civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą sąlyga

Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad „valstybei nuosavybės teise priklausančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padaryta žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys ir jeigu žala atsirado ne dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų Civilinio kodekso 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų, ir išieškoma Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka“²²⁹. Taigi valstybės atsakomybė už laukinio gyvūno eismo įvykyje padarytą žalą, priešingai nei atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą, yra civilinė atsakomybė, kylanti kaltės pagrindu. Tokia tvarka įstatymo leidėjo nustatyta 2010 m. liepos 10 d. įsigaliojusia Laukinės gyvūnijos įstatymo pakeitimais. Tam didelę įtaką turėjo teismų praktika.

2009 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasiekė bylą, kurioje ieškovas (draudikas) siekė iš atsakovo (Lietuvos Respublikos valstybės) prisiteisti nuostolių atlyginimą. Tarp ieškovo (draudiko) ir draudėjo sudarytos draudimo sutarties galiojimo metu įvyko eismo įvykis – automobilis susidūrė su staiga į kelią išbėgusiu briedžiu, dėl to buvo apgadinta apdrausta transporto priemonė. Ieškovas (draudikas) išmokėjo draudėjui draudimo išmoką ir pagal CK 6.1015 straipsnio 1 dalį įgijo teisę reikalauti išmokėtų sumų iš atsakingo už padarytą žalą asmens, šiuo atveju – valstybės, kuri yra gyvūnijos savininkė.²³⁰

Tuo metu galiojusiuose įstatymuose, kuriuose nustatyti atitinkami žalos atlyginimo atvejai, subjektai ir tvarka (jau ne kartą minėtuose Laukinės gyvūnijos įstatyme bei Medžioklės įstatyme), nebuvo nustatyta tvarkos, pagal kurią būtų atlyginama laukinio gyvūno padaryta žala, jam išbėgus prieš keliu važiuojantį automobilį, tad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas susidūrė su įstatymo spraga ir remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimais, kad įstatymų leidėjo neišspręsti teisės taikymo klausimai yra teismų praktikos dalykas ir kad

²²⁹ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

²³⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-138/2009“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/114916965750989/3K-3-138/2009>.

įstatymų leidėjo neišspręstus teisės taikymo klausimus gali spręsti teismai, nagrinėjantys ginčus dėl atitinkamų teisės aktų (jų dalių) taikymo²³¹, turėjo ją pašalinti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl teisinių santykių panašumo pripažino, kad yra pagrindas taikyti CK 6.267 straipsnio 1 dalies, reglamentuojančios naminių gyvūnų arba asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimą, analogiją, sprendžiant dėl laisvėje esančio laukinio gyvūno padarytos žalos atlyginimo²³². Tą patį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo ir kitoje byloje²³³. Kadangi, kaip minėta, CK 6.267 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos atsakomybės už naminių gyvūnų arba asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą ypatybė yra ta, kad už nurodytų gyvūnų padarytą žalą savininkas (valdytojas) atsako be kaltės, tai reiškė, kad netenka reikšmės aplinkybės, lėmusios žalos atsiradimą, o civilinė atsakomybė valstybei kyla vien esant laisvėje esančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos faktui, t. y. valstybei taikomos griežtosios civilinės atsakomybės sąlygos – civilinė atsakomybė be kaltės.

Pažymėtina, kad iki tol Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškinimo dėl atsakomybės už laukinio gyvūno padarytą žalą nebuvo pateikęs, todėl toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas sulaukė labai didelio atgarsio, o teismuose žymiai išaugo ieškinių, pareikštų siekiant iš valstybės išieškoti žalą ar nuostolius, patirtus automobiliams susidūrus su į kelią išbėgusiais laukiniais gyvūnais, skaičius. Kartu tai galėjo reikšti, kad valstybei net ir nesant kaltės gali tekti pareiga atlyginti ne tik transporto priemonių ir laisvėje esančių laukinių gyvūnų susidūrimuose atsiradusią žalą, bet ir visais kitais atvejais, pvz., dėl erkių ar kitų vabzdžių įkandimo sveikatai atsiradusią žalą.

Tokia padėtis galėjo nemenkai patušinti valstybės biudžetą, tad padėtį ėmėsi taisyti įstatymų leidėjas ir 2010 m. birželio 22 d. priėmė Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriame jau buvo numatyta, kad „valstybei nuosavybės teise priklausančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padaryta žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys ir jeigu žala atsirado ne dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų CK 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų“²³⁴. Tačiau teisinio reglamentavimo srityje galiojant taisyklei *lex retro non agit*, t. y. teisės aktui neturint atgalinio veikimo galios²³⁵, nurodyta Laukinės gyvūnijos įstatymo norma

²³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-138/2009,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/114916965750989/3K-3-138/2009>.

²³² *Ibid.*

²³³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-509/2009,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/167316835463412/3K-3-509/2009>.

²³⁴ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymo pakeitimo įstatymas,“ *Valstybės žinios* 81, 4218 (2010).

²³⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 777 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 3 d. nutarimo Nr. 77 „Dėl kainodaros reguliavimo“ dalinio pakeitimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų,

negalėjo būti taikoma, sprendžiant dėl iki šios normos įsigaliojimo – 2010 m. liepos 10 d. – padarytos žalos atlyginimo.

Vis tik vėlesnėje jurisprudencijoje minėtas teismo precedentas buvo pakeistas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas detalizavo įstatymo analogijos taikymo laukinių gyvūnų žalos atlyginimo civiliniams teisiniams santykiams galimybę bei sąlygas ir konstatavo, kad „pagal įstatymo analogiją laisvėje esančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo ginčo santykiams CK 6.267 straipsnio 1 dalis taikytina tiek, kiek joje nustatyta, kad gyvūnų padarytą žalą privalo atlyginti jų savininkas (valdytojas). Tačiau atsižvelgiant į CK 1.8 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą draudimą taikyti pagal analogiją specialiąsias teisės normas, t. y. bendrųjų taisyklių išimtis nustatančias normas, CK 6.267 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas atsakomybės už naminių gyvūnų arba asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą teisinis reglamentavimas [...], sprendžiant dėl laukinio žvėries padarytos žalos atlyginimo, netaikoma šios teisės normos specialioji nuostata dėl atsakomybės be kaltės. Taigi CK 6.267 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą nagrinėjant civilinę atsakomybę už laisvėje esančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą taikytina nustatant visas CK 6.246 – 6.249 straipsniuose įtvirtintas būtinąsias civilinei atsakomybei kilti sąlygas“²³⁶.

Taigi teismų praktika dėl valstybės civilinės atsakomybės už žalą, padarytą į kelią išbėgusių ir eismo įvykį sukėlusio laukinio gyvūno, sąlygų kito. Galiausiai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teismų praktiką šiuo klausimu apibendrino bei suvienodino ir galutinai konstatavo, jog bylose dėl valstybės civilinės atsakomybės už žalą, padarytą į kelią išbėgusių ir eismo įvykį sukėlusio laukinio gyvūno, turi būti vadovaujamasi vėlesnėse precedento reikšmę turinčiose kasacinėse bylose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011 ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011) išdėstytais išaiškinimais dėl valstybės, kaip laukinių gyvūnų savininkės, civilinės atsakomybės už šių gyvūnų padarytą žalą teisinio reglamentavimo²³⁷ – valstybės atsakomybė už laukinių gyvūnų padarytą žalą gali būti pripažinta tik nustačius visas būtinąsias civilinės atsakomybės sąlygas, t. y. neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios

susijusių su šiluminės energijos, elektros energijos bei gamtinių dujų kainų nustatymu, dalinio pakeitimo bei pripažinimo netekusiais galios“ atitikimo Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“, *Valstybės žinios* 29, 784 (1998).

²³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/74216052652298/3K-3-338/2011>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b894295f-c330-479a-9ca5-9f994a084bcd>.

²³⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/280621682117550/3K-3-133/2012>.

žalos bei kaltę. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika nuosekliai plėtojama bylose, kurių faktinės bylos aplinkybės yra analogiškos²³⁸.

Autorės manymu, tiek įstatyminis reglamentavimas, tiek teismų praktika buvo pakeisti protinga linkme ir nors teismų precedentai pagal bendrąją taisyklę gali būti taikomi tik analogiškose bylose, autorės nuomone, pastarasis Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas taip pat galėtų būti reikšminga gaire, jeigu valstybei būtų pareikštas ieškinys dėl laisvėje esančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo, kai tam tikri žalos atlyginimo atvejai įstatyme nebuvo ar nėra numatyti.

Nagrinėjant kitas civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą sąlygas, jau užsiminta, kad teismų sprendimų, kuriais iš valstybės būtų priteistas žalos, padarytos laisvėje esančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu, atlyginimas, yra sąlyginai nedidelis, tad paprastai nenustačius neteisėtų valstybės veiksmų kaip būtinosios civilinės atsakomybės sąlygos, valstybės kaltė teismo sprendimuose ar nutartyse nėra aptariama²³⁹. Vienu iš nedaugelio atveju, kai žala, padaryta eismo įvykio metu laisvėje esančio laukinio gyvūno, iš valstybės buvo priteista, teismas sprendė, kad valstybės veiksmai – neteisėtas neveikimas, neužtikrinus, jog pavojinga kelio atkarpa būtų apsaugota, rodo atsakovo kaltę, kuri pasireiškė neapdairumu, neatsakingumu ir nerūpestingumu²⁴⁰.

Taigi būtent kaltė – viena iš civilinės atsakomybės sąlygų – yra esminis ypatumas, skiriantis civilinės atsakomybės už laisvėje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymą nuo civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo.

Šiuo aspektu gali būti keliamas klausimas, ar CK 6.267 straipsnio 2 dalis ir Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 6 dalis ta apimtimi, kuria numato papildomą būtiną valstybės civilinės atsakomybės sąlygą – kaltę, palyginus su CK 6.267 straipsnio 1 dalyje nurodytų subjektų griežtosios civilinės atsakomybės sąlygomis, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ir joje įtvirtintam konstituciniam principui sakančiam, kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“²⁴¹. Siekiant atsakyti į iškeltą klausimą, tenka grįžti į šio darbo 2 skyrių ir prisiminti, kad laukinės gyvūnijos savitumas yra tas,

²³⁸ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-701-656/2012,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/140967141051049/2A-701-656/2012>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-547-560/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/249888981734003/2A-547-560/2013>; „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-674-565/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/228235672721078/2A-674-565/2014>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/96824338967228/3K-3-330-706/2015>.

²³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b1b86945-764e-4960-9368-ff45b0801e02>.

²⁴⁰ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1744-553/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/161767112273386/2A-1744-553/2013>.

²⁴¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Lietuvos Aidas* 220 (1992).

kad ji yra labai dinamiška, laisvėje esantys laukiniai gyvūnai keičia savo buvimo vietą, o tai lemia jų savininko ribotas galimybes juos valdyti. Dėl tokio komplikuoto valdymo laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai negali būti visiškai kontroliuojami. Tuo tarpu savininko (valdytojo) galimybės valdyti ir kontroliuoti naminių gyvūną, kad jis nesukeltų žalos (aptverti ir pan.), skiriasi ir yra neabejotinai daug didesnės nei valstybės galimybės valdyti laisvėje esančią laukinę gyvūniją, kuri apima net pačių smulkiausių nedomestifikuotų gyvūnų rūšis. Be to, nustatius vienodą teisinį reguliavimą naminių gyvūnų savininkams (valdytojams), ir valstybei kaip laukinių gyvūnų savininkei, svarstytina, ar tokiu atveju nelygiateisėje padėtyje neatsidurtų būtent valstybė dėl minėtos paties nuosavybės objekto ir daiktinių teisių į jį įgyvendinimo specifikos. Pastarosios ypatybės leidžia tikėti, kad CK 6.267 straipsnio 2 dalies ir Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 6 dalies nuostatos neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam visų asmenų lygybės principui ir yra objektyviai ir teisiškai pagrįstos.

3.3. Neteisėti veiksmai

Civilinė atsakomybė, būdama teisinės atsakomybės rūšimi, gali atsirasti tik tada, kai asmens veiksmai neatitinka teisės aktų reikalavimų, todėl asmens elgesio neteisėtumas yra būtina civilinės atsakomybės taikymo sąlyga. CK 6.246 straipsnio 1 dalis numato, kad „civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose arba sutartyje nustatytos pareigos, atlikus veiksmus, kuriuos įstatymas arba sutartis draudžia, arba pažeidus bendro pobūdžio taisyklę elgtis atidžiai ir rūpestingai“²⁴², o CK 6.263 straipsnio 1 dalis – kad „kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos“²⁴³. Taigi neteisėtu Lietuvos civilinė teisė pripažįsta bet kokią žalos padarymo atvejį. Tai yra vadinamoji generalinio delikto taisyklė. Pagal šią taisyklę kiekvienas asmuo turi nepažeisti teisės aktų bei sudarytų sutarčių, elgtis atidžiai ir rūpestingai, kad kitam asmeniui nebūtų padaryta žalos, o tokios pareigos pažeidimas reiškia neteisėtus veiksmus.

Veiksmų neteisėtumas reiškia asmeniui nustatytos teisinės pareigos pažeidimą. Teisinė pareiga gali būti konkreti (nustatyta teisės aktuose – *aut. pastaba*) arba bendro pobūdžio.²⁴⁴ Pripažįstama, kad pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai yra bendro pobūdžio pareiga, tačiau jos turinys yra skirtingas ir priklauso nuo to, kokią veiklą asmuo vykdo, kokioje srityje jis veikia²⁴⁵, todėl šiame poskyryje neteisėtumas kaip būtina deliktinės atsakomybės sąlyga nagrinėjama

²⁴² „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 182-183.

²⁴⁵ Simona Selelionytė, „Neteisėtumas kaip valstybės deliktinės atsakomybės sąlyga,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 102-103.

atskirai kaip atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą ir atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą pagrindas.

3.3.1. Neteisėti veiksmai, kaip civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą sąlyga

Civilinėje teisėje neteisėtumas gali būti siejamas vien su žalos padarymo faktu. Visi specialūs deliktai, kurie numatyti CK, ir kuriems netaikoma generalinio delikto taisyklė, iš esmės yra deliktinės civilinės atsakomybės be kaltės atvejai. Šiems specialiems deliktams priskirtina ir atsakomybė už naminių gyvūnų padarytą žalą, numatyta CK 6.267 straipsnio 1 dalyje, atsirandanti ir nesant asmens kaltės.

Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktuose nustatyta, kad gyvūnų laikytojai privalo užtikrinti, kad jų laikomi gyvūnai nekeltų grėsmės žmonių, kitų gyvūnų gyvybei, sveikatai ar turtui, nepažeisti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų²⁴⁶. Taigi šios teisės normos numato tik bendro pobūdžio pareigą elgtis taip, kad nebūtų padaryta žala aplinkiniams. Kitaip tariant, įgyvendinant savininko (valdytojo) teises neturi būti daroma žalos kitam asmeniui. Šiuo atveju bendro pobūdžio pareiga nedaryti žalos kitam apsprendžia veiksmų neteisėtumą, o kartu sąlygoja civilinės atsakomybės atsiradimą. Kadangi gyvūnas absoliučiai visais atvejais negali būti kontroliuojamas žmogaus, jo laikymas reiškia didesnę žalos padarymo riziką, didesnę pavojų aplinkiniams. Vadinasi, gyvūno savininkas (valdytojas) turi prisiimti absoliučią atsakomybę už jo padarytą žalą, neatsižvelgiant į tai, buvo ar nebuvo pažeisti konkretūs gyvūnų laikymą reglamentuojančių įstatymų, kitų teisės aktų reikalavimai.

Absoliučios atsakomybės taikymą atlyginant žalą, padarytą naminio gyvūno, patvirtina ir atlikta teismų praktikos analizė. Gyvūnas gali kelti pavojų ir padaryti žalos kitiems asmenims, todėl gyvūno savininkas (valdytojas) prisiima atsakomybę už galimą šios rizikos materializavimą. Reikalavimas laikytis visų įmanomų saugumo reikalavimų tokiu atveju neišnyksta, tačiau nėra esminis, nes, net ir elgiantis maksimaliai saugiai, išlieka realus žalos padarymo kitiems pavojus. Dėl to tokiais atvejais atsakomybė atsiranda už žalos padarymo faktą, nesiejant jo su teisinių pareigų pažeidimu ir naminio gyvūno savininko (valdytojo) kalte²⁴⁷.

Taigi neteisėtumo kriterijus nagrinėjamu atveju yra taikomas ne pačiai veiklai, o jos pasekmėms: žalos padarymas dėl tokios veiklos yra laikomas neteisėtu, net ir nepažeidus jokios pareigos. Vis tik analizuojant teismų praktiką dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo,

²⁴⁶ „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

²⁴⁷ „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-81-163/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1000951?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-930-163/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1056977?nr=1>.

galima rasti bylų, kuriose konstatuota, kad atsakovų neteisėti veiksmai pasireiškė tuo, jog jie nevykdė pareigų, numatytų tam tikruose teisės aktuose. Pavyzdžiui, savivaldybių tarybų sprendimais patvirtintų Gyvūnų laikymo taisyklių tam tikrų nuostatų, numatančių, kad atviroje savininko valdoje, kolektyviniuose soduose ir vienkiemiuose šunis leidžiama laikyti tik pririštus arba palaidus aptvertuose voljeruose, kurių aukštis ne mažesnis kaip 1,5 m²⁴⁸, ar draudžiančių šunį vedžioti be pavadėlio ir antkaklio²⁴⁹, pažeidimais. Dar kitoje byloje teismas apie atsakovo veiksmų neteisėtumą sprendė šiam pažeidus pareigą avilius laikyti privalomu atstumu²⁵⁰. Viena vertus, Gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktuose įtvirtinta gyvūnų laikytojų pareiga užtikrinti, kad jų laikomi gyvūnai nekeltų grėsmės žmonių, kitų gyvūnų gyvybei, sveikatai ar turtui, nepažeisti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų apima ir gyvūno savininko (valdytojo) pareigą laikytis įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių gyvūnų laikymą, reikalavimų. Kita vertus, civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą atsiradimą siejant su gyvūno savininko (valdytojo) teisinių pareigų pažeidimu egzistuoja rizika, kad gali būti iškreipta pati šios deliktinės civilinės atsakomybės esmė, kaip kad nutiko vieno iš analizuotų teisminių ginčų atveju. Čia nepaisant to, kad šuo užpuolė pareigūną, ko pasekoje jis buvo sužalotas, nenustačius teisės aktų, reglamentuojančių šuns laikymą, pažeidimo, teismas laikė, kad atsakovas neturėjo jokių galimybių imtis priemonių sulaikyti šunį, todėl sprendė, kad šiuo atveju nėra atsakovo neteisėtos veikos²⁵¹.

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pasisakyta, kad net ir tuo atveju, kai taikoma atsakomybė be kaltės, asmuo, siekiantis įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą, privalo įrodyti tris likusias būtinąsias civilinės atsakomybės sąlygas²⁵², t. y. ir neteisėtus veiksmus. Kadangi neteisėta veika šiuo atveju yra laikomas pats žalos padarymo faktas, tai, autorės manymu, reiškia, jog ieškovas privalo įrodyti jį, taip pat jam padarytos žalos arba nuostolių dydį. Tuo pačiu galima teigti, kad šiuo atžvilgiu neteisėti veiksmai, kaip būtina civilinės atsakomybės sąlyga, faktiškai sutampa su neigiamų pasekmių atsiradimu asmeniui – žala.

Nepaisant keleto aptartų atvejų, kai naminio gyvūno, padariusio žalą, savininko (valdytojo) neteisėti veiksmai buvo analizuojami juos ydingai siejant su teisinių pareigų

²⁴⁸ „Šiaulių apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-520-368/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/448161?nr=1>.

²⁴⁹ „Vilniaus apygardos teismo 2010 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-46-115/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/148795?nr=1>.

²⁵⁰ „Vilniaus apygardos teismo 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-541-553/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1053185?nr=1>.

²⁵¹ „Šiaulių apygardos teismo 2012 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-247-71/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/376613?nr=1>.

²⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/216629?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/226557?nr=1>.

pažeidimu ir naminio gyvūno savininko (valdytojo) kalte, apibendrinant šį skyrelį, galima daryti išvadą, kad atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą atsiradimas nėra siejamas su konkrečių teisės normų pažeidimu. Pats žalos padarymo faktas jau savaime yra neteisėtas aktas, tad neteisėti veiksmai pasireiškia padaryta žala.

3.3.2. Valstybės neteisėti veiksmai, kaip būtinoji civilinės atsakomybės taikymo sąlyga

Jau ne kartą minėta, kad pagal Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 6 dalį valstybei nuosavybės teise priklausančių gyvūnų eismo įvykių metu padaryta žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys. Taigi priešingai nei naminių gyvūnų padarytos žalos atveju valstybės veiksmų neteisėtumas negali būti siejamas vien su žalos padarymo faktu. Būtinumas įrodyti valstybės neteisėtus veiksmus (neteisėtą neveikimą) yra pabrėžiamas ir teismų praktikoje²⁵³.

Valstybė atlikdama savo pareigas visų pirma privalo vadovautis įstatymais bei jų įgyvendinimo tvarką nustatančiais teisės aktais. Tačiau valstybė yra ypatingas subjektas tuo, kad turi teisės aktų leidžiamąją galią, todėl pati nusistato savo pareigų ribas. Šio skyriaus pradžioje minėta, kad pagal CK 6.246 straipsnio 1 dalį deliktinė atsakomybė gali kilti pažeidus ne tik teisės aktų reikalavimus, bet ir bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, kad kitam asmeniui nebūtų padaryta žalos. Kalbant apie bendrąją rūpestingumo ir atsakingumo pareigą, pažymėtina, kad doc. dr. S. Selelionytės-Drukteinienės manymu, CK 6.246 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas neteisėtumo nustatymo elementas – bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai – neturėtų būti taikomas sprendžiant valstybės deliktinės atsakomybės klausimus, kadangi pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai yra pernelyg bendro pobūdžio, kad ją būtų įmanoma praktiškai pritaikyti valstybės institucijai (valstybei – *aut. pastaba*) padarius žalos, be to, kiti teisės aktai įtvirtina nemažai konkretesnių įpareigojimų valstybės institucijoms teisiškai tinkamai elgtis²⁵⁴. Vis dėlto teismų praktikoje dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos yra pasisakyta, kad dėl valstybės veiksmų (ne)teisėtumo turi būti sprendžiama pagal tai, ar valstybės institucijos tinkamai veikė pagal savo kompetenciją, t. y. vykdė iš įstatymo ar kito teisės akto kylančias pareigas arba bendrąją rūpestingumo bei atsakingumo pareigą²⁵⁵, tuo nepaneigiant galimybės valstybės veiksmus vertinti per apdairaus, rūpestingo, atidaus asmens

²⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/216629?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/226557?nr=1>.

²⁵⁴ Simona Selelionytė, *supra* note 245, 102, 110.

²⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/778127?nr=1>.

(*bonus pater familias*) elgesio adekvačioje situacijoje etaloną. Tai ypač svarbu atsižvelgiant į tai, kad nėra jokio specialiojo teisės akto, konkrečių teisės normų, kurios reglamentuotų valstybės pareigas siekiant išvengti laukinių gyvūnų patekimo ant kelio.

Teisės doktrinoje laikoma, kad Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 5 ir 7 dalyse nustatytais atvejais neteisėti veiksmai, kaip civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą pagrindas, pasireiškia tuo, kad valstybė draudžia medžioti gyvūnus ir neleidžia mažinti žalą darančių laukinių gyvūnų skaičiaus, arba siekia išsaugoti retas bei nykstančias gyvūnų rūšis ir neleidžia jų naikinti. Tam tikras medžiojamų gyvūnų arba kitų laukinių gyvūnų skaičius yra leistinas ir jie nepadaro tiek žalos, kad ji negrįžtamai paveiktų aplinką arba ją reiktų atlyginti savininkams. Kol nėra gyvūnų pertekliaus, nuo gyvūnų keliamos grėsmės apsisaugoti galima normaliomis priemonėmis. Gyvūnai, kai susidaro didelis jų perteklius, gyvajai gamtai, pasėliams arba įrenginiams gali padaryti didelės žalos. Žalą padariusių gyvūnų skaičius yra preziumuojamas kaip nenormalus. Remiamasi tuo, kad padaroma žala gamtai, augalijai, įrenginiams yra didesnė ne paprastai, t. y. negu esant normaliam gyvūnų skaičiui.²⁵⁶ Civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą eismo įvykių metu atveju klostosi kiek kitokia valstybės neteisėtų veiksmų supratimo ir vertinimo praktika.

Ankstesnėse nagrinėtose bylose teismai, nustatę, kad valstybė, kaip laukinės gyvūnijos savininkė, ėmėsi *kompleksinių* priemonių (įrengė kelio atitvarus, reguliuodama šernų populiaciją, panaikino sumedžiojamų šernų skaičiaus limitavimą ir licencijavimą), vertino tai kaip pakankamus pozityvius valstybės veiksmus, iš kurių galima spręsti, kad nebuvo neteisėto valstybės neveikimo²⁵⁷. Kasacinio teismo praktikoje taip buvo išaiškinta, kad, vertinant valstybės, kaip laukinių gyvūnų savininkės, veiksmų teisėtumą, turi būti atsižvelgta ir į nuosavybės objekto ypatumus, kurie lemia jų savininko ribotas galimybes juos valdyti²⁵⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad laukinių gyvūnų, kaip valstybės nuosavybės objekto, specifiška lemia jų savininko ribotas galimybes juos valdyti, todėl į tai turi būti atsižvelgiama sprendžiant dėl gyvūnų savininko veiksmų, imantis priemonių žalai, sukeliama laukinių gyvūnų, išvengti, pakankamumo²⁵⁹. Greta to kasacinis teismas pažymėjo, kad vienas iš subjekto veiksmų (ne)teisėtumo vertinimo principų civilinės atsakomybės kontekste yra tas, kad iš nieko negali būti reikalaujama to, kas neįmanoma (lot. *impossibile nulla obligatio est*). Dėl

²⁵⁶ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 218.

²⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/216629?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/226557?nr=1>.

²⁵⁸ *Ibid.*; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/372840?nr=1>.

²⁵⁹ *Ibid.*

laukinių gyvūnų, kaip nuosavybės objekto, specifikos egzistuoja labai ribotos galimybės kontroliuoti ir valdyti jų migraciją, todėl negalima reikalauti, kad valstybė garantuotų absoliučią apsaugą nuo jų sukeltamų eismo įvykių.²⁶⁰ Kitaip tariant, eismo įvykis, susijęs su laukinio gyvūno išėjimu į kelią ir lėmęs žalos atsiradimą, turi būti ne atsitiktinis, pavienis reiškinys. Šiuo išaiškinimu sekta ir vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje. Tačiau kartu pastebima ir tendencija valstybės veiksmų teisėtumą vertinti vien tik valstybės pareigos užtikrinti eismo saugumą valstybinės reikšmės keliuose kontekste²⁶¹ – įrengti technines priemones laukinių gyvūnų daromai žalai išvengti.

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis valstybės pareigas eismo saugumo užtikrinimo srityje – Saugaus eismo automobilių keliais įstatymas, kurio 11 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „saugių eismo sąlygų valstybinės reikšmės keliuose užtikrinimą, įgyvendinant eismo saugumo priemones, organizuoja ir koordinuoja Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos ir jai pavaldžios valstybinės reikšmės kelius prižiūrinčios valstybės įmonės“²⁶². Tačiau nei Saugaus eismo automobilių keliais įstatymas, nei kiti įstatymai ar teisės aktai nenustato konkrečių kriterijų, pagal kuriuos būtų galima konstatuoti techninių priemonių laukinių gyvūnų daromai žalai išvengti būtinybę (kokiose vietose, kokiais atvejais ir kokias būtent priemones įrengti), todėl valstybės veiksmų užtikrinant eismo saugumą nuo laukinių gyvūnų keliamo pavojaus vertinimo kriterijus teko suformuluoti teismų praktikai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pasisakyta, kad „tam, jog būtų konstatuota valstybės, kaip laukinių gyvūnų savininkės, pareiga pastatyti įspėjamuosius kelio ženklus, taikyti technines (gyvūnus atbaidančias ir kt.) priemones laukinių gyvūnų daromai žalai išvengti, turi būti nustatyta objektyviai privaloma (kylanti iš įstatymo ar kito teisės akto arba pagrįsta bendra rūpestingumo bei atsakingumo pareiga) tokių priemonių panaudojimo būtinybė, nulemta konkrečios informacijos apie eismo įvykius būtent toje kelio atkarpoje, kurioje įvyko nagrinėjamas eismo įvykis (o ne visame kelyje – *aut. pastaba*), jų intensyvumą, priežastis, lyginamojo šio kelio ruožo ir bendros situacijos aplinkiniuose keliuose tyrimo rezultatų“²⁶³. Taigi, pavyzdžiui, būtinybė statyti įspėjamąjį kelio ženklą „Laukiniai gyvūnai“ turėtų būti konstatuota tuo atveju, jeigu būtų nustatyta didelė gyvūnų migracijos per kelią tikimybė,

²⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/778127?nr=1>.

²⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/778127?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1049403?nr=1>.

²⁶² „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas,“ *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000).

²⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/372840?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/778127?nr=1>.

patvirtinta objektyviais duomenimis apie konkretaus kelio ruožo išskirtinumą šiuo požiūriu, be kita ko, gyvūnų sukeltų avarijų intensyvumą.

Reikia pastebėti, kad pastarojo kriterijaus taikymas praktikoje yra gana miglotas. Antai, vienoje iš bylų, teismas sprendė, jog vien dviejų susidūrimų su laukiniais gyvūnais faktas nepatvirtina išskirtinio ginčo kelio ruožo avaringumo susidūrimo su laukiniais gyvūnais požiūriu ir nesudaro prielaidų teigti, kad kelio atkarpa turėjo būti vertinta kaip padidintos rizikos zona, kurioje turėjo būti imtasi priemonių laukinių gyvūnų sukeliamai žalai išvengti, statyti specialius kelio ženklus, užtvarus ir pan. ir kad atsakovas (valstybė) pažeidė pareigą elgtis pakankamai apdairiai ir rūpestingai²⁶⁴. Kitoje byloje valstybės pareigą imtis papildomų eismo saugumo priemonių pirmosios instancijos teismas grindė informacija apie tai, kad per trejų metų laikotarpį kelio 20 km atkarpoje įvyko 18 eismo įvykių, kurių priežastis buvo į kelio važiuojamąją dalį išbėgę laukiniai gyvūnai. Apeliacinės instancijos teismas rėmėsi duomenimis, kad 6 km spinduliu nuo eismo įvykio vietos kelyje per ketverių metų laikotarpį įvyko 8 automobilių susidūrimo su laukiniais gyvūnais atvejai, iš jų 7 įvyko tais pačiais metais kaip ir nagrinėjamoje byloje aptariamas eismo įvykis, o keli iš jų – iki šio įvykio. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimą bei nutartį ir ieškinį atmetė, nusprendęs, kad aplinkybės, susijusios su eismo įvykių atitinkamame kelio ruože dažnumu, nepatvirtina kokio nors išskirtinio jo pavojingumo dėl laukinių gyvūnų migracijos ir jo avaringumo.²⁶⁵ Galiausiai, dar kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas manė, kad apie ginčo kelio ruožo avaringumą būtų galima spręsti pasitelkiant specialistų pagalbą, jiems reiškiant atitinkamas išvadas²⁶⁶. Taigi lieka neaišku, kiek eismo įvykių dėl susidūrimo su laisvėje gyvenančiais gyvūnais turi įvykti, per kokį laiką ir kokio ilgio kelio ruože, kad būtų konstatuota valstybės pareiga imtis papildomų eismo saugumo priemonių.

Šiuo aspektu galima konstatuoti teisinio aiškumo nebuvimą bei problematišką valstybės veiksmų neteisėtumo vertinimą per *bonus pater familias* etaloną. Pažymėtina, kad įgyvendinant Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 11 straipsnio nuostatas Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 3-342 „Dėl Avaringų ruožų nustatymo valstybinės reikšmės keliuose metodikos patvirtinimo“ patvirtinta Avaringų ruožų nustatymo valstybinės reikšmės keliuose metodika, kurios tikslas – „apibrėžti padidinto avaringumo kelio ruožo sąvoką ir, atsižvelgiant į tam tikrus transporto eismo srautų parametrus ir atsitikusius

²⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/778127?nr=1>.

²⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/372840?nr=1>.

²⁶⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1049403?nr=1>.

eismo įvykius, įvertinti tokių ruožų pavojaus laipsnį²⁶⁷, tačiau rėmimasis šia metodika yra ginčytinas, kadangi ji nenumato kelių ruožų avaringumo vertinimo išskiriant eismo įvykius, atsitikusius dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų. Kita vertus, autorė kritiškai vertina specialiųjų priemonių panaudojimo, siekiant išvengti laukinių gyvūnų patekimo ant kelio, būtinybės siejimą su jau atsitikusių eismo įvykių skaičiumi, kadangi įstatymai neleidžia daryti žalos. Asmens teisės į patirtos žalos atlyginimą neturėtų lemti prieš tai kitų asmenų (ar net jo paties) patirta (ir neatlyginta) žala.

Siekiant teisinio aiškumo, autorė siūlytų eismo saugumo priemones, skirtas išvengti laukinių gyvūnų patekimo ant kelio, jų įrengimo atvejus ir tvarką nustatyti teisės aktu. Autorės manymu, tai galėtų, visų pirma, sukurti veiksmingas prielaidas laukinių gyvūnų eismo įvykių metu daromai žalai išvengti, visų antra, palengvinti valstybės veiksmų neteisėtumo vertinimą tokio pobūdžio žalai vis tik atsiradus ir žalą patyrusiam asmeniui pareiškus reikalavimą ją atlyginti.

Valstybės veiksmų neteisėtumą vertinant valstybės pareigos užtikrinti eismo saugumą keliuose kontekste, autorė įžvelgia ir kitą problemą.

Sistemiškai analizuojant Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 11 straipsnį, darytina išvada, kad saugias eismo sąlygas keliuose ir gatvėse, įgyvendindami juose eismo saugumo priemones, privalo užtikrinti kelių savininkai ar valdytojai. Eismą organizuoti bei jo saugumą užtikrinti padeda kelio ženklai, kelių atitvarai ir kitos techninės inžinerinės priemonės²⁶⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal to paties straipsnio 7 dalies 5 punktą žalą asmenims, atsiradusią dėl teisės aktų nustatyta tvarka neatliktų kelio savininko pareigų, taigi ir eismo saugumo priemonių neįgyvendinimo, kai egzistavo objektyvi to būtinybė, privalo atlyginti kelio (savininkas)²⁶⁹. Kaip jau išsiaiškinta šio darbo 2.5 poskyryje, valstybės civilinė atsakomybė už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą siejama su jos, kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų, o ne valstybinės reikšmės kelio savininkės statusu. Tai, autorės manymu, sąlygoja būtinybę tokio pobūdžio bylose atskirti valstybės, kaip kelio savininkės, pareigas nuo valstybės, kaip laukinės gyvūnijos savininkės, pareigų, kadangi, pavyzdžiui, kelio ženklas „Laukiniai gyvūnai“ vertintinas skirtingai valstybės, kaip kelio savininkės, ir valstybės, kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės, pareigų kontekste. Jeigu saugių eismo sąlygų užtikrinimo keliuose prasme šio kelio ženklo įrengimas / neįrengimas gali būti vertinamas kaip valstybės pozityvus veikimas / neteisėtas neveikimas užtikrinant eismo saugumą, tai valstybės,

²⁶⁷ „Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. 3-342 „Dėl Avaringų ruožų nustatymo valstybinės reikšmės keliuose metodikos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 71, 3442 (2011).

²⁶⁸ Žr. „Lietuvos Respublikos kelių įstatymas“, *Valstybės žinios* 44, 1076 (1995), 2 straipsnio 19 dalį.

²⁶⁹ „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas“, *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000).

kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės, pareigų kontekste tokio kelio ženklo įrengimas, autorės manymu, neturėtų turėti reikšmės vertinant valstybės veiksmų (ne)teisėtumą.

Remiantis Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsnio 25 dalimi, kelio ženklas – tai Kelių eismo taisyklėse nurodytas ženklas, kuriuo nustatoma eismo tvarka, įspėjami eismo dalyviai arba jiems suteikiama informacija²⁷⁰. Kelio ženklas Nr. 131 „Laukiniai gyvūnai“ įspėja apie kelio ruožą, kuriame yra didelė tikimybė, kad per kelią gali judėti laukiniai gyvūnai²⁷¹. Taigi minėta norma parodo šio kelio ženklo naudojimo paskirtį – įspėti vairuotoją apie būsimą pavojingą kelio ruožą, kuriuo važiuojant reikia imtis atitinkamų atsargumo priemonių, tačiau neužtikrina, kad į kelio važiuojamąją dalį nepatektų laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai, todėl nėra susijusi su laukinės gyvūnijos valdymu, tame tarpe užtikrinimu, kad laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai nepadarytų žalos. Autorės manymu, valstybės civilinę atsakomybę už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą siejant su jos kaip šių gyvūnų savininkės statusu, kelio ženklo „Laukiniai gyvūnai“ įrengimas galėtų būti reikšmingas tik vertinant vairuotojo veiksmus – ar šie nėra pagrindas netaikyti civilinės atsakomybės, jeigu net ir įspėtas asmuo nesiėmė atitinkamų atsargumo priemonių. Nepaisant to, dažnoje byloje vertinama būtinybė statyti kelio ženklą „Laukiniai gyvūnai“, kaip valstybės neteisėtus veiksmus pagrindžianti ar paneigianti aplinkybė.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad išimtinė nuosavybės teise valstybei priklauso valstybinės reikšmės keliai, tuo tarpu vietinės reikšmės viešieji keliai ir gatvės nuosavybės teise priklauso savivaldybėms²⁷². Atsižvelgiant į tai, kad saugias eismo sąlygas privalo užtikrinti kelių savininkai ar valdytojai, taigi vietinės reikšmės keliuose ir gatvėse – savivaldybės, kyla klausimas, kaip civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą būtų sprendžiamas tuo atveju, jeigu žala būtų padaryta ne valstybinės, o vietinės reikšmės kelyje, kaip savivaldybės pareigų vykdymas užtikrinant eismo saugumą koreliuotą su tuo, kad laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos subjektu yra valstybė. Juolab, kad kol kas teismams teko susidurti tik su atvejais, kai automobilių susidūrimai su į kelią išbėgusiais laukiniais gyvūnais įvyko valstybinės reikšmės keliuose.

Aptarta valstybės veiksmų (ne)teisėtumo vertinimo problematika leidžia grįžti prie šio darbo 2.5 poskyryje išdėstyto pasiūlymo atsisakyti nuostatų, įtvirtinančių valstybinę laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų nuosavybę. Tiek formuojama Lietuvos teismų praktika, tiek užsienio valstybių (Vokietijos ir Prancūzijos) patirtis teikia pagrindą manyti, kad atsisakius šių nuostatų, apie veiksmų (ne)teisėtumą būtų sprendžiama vertinant pareigų vykdymą eismo

²⁷⁰ „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas“, *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000).

²⁷¹ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. 1950 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“,“ *Valstybės žinios* 7, 263 (2003).

²⁷² „Lietuvos Respublikos kelių įstatymas“, *Valstybės žinios* 44, 1076 (1995).

saugumo srityje, o šias pareigas pažeidus, civilinė atsakomybė už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą galėtų kilti kelio savininkui (valdytojui).

Pabaigai pažymėtina, kad valstybės neteisėti veiksmai yra ta civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą sąlyga, kurios ieškovai dažnu atveju nesugeba įrodyti, dėl ko civilinė atsakomybė valstybei nekyla, o patirta žala (nuostoliai) lieka neatyginga. Jeigu žalą patiria asmuo, neapsidraudęs savanorišku Kasko automobilio draudimu ar draudimu nuo susidūrimo su gyvūnais kelyje, patirta žala gula ant paties nukentėjusiojo pečių. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина ir galimybė įstatymu nustatyti specialią laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo tvarką, panašią į nustatytas Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 5 ir 7 dalyse, bent jau tuo atveju, jeigu žalą patyręs asmuo nebuvo apsidraudęs ir žala atsirado ne dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų Civilinio kodekso 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų. Vis dėlto šio pasiūlymo konkretizavimas reikalauja išsamesnio tiek eismo įvykių, tiek valstybės finansinių galimybių tyrimo, kuris nėra šio darbo tikslas, todėl šis pasiūlymas plačiau nėra plėtojamas.

3.4. Priežastinis ryšys

Ketvirtoji civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą sąlyga yra būtinas asmens veiksmų (veikimo ar neveikimo), kaip priežasties, ir pasekmių, pasireiškusių žala ar nuostoliais, ryšys. Šio apibrėžimo esmė perkelta į CK 6.247 straipsnį, kuris nustato, kad „atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu“²⁷³. Tai yra *priežastinis ryšys*. Šią civilinės atsakomybės sąlygą būtina įrodyti, taikant civilinę atsakomybę tiek už naminių gyvūnų, tiek už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą.

Be to, kad priežastinis ryšys yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, kartu ji yra ir labiausiai neapibrėžta šios atsakomybės sąlyga, CK pateikta priežastinio ryšio samprata labai abstrakti. Nors doktrinoje egzistuoja įvairios priežastinio ryšio teorijos (pvz., tiesioginės pasekmės, pakankamos priežasties ir kt.), tačiau teismų praktikoje tiesiogiai nesivadovaujama nei viena iš jų ir priežastinis ryšys, būtinas civilinei atsakomybei, nustatomas pagal civilinės atsakomybės prigimtį ir bylos aplinkybes, atsižvelgiant į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo

²⁷³ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

reikalavimus²⁷⁴. Būtent priežastinis ryšys leidžia išplėsti arba susiaurinti civilinės atsakomybės ribas, todėl aptariamą civilinės atsakomybės sąlygą būtina taikyti itin kruopščiai.

Nagrinėjant Lietuvos teismų praktiką tiek dėl naminių, tiek dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo, pastebėta, kad teismai dažnai labai trumpai pasisako priežastinio ryšio klausimu, apsiribodami tik konstatavimu ar jis konkrečiu atveju yra, ar ne. Nepaisant to, teismų praktikoje galima išskirti tam tikrus priežastinio ryšio nustatymo aspektus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje dėl nuostolių, patirtų draudimo kompanijos pagal draudimo sutartį išmokėjusios draudėjui draudimo išmoką, kai apdrausta transporto priemonė susidūrė su staiga į kelią išbėgusia stirna ir buvo apgadinta, atlyginimo nurodė, jog ir tuo atveju, jei įspėjamojo ženklo „Laukiniai gyvūnai“ neįrengimas būtų traktuojamas kaip valstybės neteisėtas neveikimas, to nepakaktų *teisiškai reikšmingam priežastiniam* tokio neveikimo ir ieškovo nuostolių *ryšiui* konstatuoti²⁷⁵. Taigi civilinei atsakomybei už gyvūnų padarytą žalą, kaip ir bet kuriai kitai civilinės atsakomybės rūšiai, taikyti turi būti nustatytas ne atsitiktinis, o teisiškai reikšmingas ryšys. Priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas, jeigu dėl asmens veiksmų žalos atsiradimo galimybė virsta tikrove arba neigiamų pasekmių abstrakti galimybė – konkrečia galimybė²⁷⁶.

Tam tikrais atvejais nustatyti priežastinį ryšį tarp gyvūno savininko (valdytojo) veiklos ir žalos nėra sudėtinga. Byloje dėl žalos, padarytos atsakovo šuniui iš uždarnos (aptvertos tvora) namų valdos pro tarpą tvoroje išbėgus į gatvę ir užpuolus bei sukandžiojus ieškovės vedžiojamą šunį, kuris to pasėkoje nugaišo, atlyginimo teismas nurodė, kad tarp atsakovo neteisėtų veiksmų (neveikimo) – neužtikrinimo, kad šuns laikymas nekeltų grėsmės kitų žmonių nuosavybei ir ieškovei atsiradusios žalos – šuns praradimo yra *tiesioginis priežastinis ryšys*²⁷⁷. Kitoje byloje teismas sprendė, kad ieškovės patirtos išlaidos medikamentams, priemonėms, kurios reikalingos sveikatai grąžinti, įsigyti, taip pat išlaidos reabilitacijai ir psichologų konsultacijoms yra susijusios priežastiniu ryšiu su trauma nukritus nuo žirgo²⁷⁸. Taigi dažniausiai galima lengvai konstatuoti priežastinio ryšio buvimą, kai žala kilo iš tiesioginio kontakto (susidūrimo) su gyvūnu.

Kitais atvejais nustatyti, kas buvo žalos priežastis, gali būti sudėtingiau.

²⁷⁴ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 186.

²⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011,“ prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b894295f-c330-479a-9ca5-9f994a084bcd>.

²⁷⁶ Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 185.

²⁷⁷ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-703-273/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/114111742234324/2A-703-273/2013>.

²⁷⁸ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/196078775023384/2A-1729-798/2015>.

Byloje, kurioje buvo prašoma priteisti turtinės ir neturtinės žalos, padarytos atsakovės šuniui laiptinėje užpuolus ir sunkiai sužalojus ieškovės šunį, kuris paimtas ant rankų iš skausmo įkando ieškovei į lūpą ir pirštą, atlyginimą, atsakovė nurodė, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai priteisė iš atsakovės su ieškovės sveikatos gydymu susijusias išlaidas, kadangi ieškovės sužalojimai atsirado ne dėl atsakovės šuns veiksmų, o dėl ieškovės šuns įkandimų. Tačiau teismas pripažino, kad sunkus ieškovės šuns sužalojimas galėjo išprovokuoti tokią sužaloto šuns reakciją, kad šuo įkando jį ant rankų paėmusiai ieškovei.²⁷⁹ Tai reiškia, kad šuns užpuolimas nelėmė ieškovės sužalojimo, bet pakankamu laipsniu sąlygojo žalos – gydymo išlaidų atsiradimą. Vadinasi, nagrinėtu atveju buvo nustatytas *netiesioginis priežastinis ryšys*.

Atskirai aptartini ir tie atvejai, kai tarp nukentėjusiojo ir gyvūno nebuvo sąlyčio, o žalos atsiradimą didžia dalimi lėmė nukentėjusiojo išgąstis.

Vienoje iš nagrinėtų bylų pirmosios instancijos teismas, spręsdamas bylą dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo, susijusio su sveikatos sutrikdymu, kai ieškovė užpuolė šuo, kuris nors ir nesužalojo ieškovės tiesiogiai, tačiau dėl patirto išgąščio ieškovė patyrė didelį emocinį šoką, nugriuvo ir nežymiai susižalojo, sprendė, jog šuo ieškovės fiziškai nepalietė ir neapkandžiojo, todėl ieškovei atsiradę nuostoliai dėl jos sveikatos atstatymo nesukėlė sąlygų dėl priežastinio ryšio tarp gyvūno savininko priešingų teisei veiksmų (neveikimo) ir žalos atsiradimo ieškovei. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad atsakovė, paleidusi šunį be pavadėlio ir antsnukio, elgėsi nerūpestingai ir neapdairiai, todėl padarė išvadą, kad tarp atsakovės priklausančio šuns puolimo ir ieškovės padarytų sveikatos sutrikdymų yra priežastinis ryšys.²⁸⁰

Analogiškai priežastinis ryšys buvo konstatuotas ir kitoje savo aplinkybėmis panašioje byloje. Ieškovė pamačiusi atbėgantį prie jos palaidą šunį traukėsi atbulomis, tačiau parkrito ir susilaužė kairės rankos stipinkaulį, dėl ko jai buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas. Teismas konstatavo, kad tarp šuns puolimo ir ieškovės sulaužytos kairės rankos, kritus ant žemės, yra priežastinis ryšys, nors šuo ieškovei, tikėtina, ir nebandė įkasti.²⁸¹

Taigi iš teismų pozicijos matyti, kad civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą atsiradimas nėra ribojamas iš tiesioginio sąlyčio su gyvūnu kylančia žala. Pakanka, kad gyvūnas lemtų konkrečios žalos atsiradimą. Kita vertus, kol kas nėra aišku, kadangi Lietuvos teismams su tuo susidurti dar neteko, ar gyvūno savininko (valdytojo) civilinė atsakomybė kiltų, jeigu nukentėjusysis žalos patirtų dėl savo reakcijos (išgąščio) į gyvūną, nors šis jokių aktyvių veiksmų nukentėjusiojo atžvilgiu nebūtų padaręs. Lietuvos teismų praktikoje kol kas nebuvo

²⁷⁹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-164-565/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/81524760689843/2A-164-565/2013>.

²⁸⁰ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-173-395/2010,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/69939224129155/2A-173-395/2010>.

²⁸¹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-46-115/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/148795?nr=1>.

susidurta ir su atveju, kai tiesioginis susidūrimas su į kelią išbėgusiu laisvėje gyvenančiu laukiniu gyvūnu neįvyko, bet žala atsirado siekiant šio susidūrimo išvengti. Tikėtina, kad tokiu atveju teismai taip pat susidurtų su priežastinio ryšio nustatymo problema. Autorės manymu, bet kuriuo atveju gyvūno savininkas (valdytojas) civilinės atsakomybės galėtų visiškai ar iš dalies išvengti, jeigu atsižvelgiant į aplinkybes būtų pagrindo tokius nukentėjusiojo veiksmus traktuoti kaip didelį jo paties neatsargumą.

Apibendrinant šį skyrių, darytina išvada, kad civilinės atsakomybės už naminių ir eismo įvykių metu laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą atsiradimui būtini žala, neteisėti veiksmai ir priežastinis ryšys. Esminis ypatumas, skiriantis civilinės atsakomybės už laisvėje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymą nuo civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo, yra kaltė. Naminių gyvūnų savininkų (valdytojų) civilinė atsakomybė kyla be kaltės, tuo tarpu valstybės civilinė atsakomybė už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą kyla tik esant kaltei. Šis skirtumas pagrįstas labai ribotomis ir kur kas mažesnėmis nei naminių gyvūnų savininkų (valdytojų) galimybėmis valdyti laukinę gyvūniją. Kaltė lemia ir neteisėtų veiksmų, kaip kitos būtiniosios civilinės atsakomybės sąlygos, skirtingą vertinimą. Veiksmų neteisėtumas nesiejamas su naminio gyvūno savininko (valdytojo) veikimu ar neveikimu – pakanka objektyvios galimybės valdyti naminį gyvūną ir paties žalos padarymo fakto. Tuo tarpu teismų praktikoje dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių padarytos žalos atlyginimo formuojasi tendencija valstybės veiksmų teisėtumą vertinti valstybės pareigos užtikrinti eismo saugumą valstybinės reikšmės keliuose kontekste, lemianti valstybės, kaip laukinės gyvūnijos savininkės ir kelio savininkės, pareigų atskyrimo problematiką.

4. NENUGALIMA JĖGA, KAIP CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ GYVŪNŲ PADARYTĄ ŽALĄ NETAIKYMO IR ATLEIDIMO NUO JOS PAGRINDAS

Net ir nustačius reikiamus civilinės atsakomybės pagrindus, esant faktinio pobūdžio aplinkybėms, su kuriomis įstatymas sieja civilinės atsakomybės netaikymą ar atleidimą nuo jos visiškai ar iš dalies, vadinamoms civilinės atsakomybės netaikymo arba atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindais, asmens civilinė atsakomybė negalima. Pagal bendrąją taisyklę, įtvirtintą CK 6.253 straipsnyje: „Civilinė atsakomybė netaikoma, taip pat asmuo gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės šiais pagrindais: dėl nenugalimos jėgos, valstybės veiksmų, trečiojo asmens veiksmų, nukentėjusio asmens veiksmų, būtinojo reikalingumo, būtiniosios ginties ir savigynos“²⁸².

Atkreiptinas dėmesys, kad CK 6.253 straipsnyje vartojamos dvi sąvokos: „civilinės atsakomybės netaikymas“ ir „atleidimas nuo civilinės atsakomybės“. Autorė pastebi, kad daugumoje teorinių darbų²⁸³ atleidimas nuo civilinės atsakomybės ir civilinės atsakomybės netaikymas nėra aiškiai atskiriami. Atriboti šiuos terminus mėginta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare, aiškinant CK 6.253 straipsnį. Čia aiškiai atskiriant sąvokas „civilinės atsakomybės netaikymas“ ir „atleidimas nuo civilinės atsakomybės“ apibūdinami atvejai ir pateikiami pavyzdžiai, kada civilinė atsakomybė netaikoma ar asmuo yra atleidžiamas nuo jos visiškai ar iš dalies²⁸⁴, tačiau konkretus atskyrimo kriterijus nėra pateikiamas. Autorės manymu, atvejai, kada civilinė atsakomybė netaikoma, o kada nuo civilinės atsakomybės atleidžiama, atskirtini pasitelkiant kaltės, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, kriterijų: kai civilinė atsakomybė atsiranda tik esant kaltei – laukinių gyvūnų padarytos žalos atveju – aukščiau nurodytų, CK 6.253 straipsnyje įtvirtintų faktinio pobūdžio aplinkybių, pvz., nenugalimos jėgos, egzistavimas negali būti pagrindas atleisti asmenį nuo civilinės atsakomybės, kadangi civilinė atsakomybė tokiu atveju tiesiog neatsiranda, t. y. civilinė atsakomybė asmens atžvilgiu netaikoma. Tuo tarpu, kai civilinė atsakomybė kyla nepriklausomai nuo kaltės – naminių gyvūnų padarytos žalos atveju – tokia aplinkybė turėtų būti laikoma atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindu.

Pagal Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 6 dalį, valstybei nuosavybės teise priklausančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padaryta žala neatlyginama esant CK 6.253 straipsnyje išvardytiems civilinės atsakomybės netaikymo pagrindams²⁸⁵. Galimybė išvengti civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą yra kur kas labiau ribota. CK 6.267

²⁸² „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²⁸³ Dalia Vasarienė, *Civilinė teisė: paskaitų ciklas* (Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002), 231; Dangutė Ambrasienė et al., *supra* note 13, 198.

²⁸⁴ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 123, 350.

²⁸⁵ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

straipsnis ir 6.270 straipsnio 1 dalis nustato, kad nuo civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą gali būti atleidžiama tik tada, jei žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusio asmens tyčios ar didelio neatsargumo²⁸⁶. Abiem atvejais bendras civilinės atsakomybės netaikymo ir atleidimo nuo jos pagrindas yra nenugalima jėga, todėl pasirinkta aptarti būtent šio pagrindo ypatumus.

Nenugalima jėga (*force majeure*) yra neišvengiamos ir skolininko nekontroliuojamos bei nepašalinamos aplinkybės, kurios nebuvo ir negalėjo būti numatytos²⁸⁷. Šis CK 6.212 straipsnyje ir CK 6.253 straipsnio 2 dalyje pateiktas nenugalimos jėgos apibrėžimas leidžia išskirti du esminius jos požymius: nenumatomą, reiškiantį, kad aplinkybė nebuvo numatyta ir protingai negalėjo būti skolininko numatyta iš anksto, ir neišvengiamumą, reiškiantį objektyvų įvykio atsiradimą ir jo bei jo pasekmių pašalinimo nepriklausymą nuo skolininko valios. Kitaip tariant, nenugalimai jėgai priskiriamos aplinkybės, pasireiškiančios kaip išorinis poveikis ir nepašalinamos skolininko jėgomis.

Ar laukinio gyvūno staigus išbėgimas į kelią yra nenugalimos jėgos aplinkybė svarstyta vienoje iš analizuotų bylų. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į nustatytas faktines aplinkybes, padarė išvadą, kad valstybė, kaip rūpestinga ir apdairi savininkė, galėjo ir privalėjo numatyti laukinių gyvūnų išbėgimą į kelią ir turėjo pakankamų priemonių tai kontroliuoti, statyti specialius kelio ženklus ir užtvarus, taip užkirsti kelią neigiamoms pasekmės atsirasti, todėl ši aplinkybė neatitinka *force majeure* kriterijų visumos. Aplinkybė, kuri nebuvo neišvengiama, ją buvo galima numatyti, kontroliuoti ir pašalinti, nelaikytina nenugalima jėga ir nepašalina atsakovo atsakomybės atlyginti laukinių žvėrių padarytą žalą.²⁸⁸ Autorės manymu, laukinio gyvūno išbėgimas į kelią pagrįstai nepripažintas nenugalima jėga ne tik šioje byloje, bet ir apskritai neturėtų būti laikomas nenugalimos jėgos aplinkybe, atsižvelgiant į tai, kad valstybę ir laisvėje gyvenančius laukinius gyvūnus sieja nuosavybės teisiniai santykiai.

Ar tam tikras gyvūno elgesys gali būti laikomas nenugalimos jėgos aplinkybe svarstyta ir naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo bylose. Jodinėjimo atsakovo žirgyne metu dėl didelio vėjo medžio šakai atsitrenkus į jodinėjimo maniežo langą, žirgai pasibaidė ir ieškovai, neišsilaikę ant žirgų, nuo jų nukrito ir patyrė fizinius sužalojimus. Atsakovas teigė, kad ieškovai neišsilaikė balnuose ir nukrito nuo žirgų dėl nuo jo valios ir veiksmų nepriklausančio atsitikimo – stipraus vėjo nulaužtai medžio šakai trinkelėjus į pasijodinėjimo maniežo langą, žirgai staiga

²⁸⁶ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²⁸⁷ *Ibid.*

²⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-509/2009,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/167316835463412/3K-3-509/2009>.

pasibaidė, tačiau teismas sprendė, kad žirgų pasibaidymo negalima laikyti nenugalima jėga, nes žirgų pasibaidymo faktas galėjo būti numatytas²⁸⁹.

Teismų praktikoje taip pat ne kartą pasisakyta, kad netinkamas gyvūno laikymas, t. y. netvarkingas aptvaras, netinkamas gyvūno pririšimas ar netinkamos kokybės grandinės naudojimas ir pan., sąlygojęs gyvūno atitrūkimą, nepriklausomai nuo jo elgesį nulėmusių aplinkybių (pavyzdžiui, gyvūną išgąsdinusių greitosios medicinos pagalbos automobilio švyturėlių), negali būti vertinamas, kaip neišvengiama, gyvūno savininko nekontroliuojama bei nepašalinama aplinkybė, ribojanti civilinės atsakomybės taikymą²⁹⁰.

Apibendrinant aptartą teismų praktiką, darytina išvada, kad tiek civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo atveju, tiek civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymo atveju gyvūno ištrūkimas, pasibaidymas ar kitas žalą sąlygojęs elgesys nėra laikomas nenugalimos jėgos aplinkybėmis. Nenugalimos jėgos aplinkybėmis galėtų būti laikomas, žinoma, jeigu atitiktų nenugalimos jėgos požymius, tik išorinis poveikis, nesusijęs su gyvūno savininko (valdytojo) veiksmais (neveikimu).

²⁸⁹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1156-611/2010,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/142611461439678/2A-1156-611/2010>.

²⁹⁰ „Kauno apygardos teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis civiline byloje Nr. 2A-35-343/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/227243?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-247-524/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/371991?nr=1>; „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-930-163/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1056977?nr=1>.

IŠVADOS

1. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto ištakos glūdi romėnų teisėje, kuri dar Dvylikos lentelių įstatymuose numatė galimybę žalą padariusio gyvulio savininkui pareikšti *actio de pauperie*. Nors tokios romėnų teisės nuostatos, kaip žalą sukėlusio gyvūno perdavimas nukentėjusiajam tokiu būdu perkeliant ir atsakomybę už šio gyvūno padarytą žalą, šių dienų teisinėse valstybėse nėra aktualios, tačiau civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą, kaip atskiras institutas, yra įtvirtinta daugelio Europos valstybių, tame tarpe ir Lietuvos, teisinėse sistemose.

2. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą įstatyminis reglamentavimas Lietuvoje turi trūkumų, kadangi iki šiol pilna apimtimi nėra įgyvendinta CK 6.267 straipsnio 2 dalis, nustatanti, kad laukinių žvėrių padaryta žala atlyginama įstatymų nustatyta tvarka. Laukinės gyvūnijos įstatymas numato tik tris laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atvejus. Tokiu įstatyminiu reguliavimu taip pat nėra užtikrinamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas, nes naminių gyvūnų savininkai (valdytojai) (ir asmenys, kurių žinioje yra laukiniai gyvūnai) už šių gyvūnų padarytą žalą atsako visais atvejais, tuo tarpu valstybės, kaip laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų savininkės, civilinės atsakomybės už šių gyvūnų padarytą žalą yra kur kas siauresnės.

3. CK 6.267 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reglamentavimas, kuris neklasifikuoja naminių gyvūnų (ir asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų) kokiais nors pagrindais ir todėl visų naminių gyvūnų savininkų (valdytojų) civilinė atsakomybė už šių gyvūnų padarytą žalą kyla esant tapatiems civilinės atsakomybės pagrindams, yra aiškesnis ir taikymo prasme priimtinesnis nei reglamentavimas Anglijoje ar Vokietijoje, kur civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto taikymas yra siejamas su gyvūno pavojingumu ar jo laikymo tikslais ir kur nuolat susiduriama su praktinėmis tokių nuostatų taikymo problemomis.

4. Civilinė atsakomybė tiek už naminių – istoriškai prijaukintų gyvūnų, tiek ir už laisvėje gyvenančių laukinių – istoriškai neprijaukintų gyvūnų, kurių laisvės žmogus nėra apribojęs, padarytą žalą pirmiausia remiasi idėja, jog nuosavybė įpareigoja. Todėl nepaisant labai ribotos galimybės juos valdyti, teismų praktikoje civilinė atsakomybė už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą yra siejama su valstybės, kaip šių gyvūnų savininkės statusu. Už naminio gyvūno padarytą žalą taip pat atsakingas tokio gyvūno savininkas, išskyrus, kai gyvūnas perduotas nuolat ar laikinai prižiūrėti ar savo veikloje naudoti kitam asmeniui (gyvūno prižiūrėtojui (laikytojui)).

5. Civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą atsiradimui būtini žala, neteisėti veiksmai ir priežastinis ryšys.

Esminis ypatumas, skiriantis civilinės atsakomybės už laisvėje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymą nuo civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo yra kaltė. Naminių gyvūnų savininkų (valdytojų) civilinė atsakomybė kyla be kaltės, tuo tarpu valstybės civilinė atsakomybė už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą kyla tik esant kaltei. Šis skirtumas grindžiamas labai ribotomis ir kur kas mažesnėmis nei naminių gyvūnų savininkų (valdytojų) galimybėmis valdyti laukinę gyvūniją.

6. Kaltės aspektas lemia neteisėtų veiksmų, kaip būtiniosios civilinės atsakomybės sąlygos, skirtingą vertinimą civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą atveju. Veiksmų neteisėtumas nesiejamas su naminio gyvūno savininko (valdytojo) veikimu ar neveikimu – pakanka objektyvios galimybės valdyti naminį gyvūną ir paties žalos padarymo fakto. Tuo tarpu valstybės, kaip civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos subjekto, neteisėti veiksmai nesietini tik su žalos padarymo faktu. Teismų praktikoje formuojasi tendencija valstybės veiksmų teisėtumą vertinti valstybės pareigos užtikrinti eismo saugumą valstybinės reikšmės keliuose kontekste, lemianti valstybės, kaip laukinės gyvūnijos savininkės ir kelio savininkės, pareigų atskyrimo problematiką.

7. Teismų praktikoje gyvūno ištrūkimas, pasibaidymas ar kitas žalą sąlygojęs elgesys nėra laikomas nenugalimos jėgos aplinkybe. Nenugalimos jėgos aplinkybėmis galėtų būti laikomos tik su gyvūno elgesiu ir gyvūno savininko (valdytojo) veiksmais (neveikimu) nesusijusios aplinkybės, jeigu šios atitiktų nenugalimos jėgos požymius.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymuose nėra pateikto sąvokos „laukiniai žvėrys“ išaiškinimo, o didžiuma atveju vartojama sąvoka „laisvėje gyvenatys laukiniai gyvūnai“ bei siekiant teisinio aiškumo ir teisės aktuose naudojamų terminų suderinamumo, siūlytina CK 6.267 straipsnio 2 dalyje naudojamą sąvoką „laukiniai žvėrys“ pakeisti į sąvoką „laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai“.

2. Atsižvelgiant į tai, kad laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų valdymo galimybės yra labai ribotos ir tai, kad išimtinė Lietuvos valstybės nuosavybės teisė į laukinę gyvūniją teismų praktikoje dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo suponuoja valstybės, kaip laukinės gyvūnijos savininkės ir kelio savininkės, pareigų atskyrimo problematiką bei įvertinus kitų nagrinėtų užsienio valstybių patirtį, kuriose laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai yra laikomi bešeimininkiais, siūlytina atsisakyti Laukinės gyvūnijos ir Medžioklės įstatymų nuostatų, nustatančių, kad laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai yra valstybės nuosavybė.

3. Nusprendus neatsisakyti valstybinės laukinės gyvūnijos nuosavybės, reikėtų keisti Laukinės gyvūnijos įstatymo 22 straipsnio 4 dalies nuostatą, numatančią tik tris laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų, nuosavybės teise priklausančių valstybei, padarytos žalos atlyginimo atvejus, ir nustatyti, kad „kitais šio įstatymo 5-7 dalyse nenurodytais atvejais valstybei nuosavybės teise priklausančių laukinių gyvūnų padaryta žala atlyginama, jeigu įrodomi neteisėti valstybės veiksmai (neveikimas), kaltė ir priežastinis ryšys ir jeigu žala atsirado ne dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusio asmens veiksmų arba kitų CK 6.253 straipsnyje nurodytų veiksmų, ir išieškoma CPK nustatyta tvarka“. Tokiu būdu būtų įgyvendinta CK 6.267 straipsnio 2 dalies nuostata, kuria valstybės įsipareigojo įstatymais nustatyti laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo tvarką, ir įstatyminio reglamentavimo prasme užtikrintas asmenų (valstybės, kaip laukinės gyvūnijos, savininkės ir naminių (ir asmens žinioje esančių laukinių) gyvūnų savininkų (valdytojų) lygiateisiškumo principas.

4. Siūlytina konkrečias eismo saugumo priemones, skirtas išvengti laukinių gyvūnų patekimo ant kelio, jų įrengimo atvejus ir tvarką nustatyti teisės aktu. Tai galėtų sukurti veiksmingas prielaidas laukinių gyvūnų eismo įvykių metu daromai žalai išvengti, taip pat palengvintų veiksmų neteisėtumo vertinimą teismams sprendžiant ginčus dėl laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos atlyginimo.

LITERATŪRA

Monografijos ir straipsnių rinkiniai:

1. Ambrasienė, Dangutė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
2. Andrulis, Vytautas, et al. *Lietuvos teisės istorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2002.
3. Baranauskas, Egidijus, et al. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
4. Jonaitis, Marius, ir Stasys Vėlyvis. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras: metodinė mokymo priemonė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
5. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
6. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
7. Mikelėnas, Valentinas, Pranciškus Vaitkevičius ir Stasys Vėlyvis. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1998.
8. Nekrošius, Ipolitas, Vytautas Nekrošius ir Stasys Vėlyvis. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007.
9. Norkūnas, Algis, ir Simona Selelionytė-Drukteinienė. *Civilinės atsakomybės praktikumas: mokomasis leidinys*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
10. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2014.
11. Vasarienė, Dalia. *Civilinė teisė: paskaitų ciklas*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002.
12. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.
13. *Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos 1529 metų statutas*. Chicago (III.): Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1971.
14. Bagshaw, Roderick, and Nicholas J. McBride. *Tort law*. Harlow: Pearson: Longman, 2005.
15. Berger, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. Philadelphia: The American philosophical society, 1991.
16. Dam van, Cees. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
17. Deakin, Simon, Angus Johnston and Basil Markesinis. *Markesinis and Deakin's tort law*. Oxford: Clarendon Press; New York (N.Y.): Oxford University Press, 2008.
18. Klemm de, Cyrille. *Compensation for damage caused by wild animals*. Strasbourg: Council of Europe, 1996.
19. Palmer, Vernon V., and Franz Werro. *The boundaries of strict liability in European tort law*. Durham (N.C.): Carolina Academic Press; Bern: Stämpfli; Bruxelles: Bruylant, 2004.

20. Roby, Henry J. *Roman private law in the times of Cicero and of the Antonines*. Cambridge: University Press, 1902.
21. Youngs, Raymond. *English, French and German comparative law*. London; Sydney: Cavendish Publishing, 1998.
22. Zimmermann, Reinhard. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Straipsniai iš mokslo darbų rinkinių:

1. Mizaras, Vytautas. „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos.“ Iš *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys*, Vytautas Mizaras, 51-75. Vilnius: Justitia, 2007.

Moksliniai straipsniai:

1. Jonaitis, Marius, ir Stasys Vėlyvis. „XII lentelių įstatymai ir kai kurios atskirų šiuolaikinės teisės šakų bei institutų nuostatos.“ *Jurisprudencija* 1, 103 (2008): 7-15.
2. Norkūnas, Algis. „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas.“ *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 115-121.
3. Selelionytė, Simona. „Neteisėtumas kaip valstybės deliktinės atsakomybės sąlyga.“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 102-112.
4. Ashton-Cross, D. I. C. „Liability in Roman law for damage caused by animals.“ *The Cambridge Law Journal* 11, 3 (1953): 395-403.
5. Dan-Cohen, Meir. „Responsibility and the boundaries of the self.“ *Harvard law review* 105, 5 (1992): 959-1003.
6. Jackson, Bernard S. „Liability for animals in Roman law: an historical sketch.“ *The Cambridge law journal* 37, 1 (1978): 122-143.

Elektroniniai leidiniai:

1. „Gyvūnų globos, laikymo ir naudojimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas.“ *Žiūrėta* 2016 02 05.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdocl?pid=403130&pquery=&ptr2=2>.
2. „Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komiteto 2010 m. balandžio 14 d. išvados dėl Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto (Nr. XIP-1758).“ *Žiūrėta* 2016 02 08.

<https://e->

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.370069?PositionInSearchResults=42&search%20ModėlUUID=6a3e9339-ed99-44d4-bc43-bfb4098f09f5.

3. Charlez, Annie. „Grand gibier et collisions automobiles.“ *Žiūrėta* 2016 02 08. <http://www.syndicatdelachasse.com/actu06/fev/grand-gibier-collisions-auto.htm>.

4. „Animals Act 1971.“ *Žiūrėta* 2016 02 05. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/22>.

5. „Code civil.“ *Žiūrėta* 2016 02 05.

<http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>.

6. „German Civil Code (BGB).“ *Žiūrėta* 2016 02 05.

http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.

7. „Opinions of the lords of appeal for judgment in the cause Mirvahedy (FC) (Respondent) v. Henley and another (Appellants).“ *Žiūrėta* 2016 02 05.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldjudgmt/jd030320/mirva-1.htm>.

8. „The free dictionary by Farlex.“ *Žiūrėta* 2016 02 08.

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Head+of+Household>.

9. „Tort Law (revised final).“ *Žiūrėta* 2016 02 03.

<http://www.sgecc.net/pages/en/texts/index.%20draftarticles.htm>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ *Lietuvos Aidas* 220 (1992).

2. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

3. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 92, 2872 (2000).

4. „Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 108, 2728 (1997).

5. „Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo.“ *Lietuvos Aidas* 11 (1990).

6. „Lietuvos Respublikos kelių įstatymas.“ *Valstybės žinios* 44, 1076 (1995).

7. „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

8. „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas.“ *Valstybės žinios* 65, 2634 (2002).

9. „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas.“ *Valstybės žinios* 96, 1872 (1994).

10. „Lietuvos Respublikos pašarų įstatymas.“ *Valstybės žinios* 34, 952 (2000).

11. „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas.“ *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000).

12. „Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas.“ *Valstybės žinios* 108, 2727 (1997).
13. „Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 61, 2760 (2003).
14. „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo.“ *Valstybės žinios* 110, 5564 (2012).
15. „Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 2, 15 (1992).
16. „Lietuvos Respublikos žemės įstatymas.“ *Valstybės žinios* 34, 620 (1994).
17. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 166 „Dėl medžioklės ūkio tvarkymo Lietuvos Respublikoje“.“ *Valstybės žinios* 16, 430 (1991).
18. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 397 „Dėl medžioklės Lietuvos Respublikoje“.“ *Valstybės žinios* 22, 525 (1993).
19. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1276 „Dėl medžioklės tvarkymo Lietuvos Respublikoje“.“ *Valstybės žinios* 99, 1938 (1994).
20. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. 1950 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“.“ *Valstybės žinios* 7, 263 (2003).
21. „Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. 3-342 „Dėl Avaringų ruožų nustatymo valstybinės reikšmės keliuose metodikos patvirtinimo“.“ *Valstybės žinios* 71, 3442 (2011).

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo Nr. 1004 „Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo“ 3.1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui“.“ *Valstybės žinios* 7, 130 (1997).
2. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 777 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 3 d. nutarimo Nr. 77 „Dėl kainodaros reguliavimo“ dalinio pakeitimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, susijusių su šiluminės energijos, elektros energijos bei gamtinių dujų kainų nustatymu, dalinio pakeitimo bei pripažinimo netekusiais galios“ atitikimo Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“.“ *Valstybės žinios* 29, 784 (1998).
3. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Telekomunikacijų, Operatyvinės veiklos įstatymų ir Baudžiamojo proceso kodekso“.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/41616?nr=1>.

4. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas „Dėl valstybinių profesinių sąjungų valdyto turto“.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/41628?nr=1>.
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“.“ *Valstybės žinios* 181, 6708 (2004).
6. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.“ *Valstybės žinios* 63, 2235 (2005).
7. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.“ *Valstybės žinios* 90, 3529 (2006).
8. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo išmokų už neturtinę žalą“.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/149404?nr=36>.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2009.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/98142>.
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-138/2009.“ Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/%20114916965750989/3K-3-138/2009>.
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-509/2009.“ Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/%20167316835463412/3K-3-509/2009>.
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-170/2010.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/156885>.
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2010.“ *Teismų praktika* 34 (2010).
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2011.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/216629?nr=1>.
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2011.“ Prieiga per internetą:

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b894295f-c330-479a-9ca5-9f994a084bcd>.

16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2012.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/372840?nr=1>.

17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-417/2013.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/706088?nr=1>.

18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-683/2013.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/778127?nr=1>.

19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1049403?nr=7>.

20. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-46-115/2010.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/148795?nr=1>.

21. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-173-395/2010.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/151319?nr=1>.

22. „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-22-212/2010.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/157216?nr=1>.

23. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-420-611/2010.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/160523?nr=1>.

24. „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-758-212/2010.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/183734?nr=1>.

25. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1156-611/2010.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/187211?nr=1>.

26. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-165-230/2011.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/193225?nr=1>.

27. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-397-601/2011.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/195750?nr=1>.

28. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-35-343/2011.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/227243?nr=1>.

29. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-246-464/2011.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/331544?nr=1>.
30. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-61-513/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/352877?nr=1>.
31. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-770-485/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/370247?nr=1>.
32. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-247-524/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/371991?nr=1>.
33. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-701-656/2012.“ Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/140967141051049/2A-701-656/2012>.
34. „Šiaulių apygardos teismo 2012 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-247-71/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/376613?nr=1>.
35. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-875-524/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/386384?nr=1>.
36. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2451-392/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/448939?nr=1>.
37. „Šiaulių apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-520-368/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/448161?nr=1>.
38. „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-542-368/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/448995?nr=1>.
39. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-121-104/2012.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/493074?nr=1>.
40. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-132-450/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/506937?nr=1>.
41. „Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-119-280/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/511636?nr=1>.
42. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-901-340/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/659427?nr=1>.
43. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-703-273/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/662462?nr=1>.

44. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-547-560/2013.“ Prieiga per internetą:
<http://eteismai.lt/byla/249888981734003/2A-547-560/2013>.
45. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2065-611/2013.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/663672?nr=1>.
46. „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-307-210/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/699342?nr=1#pa0>.
47. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-350/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/691894?nr=1>.
48. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1744-553/2013.“ Prieiga per internetą:
<http://eteismai.lt/byla/161767112273386/%202A-1744-553/2013>.
49. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1311-390/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/727295?nr=1>.
50. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-164-565/2013.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/730319?nr=1>.
51. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1238-460/2013.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/778634?nr=1>.
52. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-36-524/2014.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/797017?nr=1>.
53. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-606-431/2014.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/823594?nr=1>.
54. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-674-565/2014.“ Prieiga per internetą:
<http://eteismai.lt/byla/228235672721078/2A-674-565/2014>.
55. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1740-431/2014.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/957397?nr=1>.
56. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-81-163/2015.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1000951?nr=1>.
57. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-369-730/2015.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1024043?nr=1>.

58. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415-653/2015.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1045395?nr=1>.

59. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-541-553/2015.“ Prieiga per internetą:

<http://eteismai.lt/byla/147336100293779/2A-541-553/2015>.

60. „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-930-163/2015.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1056977?nr=1>.

61. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1729-798/2015.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1141476?nr=1>.

Tarptautinės sutartys ir kiti dokumentai:

1. „Europos konvencija dėl eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos.“ *Valstybės žinios* 49, 1878 (2007).
2. „Europos konvencija dėl namuose laikomų gyvūnų apsaugos.“ *Valstybės žinios* 80, 2839 (2004).
3. „Europos Konvencija dėl ūkinės paskirties gyvūnų apsaugos.“ *Valstybės žinios* 40, 1293 (2004).
4. „Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija.“ *Valstybės žinios* 107, 4786 (2003).
5. „Biologinės įvairovės konvencija.“ *Valstybės žinios* 69, 1662 (1995).

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. 1992 m. gruodžio 17 d. Tarybos direktyva 92/119/EEB, nustatanti Bendrijos bendrąsias tam tikrų gyvūnų ligų kontrolės priemones ir specialias priemones, susijusias su kiaulių vezikuline liga (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 3 skyrius, 14 tomas).
2. 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2005 dėl gyvūnų apsaugos juos vežant ir atliekant susijusias operacijas ir iš dalies keičianti Direktyvas 64/432/EEB ir 93/119/EB ir Reglamentą (EB) Nr. 1255/97 (OL 2005 L 3).
3. 2009 m. rugsėjo 24 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1099/2009 dėl žuomų gyvūnų apsaugos (OL 2009 L 303).

Kiti teisės aktai:

1. „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos gyvūnijos apsaugos ir naudojimo įstatymas.“ *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios* 17, 214 (1981).

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

CK 6.267 straipsnyje įtvirtintas civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą institutas, kuris leidžia išskirti dvi šios atsakomybės taikymo situacijas: kai žalą padaro naminiai gyvūnai ir kai žalą padaro laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai. Šiame darbe analizuojami ir atskleidžiami civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje, siekiant nustatyti jų panašumus ir skirtumus.

Reikšminiai žodžiai: civilinė atsakomybė, deliktinė atsakomybė, atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą.

The Institute of civil liability for damage caused by animals is established in CK 6.267 article. But this article allows to distinguish two different situations: when damage was caused by domestic animals and when damage was caused by wild animals. This paper analyses and discloses peculiarities of Lithuanian case law in applying civil liability for damage caused by domestic animals, as well as applying civil liability for damage caused by wild animals in traffic accidents in order to identify their similarities and differences.

Keywords: civil liability, liability for damage caused by animals.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamojo darbo „Civilinės atsakomybės ypatumai už gyvūnų padarytą žalą. Teismų praktikos analizė“ tikslas – atskleisti civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą taikymo ypatumus Lietuvos teismų praktikoje.

Pirmiausia darbe atskleidžiamos civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto istorinės ištakos, šio instituto vieta šiuolaikinių valstybių teisinėse sistemose. Civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą instituto ištakos randamos romėnų teisėje, o civilinė atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą, kaip atskiras institutas, yra įtvirtinta ir daugelio šiandienos Europos valstybių teisinėse sistemose. Darbe taip pat atskleidžiamas naminių gyvūnų ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų sampratų turinys, šių gyvūnų klasifikavimo reikšmė civilinės atsakomybės už jų padarytą žalą taikymui Lietuvoje bei Anglijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje. Toliau darbe identifikuojami subjektai, atsakingi už naminių ir laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą, jų civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą teisiniai pagrindai. Prieinama išvada, kad pirmiausia civilinės atsakomybės už gyvūno padarytą žalą subjektu yra gyvūno savininkas. Darbe tiriami civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytą žalą ir civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo sąlygų ypatumai Lietuvos teismų praktikoje, nustatant jų panašumus ir skirtumus. Civilinės atsakomybės už naminių ir eismo įvykių metu laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą atsiradimui būtini žala, neteisėti veiksmai ir priežastinis ryšys. Esminis ypatumas, skiriantis civilinės atsakomybės už laisvėje esančių laukinių gyvūnų padarytą žalą taikymą nuo civilinės atsakomybės už naminių gyvūnų padarytą žalą taikymo, yra kaltė. Pastebima, kad teismų praktikoje ryškėja valstybės, kaip civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų eismo įvykių metu padarytos žalos subjekto, neteisėtų veiksmų vertinimo problematika. Galiausiai darbe analizuojami nenugalimos jėgos, kaip civilinės atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą netaikymo ir atleidimo nuo jos pagrindo, taikymo ypatumai.

Atlikus teismų praktikos analizę, daroma išvada, kad reikalinga keisti civilinės atsakomybės už laisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų padarytą žalą reglamentavimą.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The aim of the paper „Peculiarities of civil liability for damage caused by animals. Analysis of case law“ is to disclose peculiarities of the practice of Lithuanian courts in applying civil liability for damage caused by domestic animals, as well as applying civil liability for damage caused by wild animals in traffic accidents.

Firstly, the paper discloses the historical origins of the Institute of civil liability for damage caused by animals. It also discloses the place of this Institute in the legal systems of modern States. Civil liability for damage caused by animals can be traced to Roman law. Civil liability for damage caused by animals, as a separate Institute, is established in many legal systems of today's States of Europe. The paper also discloses the concept of domestic animals, as well as concept of wild animals and the significance of domestic animals classification to civil liability for damage caused by animals in Lithuania, England, France and Germany. Further the paper identifies responsible parties for damage caused by domestic and wild animals. It also identifies the legal basis of this responsibility. It is concluded that, firstly, the animal's owner is liable for damage caused by animal. The paper analyses peculiarities of Lithuanian case law in applying conditions of civil liability for damage caused by domestic animals, as well as applying conditions of civil liability for damage caused by wild animals in traffic accidents in order to identify their similarities and differences. The objective conditions of civil liability for damage caused by domestic animals and wild animals in traffic accidents are the unlawful act, the damage and the causal relationship between them. An essential feature distinguishing civil liability for damage caused by wild animals from civil liability for damage caused by domestic animals is fault. It is visible from case law that some problems appear in qualifying state's, which is liable for damage caused by wild animals in traffic accidents, unlawful acts. Finally, paper analyses a force majeure clause as a tool to exonerate an individual from civil liability for damage caused by animals.

Analysis of case law allows to draw a conclusion that it is necessary to change legal regulation of civil liability for damage caused by wild animals.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016-04-25
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

TEISĖS FAKULTETO PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTO CIVILI-
NĖS TEISĖS STUDIJŲ PR. (fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) LIGITA KULIEŠAITĖ,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS YPATUMAI UŽ GYVŪNŲ
PADARYTĄ ŽALĄ. TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

L. Kuliešaitė
(parašas)

Ligita Kuliešaitė
(vardas, pavardė)